



ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ – ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ,
ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ – ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**«ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΟΙΚΟ-
ΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ»**

ΤΟΥ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΜΑΡΓΩΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΡΥ ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

ΣΕΝΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

INTERDEPARTMENTAL PROGRAMME OF POSTGRADUATE
STUDIES ON INTERNATIONAL RELATIONS AND SECURITY

DEPARTMENT OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN STUDIES –
BALKAN, SLAVIC AND ORIENTAL STUDIES

Thesis

**“COMPETITIVENESS, BUSINESS ENVIRONMENT, ECONOMIC
FREEDOM AND GROWTH IN ALBANIA”**

BY

SOTIRIOS MARGONIS

THESIS ADVISOR: PROFESSOR HARRY PAPAPANAGOS

December 2018

ΣΕΛΙΔΑ ΣΧΟΛΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω, επίσης, υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Ημερομηνία: 01/12/2018

Ο δηλών

Σωτήριος Μαργώνης

ΣΕΝΙΔΑ ΣΚΟΤΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ. Χάρρη Παπαπανάγο, για την ευκαιρία που μου έδωσε, την εμπιστοσύνη, την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση, χωρίς τις οποίες η διπλωματική αυτή εργασία δε θα είχε λάβει την τελική της μορφή. Επίσης, τη σύζυγο και τις κόρες μου για την υπομονή και την αμέριστη συμπαράσταση που έδειξαν κατά τη διάρκεια της ολοκλήρωσης αυτού του πονήματος.

ΣΕΝΙΑ ΣΚΟΤΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μια ανασκόπηση των εννοιών της ανταγωνιστικότητας, της οικονομικής ελευθερίας και της επιχειρηματικότητας, αλλά και της σχέσης τους με την ανάπτυξη μιας οικονομίας. Η χώρα ενδιαφέροντος είναι η Αλβανία αν και έχει ακολουθηθεί μια γενική προσέγγιση και μεθοδολογία, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε οποιαδήποτε άλλη χώρα υπό εξέταση. Εξετάζονται οι διεθνώς αναγνωρισμένοι για την εγκυρότητα και της αξιοπιστία τους Δείκτες της Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (GCI), της Οικονομικής Ελευθερίας (IEF) και της Διευκόλυνσης Επιχειρηματικής Δραστηριότητας (EDB). Παρουσιάζονται τα αποτελέσματα οικονομετρικής ανάλυσης που μελετάει τη σχέση μεταξύ των δεικτών GCI, IEF, EDB (ανεξάρτητες μεταβλητές) και του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (GDP) της Αλβανίας (εξαρτημένη μεταβλητή), χρησιμοποιώντας στοιχεία από τη χρονική περίοδο 1995-2018, όπου υπάρχουν. Επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι οι δείκτες GCI, IEF και EDB έχουν θετικό αντίκτυπο στο ΑΕΠ της χώρας. Επίσης, συμπεραίνεται ότι το GDP έχει αμφίδρομη σχέση αιτιότητας με το GCI, ενώ υφίσταται αιτιακή σχέση κατά Granger μεταξύ του GDP και του δείκτη IEF, δηλαδή το GDP επηρεάζεται από το δείκτη IEF. Επιπλέον, δίνονται πρακτικές συμβουλές άσκησης πολιτικής σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης. Προτείνονται πολιτικές και η υλοποίηση συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων, οι οποίες θα ενισχύσουν την οικονομική ανάπτυξη της Αλβανίας.

Λέξεις Κλειδιά: Οικονομική Ανάπτυξη, Αλβανία, GCI, IEF, EDB, GDP, Ανταγωνιστικότητα, Οικονομική Ελευθερία, Επιχειρηματικότητα, ΑΕΠ, Οικονομετρική ανάλυση.

ΣΕΝΙΔΑ ΣΧΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ABSTRACT

The aim of this work is to explore the kind of relationship there is between economic growth of a country and its competitiveness, economic freedom and capability of entrepreneurship. The country of interest is Albania for the period 1995-2018, although the methodology could be applied in every other case. The most important attributes of the globally recognized indices Global Competitiveness Index (GCI), International Economic Freedom (IEF) and Easy of Doing Business (EDB) are presented and the pillars as well as the indicators of each index are listed. We show the results of an econometric analysis, using the software Eviews-10, that examines the relationship between these indices and the country's GDP. We test the controlling factors and we do the diagnostic and stability tests of the model. The hypothesis that there is a positive correlation between GCI, IEF and EDB with GDP is confirmed. Moreover, we have concluded that there is a Granger causality between GDP and GCI, IEF. Finally, we provide appropriate advice to policy-makers regarding economic reforms based on the results of our analysis.

Keywords: Economic growth, Albania, GCI, IEF, EDB, GDP, Competitiveness, Economic Freedom, Entrepreneurship, Econometric analysis.

ΣΕΝΙΔΑ ΣΧΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	4
2.1 Θεωρητικό Υπόβαθρο.....	4
2.1.1 Ανταγωνιστικότητα.....	4
2.1.2 Οικονομική Σύγκλιση.....	6
2.1.3 Οικονομική Ανάπτυξη	7
2.1.4 Επιχειρηματικότητα.....	7
2.1.5 Συγκριτική Αξιολόγηση	8
2.2 Βιβλιογραφία Για Την Αλβανία	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	10
3.1 Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (GCI).....	10
3.2 Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας (IEF)	15
3.3 Δείκτης Διευκόλυνσης Επιχειρηματικότητας (EDB).....	18
3.4 Συγκριτική Κατάσταση Της Αλβανίας Στην Περιοχή Bal-13.....	21
3.4.1 Γενικά Στοιχεία	21
3.4.2 Οικονομία της Αλβανίας.....	23
3.4.3 Κύρια Οικονομικά Μεγέθη	25
3.4.4 Ρυθμός ανάπτυξης - Εκτιμήσεις	26
3.4.5 Φορολογικό Βάρος – Δημόσιες Δαπάνες.....	27
3.4.6 Δημοσιονομικό Έλλειμμα	28

3.4.7	Δημόσιο Χρέος.....	29
3.4.8	Πληθωρισμός (Inflation Rate)	30
3.4.9	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) – Εισροές.....	30
3.4.10	Δείκτης GCI.....	31
3.4.11	Δείκτης IEF	34
3.4.12	Δείκτης EDB	36
3.4.13	Αξιολόγηση της Αλβανικής Οικονομίας από Διεθνείς Οργανισμούς.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....		40
4.1	Γενικά	40
4.2	Διαγράμματα.....	40
4.3	Οικονομετρικό Υπόδειγμα.....	44
4.3.1	Περιγραφικά Στατιστικά.....	45
4.3.2	Ανάλυση Συσχετίσεων	49
4.3.3	Εξειδίκευση Υποδείγματος	52
4.3.4	Στατιστικά Κριτήρια	55
4.3.5	Στασιμότητα Χρονικής Σειράς.....	61
4.3.6	Έλεγχος με τους Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης (και Μερικής Αυτοσυσχέτισης).....	62
4.3.7	Έλεγχος ADF – PP	66
4.3.8	Συνολοκλήρωση Μεταβλητών	67
4.3.9	Σχέσεις Αιτιότητας Κατά Granger	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ.....	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Πυλώνες (pillars) Δείκτη Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (CGI) (Schwab 2017). 11

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Συντελεστές βαρύτητας ανά υποκατηγορία (subindex) του δείκτη GCI και στάδιο ανάπτυξης της οικονομίας (Schwab 2017).	14
Πίνακας 2: Κατηγοριοποίηση χωρών ανάλογα το στάδιο ανάπτυξης (δεν υπάρχουν στοιχεία για το Κόσοβο) (Schwab 2017).	14
Πίνακας 3: Κράτη Περιοχής Βαλκανίων (BAL-13)	23
Πίνακας 4: Βασικά Οικονομικά Μεγέθη Αλβανικής Οικονομίας (Αργυροπούλου 2017)	26
Πίνακας 5: Πραγματικός Ρυθμός Ανάπτυξης της Αλβανίας Περίοδος 2014 -2018 (Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν από τους ιστοτόπους των οργανισμών και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα).	26
Πίνακας 6: Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2001-2010 (Πηγή: IMF-WEO database και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	27
Πίνακας 7: Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO database και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Εκτίμηση για το 2018)	27
Πίνακας 8: Φορολογικό Βάρος & Δημόσιες Δαπάνες ως % ΑΕΠ στην περιοχή BAL-13 (Πηγή: IEF 2017-Macroeconomic data και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	28
Πίνακας 9: Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως % ΑΕΠ, στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO databases και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	29
Πίνακας 10: Δημόσιο Χρέος ως %ΑΕΠ, στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO databases και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	29
Πίνακας 11: Πληθωρισμός στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO databases και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	30
Πίνακας 12: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2001-2010 (Πηγή: UNCTAD-Statistics-FDI, http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx) και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα (Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία).	31
Πίνακας 13: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2017 (Πηγή: UNCTAD-Statistics-FDI, http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx)	

και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα (Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία)	31
Πίνακας 14: Τιμές Δείκτη GCI στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2002-2010 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα) (Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία).....	32
Πίνακας 15: Τιμές Δείκτη GCI στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2017 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Η Βοσνία Ερζεγοβίνη το 2014 και η ΠΓΔΜ το 2017 εξαιρέθηκαν από τον πίνακα λόγω μη επαρκών στοιχείων – Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία)	33
Πίνακας 16: Τιμές Δείκτη GCI ανά τομέα (topic) στην κατηγορία Basic Requirements στην περιοχή BAL-13 – 2018 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Για το Κόσοβο και την ΠΓΔΜ δεν διατίθενται στοιχεία)	33
Πίνακας 17: Τιμές Δείκτη GCI ανά τομέα (topic) στις κατηγορίες Efficiency Enhancers και Innovation στην περιοχή BAL-13 – 2018 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Για το Κόσοβο και την ΠΓΔΜ δεν διατίθενται στοιχεία).....	34
Πίνακας 18: Τιμές Δείκτη IEF στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2001-2010 (Πηγή: https://www.heritage.org/index/explore και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	34
Πίνακας 19: Τιμές Δείκτη IEF στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2017 (Πηγή: https://www.heritage.org/index/explore και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Το Κόσοβο εισήλθε στις μετρήσεις από το 2016).....	35
Πίνακας 20: Τιμές Δείκτη IEF ανά τομέα (topic) στην περιοχή BAL-13 – 2018 (Πηγή: https://www.heritage.org/index/explore και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα).	35
Πίνακας 21: Τιμές Δείκτη EDB κατάταξης στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2008-2018 (Οι δείκτες DB από το 2015 και μετά ακολουθούν νέα μεθοδολογία – Πηγή: World Bank, Easy of Doing Business Index και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	36
Πίνακας 22: Τιμές Δείκτη EDB (DTF) στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: World Bank, Easy of Doing Business Index και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	37

Πίνακας 23: Τιμές Δείκτη EDB κατάταξης μεταξύ των χωρών ανά τομέα (topic) στην περιοχή BAL-13 για το 2018 (Πηγή: World Bank, Easy of Doing Business Index 2018 και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)	37
Πίνακας 24: Περιγραφικά Στατιστικά Όλων των Μεταβλητών του Υποδείγματος.	48
Πίνακας 25: Ανάλυση Συσχέτισης Παραμέτρων GCI και GDP	49
Πίνακας 26: Ανάλυση Συσχέτισης Παραμέτρων IEF και GDP	50
Πίνακας 27: Ανάλυση Συσχέτισης Παραμέτρων EDB και GDP	50
Πίνακας 28: Ανάλυση Συσχετίσεων όλων των Παραμέτρων.	51
Πίνακας 29: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για GCI και GDP	53
Πίνακας 30: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για IEF και GDP	53
Πίνακας 31: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για EDB και GDP	54
Πίνακας 32: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για όλες τις Μεταβλητές.....	54
Πίνακας 33: Μέσες Ελαστικότητες των Μεταβλητών.	56
Πίνακας 34: Διαστήματα Εμπιστοσύνης των Συντελεστών της Παλινδρόμησης.	57
Πίνακας 35: Έλεγχος των Breusch-Godfrey για την Αυτοσυσχέτιση Πρώτης Τάξης.	58
Πίνακας 36: Έλεγχος της Ετεροσκεδαστικότητας των Καταλοίπων με τον Έλεγχο του White	60
Πίνακας 37: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής GDP και Στατιστικά των Ljung-Box.	62
Πίνακας 38: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής GCI.....	64
Πίνακας 39: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής IEF.....	65
Πίνακας 40: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής EDB.....	65
Πίνακας 41: Αποτελέσματα Ελέγχων Dickey-Fuller.....	66
Πίνακας 42: Αποτελέσματα του Ελέγχου Στασιμότητας των Καταλοίπων.....	68
Πίνακας 43: Αριθμός Χρονικών Υστερήσεων για το Υπόδειγμα VAR Μεταβλητών IEF και GDP.....	69

Πίνακας 44: Εκτίμηση Συνολοκληρωμένων Διανυσμάτων για το Υπόδειγμα VAR Μεταβλητών IEF και GDP.	70
Πίνακας 45: Στατιστικά Ίχνους και Μέγιστης Ιδιοτιμής του Johansen για το Υπόδειγμα VAR Μεταβλητών IEF και GDP.	71
Πίνακας 46: Σχέσεις Αιτιότητας των Μεταβλητών του Υποδείγματος.	73

ΛΙΣΤΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Αλβανίας από το 1996 έως το 2018 (σε δισ. \$) – Eviews.	41
Διάγραμμα 2: Ρυθμός Ανάπτυξης της Αλβανίας από το 1996 έως το 2018 (%) – Eviews.	41
Διάγραμμα 3: Τιμές GCI της Αλβανίας από το 2008 έως το 2018 – Eviews.	42
Διάγραμμα 4: Τιμές IEF της Αλβανίας από το 1995 έως το 2018 – Eviews.	42
Διάγραμμα 5: Τιμές EDB της Αλβανίας από το 2010 έως το 2018 – Eviews.	43
Διάγραμμα 6: Συνολική Παρουσίαση των Μεταβλητών στην ίδια περίοδο (1995-2018) – Eviews.	43
Διάγραμμα 7: Συνολική Παρουσίαση των Μεταβλητών σε κοινή περίοδο μέτρησης (2009-2018) – Eviews.	44
Διάγραμμα 8: Περιγραφικά Στατιστικά του ΑΕΠ της Αλβανίας (GDP) για τα έτη 1995-2018 – Eviews.	45
Διάγραμμα 9: Περιγραφικά Στατιστικά του GCI για την Αλβανία για τα έτη 2008-2018 – Eviews.	46
Διάγραμμα 10: Περιγραφικά Στατιστικά του IEF για την Αλβανία για τα έτη 1995-2018 – Eviews.	46
Διάγραμμα 11: Περιγραφικά Στατιστικά του EDB για την Αλβανία για τα έτη 2010-2018 – Eviews.	47
Διάγραμμα 12: Έλεγχος Κανονικότητας Καταλοίπων με Jarque-Bera (JB) - Eviews.	59

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΜΟ	Μέσος Όρος
ΜΙΑΔ	Μονάδες Ισοδύναμης Αγοραστικής Δύναμης
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΓΔΜ	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
ADF	Augmented Dickey-Fuller
BCI	Business Competitiveness Index
CPI	Corruption Perceptions Index
DTF	Distance to Frontier
EDB	Easy of Doing Business
EU	European Union
GCI	Global Competitiveness Index
IEF	International Economic Freedom
IMF	International Monetary Fund
OECD	Organization Of Economic Cooperation And Development
PC	per capita
WB	World Bank

WEF	World Economic Forum
WTO	World Trade Organization
WEO	World Economic Outlook

ΣΕΛΙΔΑ ΣΧΟΛΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάλυση του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος αποτελεί προτεραιότητα για όλους όσοι ασχολούνται με τις διεθνείς σχέσεις. Τα διεθνή οικονομικά καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, που σχετίζονται με την ανάπτυξη, τη σύγκλιση, την ευημερία, το διεθνές δημοσιονομικό και νομισματικό περιβάλλον, την ανταγωνιστικότητα, την επιχειρηματικότητα, το διεθνές εμπόριο, τις άμεσες ξένες επενδύσεις και τη περιφερειακή ολοκλήρωση. Ειδικότερα, το εγγύς περιβάλλον της Ελλάδας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε όλους τους προαναφερόμενους τομείς.

Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν διέλθει από έναν οικονομικό μετασχηματισμό τα τελευταία 25 χρόνια. Η Αλβανία είναι μια από αυτές τις χώρες, που άνοιξαν τις αγορές τους στο διεθνές εμπόριο, ανέπτυξαν τον ιδιωτικό τομέα και το τραπεζικό τους σύστημα. Ο μετασχηματισμός αυτός επέφερε έντονη οικονομική ανάπτυξη, μια σημαντική αύξηση στο κατά κεφαλήν εισόδημα και μια διαρκή μακροοικονομική σταθερότητα. Ωστόσο, η υψηλή ανεργία και οι ελλείψεις στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες αντανakλούν στην εκτεταμένη διαφθορά, καταδεικνύουν τις αδυναμίες του υπάρχοντος παραγωγικού μοντέλου.

Η προσέλκυση επενδύσεων και η εξωστρέφεια της οικονομίας μέσω των εξαγωγών είναι αναγκαίοι παράγοντες ενίσχυσης της οικονομίας. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και η αξιοποίηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων μιας χώρας είναι προαπαιτούμενα για την έλευση της πολυπόθητης ανάπτυξης. Αν προσθέσουμε το σταθερό φορολογικό πλαίσιο και την αξιοπιστία του κρατικού μηχανισμού με ένα ευέλικτο κανονιστικό μηχανισμό μειωμένης γραφειοκρατίας έχουμε τη σύνθεση ενός υγιούς περιβάλλοντος ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και κατ' επέκταση της οικονομικής ανάπτυξης.

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να αξιολογήσει την οικονομία της Αλβανίας σύμφωνα με το επιχειρηματικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί στη χώρα, την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητά της. Η χώρα διαθέτει ένα ιδιαίτερο οικονομικό περιβάλλον, το οποίο είναι πολλές φορές δύσκολο να κατανοηθεί. Αυτό έχει προκαλέ-

σει προβλήματα σε αρκετές ξένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά. Η αξιολόγηση θα επιτευχθεί εξετάζοντας τους διεθνώς αναγνωρισμένους για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους δείκτες της Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Index – GCI), της Οικονομικής Ελευθερίας (International Economic Freedom - IEF) και της Διευκόλυνσης Επιχειρηματικής Δραστηριότητας (Ease of Doing Business - EDB). Θα γίνει προσπάθεια να διερευνηθεί η σχέση των δεικτών με την ανάπτυξη στην περίπτωση της Αλβανίας χρησιμοποιώντας την θεωρία της οικονομετρικής ανάλυσης. Με τον τρόπο αυτό θα αναδειχθούν όχι μόνο τα «δυνατά» σημεία της Αλβανικής οικονομίας, αλλά θα τονιστούν και οι τομείς που χρειάζονται προσοχή και βελτίωση.

Στο κεφάλαιο 2 δίνεται το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας και παρουσιάζονται κάποιες γενικές πληροφορίες για την υπό εξέταση χώρα. Μέσα από μια βιβλιογραφική επισκόπηση, προσεγγίζουμε τις έννοιες της ανταγωνιστικότητας, της επιχειρηματικότητας, της οικονομικής σύγκλισης και τον τρόπο με τον οποίο αυτές συνδυαστικά αλληλοεπιδρούν με την οικονομική ανάπτυξη. Παρουσιάζεται η έννοια της συγκριτικής αξιολόγησης και ο τρόπος με τον οποίο μας βοηθά να συγκρίνουμε την απόδοση της χώρας σε διάφορους τομείς της οικονομίας.

Στο κεφάλαιο 3 αναλύονται οι δείκτες GCI, IEF και EDB, οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν για την συγκριτική αξιολόγηση της ανταγωνιστικότητας, του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, της οικονομικής ελευθερίας και της ανάπτυξης στην Αλβανία. Επίσης, παρουσιάζονται κάποια στοιχεία της οικονομικής κατάστασης της χώρας και βασικά οικονομικά μεγέθη. Παράλληλα, δίνονται πίνακες και διαγράμματα όπου φαίνεται η βαθμολογία της Αλβανίας στους προαναφερόμενους δείκτες, αλλά και των υπολοίπων κρατών της περιοχής των Βαλκανίων (BAL-13) με σκοπό την συγκριτική αξιολόγηση.

Στο κεφάλαιο 4 παρουσιάζεται μια οικονομετρική μελέτη για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των εξαρτημένων μεταβλητών, που είναι οι τιμές των εν λόγω δεικτών, και της ανεξάρτητης μεταβλητής δηλαδή το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Αλβανίας. Στην αρχή αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας και δίνεται το οικονομετρικό υπόδειγμα που χρησιμοποιείται και στη συνέχεια παρουσιάζεται ο βαθμός συσχέτισης των μεταβλητών. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση αφορούν στην περίοδο 1995 – 2018.

Έχοντας ως βάση τα αποτελέσματα των προηγούμενων αναλύσεων, στο κεφάλαιο 5 γίνεται προσπάθεια της κριτικής ανάλυσης των στοιχείων και των ευρημάτων της έρευνας. Παρατίθενται κάποιες προτάσεις, που αφορούν στην άσκηση πολιτικής και την επιθυμητή εφαρμογή μεταρρυθμίσεων. Τελικός στόχος είναι η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της χώρας.

Τέλος, στο κεφάλαιο 6 αναφέρονται τα βασικά σημεία και τα συμπεράσματα της μελέτης και προτείνονται θέματα για περαιτέρω ανάλυση, τα οποία δεν υπήρχε η δυνατότητα να καλυφθούν στην παρούσα εργασία, ως προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Θεωρητικό Υπόβαθρο¹

2.1.1 Ανταγωνιστικότητα

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας είναι ένα θέμα που έχει αναλυθεί ευρέως στην οικονομική επιστήμη. Βασίζεται στην ιδέα του συγκριτικού πλεονεκτήματος, η οποία προσδιορίστηκε από το David Ricardo (Ricardo 1817) και περιλαμβάνει όλα τα μέσα και τις πολιτικές στον οικονομικό τομέα που επηρεάζουν την παραγωγικότητα μιας χώρας. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το Παγκόσμιο Οικονομικό Forum (World Economic Forum, WEF), ανταγωνιστικότητα είναι: *«το σύνολο των θεσμών, των πολιτικών και των παραγόντων που καθορίζουν το επίπεδο παραγωγικότητας μίας οικονομίας, το οποίο με τη σειρά του προσδιορίζει το επίπεδο ευημερίας, που μπορεί να επιτύχει μία οικονομία»*. Δηλαδή, κατά τον ορισμό αυτό, η ανταγωνιστικότητα επηρεάζει την παραγωγικότητα και έχει ως αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη.

Ο όρος ανταγωνιστικότητα αναφέρεται σε δύο επίπεδα ανάλυσης, την επιχείρηση και το κράτος. Αρχικά, ο όρος χρησιμοποιήθηκε στον επιχειρηματικό τομέα και συνδέθηκε με τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που είχε μια εταιρεία συγκρινόμενη με μια άλλη (Dunning and Lundan 2008). Οι κλασικοί και νεοκλασικοί οικονομολόγοι αντιλαμβάνονταν την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας ως την δυνατότητα αυτών για εξαγωγές και τη βελτίωση της θέσης τους στο διεθνές εμπόριο. Στη συνέχεια προστέθηκαν άλλα δύο χαρακτηριστικά, η δυνατότητα να παραχθεί πλούτος και η έννοια της παραγωγικότητας.

Ο Αμερικάνος οικονομολόγος Michael Porter ήταν ο πρώτος που ανέλυσε την έννοια της ανταγωνιστικότητας με τον τρόπο που την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, τόσο στο επίπεδο της επιχείρησης, χρησιμοποιώντας το «διαμάντι της ανταγωνιστικότητας» (M. E. Porter, *The Competitive Advantage of Nations* 1990), όσο και στο επίπεδο του κράτους (M. E. Porter, *Building the Microeconomic Foundations of Prosperity Findings*

¹ Στην παρούσα ενότητα χρησιμοποιήθηκαν και σημειώσεις από το μάθημα του Καθηγητή Χάρρυ Παπαπανάγου στο μάθημα Διεθνή Οικονομικά κατά την περίοδο 2017-2018.

from the Business Competitiveness 2004). Η προσέγγιση αυτή του Porter ανέδειξε την πολυπαραγοντικότητα της έννοιας της ανταγωνιστικότητας. Επηρεάζει την εξαγωγική ικανότητα ενός κράτους, την ευημερία του λαού του αλλά και την συνολική οικονομική κατάστασή του. Η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται από πολλούς επιμέρους τομείς, οι οποίοι πρέπει να αναλύονται και να λαμβάνονται υπόψη στη λήψη αποφάσεων. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita) υπολογιζόμενο σε Μονάδες Ισοδύναμου Αγοραστικής Δύναμης (ΜΙΑΔ) (Purchasing Power Parity - PPP) είναι ένας ισχυρός δείκτης της εθνικής παραγωγικότητας και της ευημερίας ενός λαού (Porter, et al. 2008).

Αυτή η αποδοχή του ΑΕΠ ως ένδειξη ευημερίας έχει αμφισβητηθεί από κάποιους οικονομολόγους, οι οποίοι προτάσσουν άλλα εργαλεία και δείκτες μέτρησης, όπως το προσδόκιμο ζωής (life expectancy), η ποιότητα διαβίωσης (life satisfaction) και η προσαρμοστικότητα του περιβάλλοντος (Stiglitz, Sen and Fitoussi 2009). Επιπλέον, κριτική έχει δεχθεί και η αναλογία στην έννοια της ανταγωνιστικότητας μεταξύ των επιχειρήσεων και του κράτους. Δύο κύρια σημεία κριτικής που έχουν διατυπωθεί είναι, πρώτον, ότι ένα κράτος δεν μπορεί να «κλείσει» όπως μια επιχείρηση και δεύτερον ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ δύο κρατών είναι δυνατόν να ωφελήσει και τα δύο, ενώ το αποτέλεσμα του ανταγωνισμού δύο επιχειρήσεων πιθανότατα θα είναι παίγνιο μηδενικού αθροίσματος (zero sum game) (Krugman, Making sense of the competitiveness debate 1996).

Η υιοθέτηση και η υλοποίηση μεταρρυθμίσεων (δομικών αλλαγών) στην οικονομία θεωρείται ως ο κύριος τρόπος να ξεπεραστεί μια κρίση. Το θέμα έχει συζητηθεί ευρέως στον ακαδημαϊκό χώρο όπως για παράδειγμα στις εργασίες των (M. E. Porter, The Competitive Advantage of Nations 1990), (Krugman, Competitiveness A Dangerous Obsession 1994), (Aiginger 2006), (Grilo and Koopman 2006). Οι εργασίες αυτές έθεσαν τα θεμέλια για τη δημιουργία δεικτών μέτρησης της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας όπως ο Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (GCI).

Την τελευταία δεκαπενταετία έχει αναδειχθεί ο ρόλος των θεσμών (institutions) ενός κράτους και η επίδρασή τους στην ανταγωνιστικότητα. (Acemoglu 2003) (Rodrik, Subramanian and Trebbi 2004) (Buis, Duval and Murtin 2011). Ο ρόλος των

κυβερνητικών επιλογών και το κανονιστικό πλαίσιο καθώς και φαινόμενα όπως η διαφθορά εκτιμάται ότι επιδρούν καταλυτικά στην ανάπτυξη της οικονομίας ειδικά των αναπτυσσομένων χωρών.

2.1.2 Οικονομική Σύγκλιση

Η έννοια της σύγκλισης έχει ως στόχο τη μείωση της διαφοράς στο κατά κεφαλήν εισόδημα των εξεταζόμενων οικονομιών. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται οικονομική σύγκλιση ή αποτέλεσμα catch-up. Οι φτωχότερες χώρες έχουν τη δυνατότητα να αναπαράγουν τις μεθόδους παραγωγής, τις τεχνολογίες και τους θεσμούς που χρησιμοποιούνται σε ανεπτυγμένες χώρες. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι όλες οι οικονομίες τελικά θα πρέπει να συγκλίνουν στο κατά κεφαλήν εισόδημα. Στην πραγματικότητα, βεβαίως, διάφορα διαρθρωτικά προβλήματα είναι δυνατόν να εμποδίσουν την ανάπτυξη μιας χώρας και κατ' επέκταση την σύγκλιση.

Υπάρχουν γενικά δύο τρόποι να ελέγξουμε την ύπαρξη σύγκλισης μεταξύ δύο χωρών. Ο ένας υπολογίζει αν τη διασπορά του κατά κεφαλήν εισοδήματος μειώνεται στην πάροδο του χρόνου και ο δεύτερος συγκρίνει το ΑΕΠ σε σχέση με το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα. Η πρώτη μέθοδος δείχνει ότι οι οικονομίες των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων (Western Balkans) συγκλίνουν με αυτών των πιο ανεπτυγμένων χωρών της Ε.Ε. (EU15) από το 1993, και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 (International Monetary Fund. European Dept. 2015, 90). Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 η σύγκλιση έχει σταματήσει. Γενικά, φαίνεται ότι η ποιότητα της διακυβέρνησης μιας χώρας, η παροχή κινήτρων στην ιδιωτική πρωτοβουλία, η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και ένα στιβαρό χρηματοοικονομικό σύστημα επιταχύνουν το φαινόμενο της σύγκλισης. Στον αντίποδα, ένας υπερβολικός δημόσιος τομέας και η υψηλή ανεργία εμποδίζουν την διαδικασία. Διάφορες μελέτες ανέδειξαν το ρόλο του ανθρωπίνου κεφαλαίου στο φαινόμενο της σύγκλισης για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (Fung 2009), (Ciccone and Papaioannou 2009). Η ανάπτυξη των υποδομών και οι διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας φαίνεται, επίσης, να διευκολύνουν τη σύγκλιση σε περιφερειακό επίπεδο (Spilimbergo and Che 2011). Η Αλβανία είχε μικρότερη σύγκλιση με τις χώρες της Ε.Ε. από πλουσιότερες χώρες όπως η Κροατία (International Monetary Fund. European Dept. 2015, 91).

2.1.3 Οικονομική Ανάπτυξη

Η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως η αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Συνήθως, αναφέρεται και ως οικονομική μεγέθυνση, αν και στην οικονομική ανάπτυξη δίδεται μια πιο ευρεία διατύπωση της «κατά κεφαλήν ευημερίας» (Παπακωνσταντίνου 2011, 31-32). Η αύξηση του ΑΕΠ θεωρείται ως δείκτης του βιοτικού επιπέδου μιας χώρας. Ωστόσο, δεν αποτελεί μέτρηση του προσωπικού εισοδήματος, αφού το ΑΕΠ μιας χώρας μπορεί να αυξηθεί, ενώ τα πραγματικά εισοδήματα της πλειοψηφίας των πολιτών να μειωθούν. Το μεγάλο του πλεονέκτημα είναι ότι υπολογίζεται συχνά, ευρέως, και με συνέπεια, ενώ ταυτόχρονα διαπιστώνεται ότι το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών μιας χώρας αποτελεί συνάρτηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Οι συγκρίσεις στην οικονομική απόδοση (output level, output growth) μεταξύ των χωρών θα πρέπει να γίνονται χρησιμοποιώντας τις Μονάδες Ισοδύναμου Αγοραστικής Δύναμης (ΜΙΑΔ), οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τους διαφορές στο σχετικό κόστος ζωής και στο ρυθμό του πληθωρισμού μεταξύ των χωρών. Ο ονομαστικός και πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ (Real GDP annual growth rate) είναι δύο σημαντικοί δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης. Ο πιο ευρέως χρησιμοποιούμενος δείκτης είναι ο πραγματικός ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ, ο οποίος λαμβάνει υπόψη και τον ρυθμό του πληθωρισμού. Π.χ. μπορούμε να εκφράσουμε το ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ για την περίοδο 2015 – 2016, ως εξής:

$$[(\text{ΑΕΠ}(2016)-\text{ΑΕΠ}(2015))/\text{ΑΕΠ}(2015)] \times 100$$

Υπολογίζοντας το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές, η σχέση αυτή αφορά τον ονομαστικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Υπολογίζοντας το ΑΕΠ του 2015 και του 2016 με βάση ένα συγκεκριμένο έτος, π.χ. το 2010 (έτος βάσης), τότε λαμβάνουμε υπόψη τον ρυθμό του πληθωρισμού, οπότε μιλάμε για τον πραγματικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας.

2.1.4 Επιχειρηματικότητα

Ο κύριος σκοπός κάθε προσπάθειας στον επιχειρηματικό κόσμο είναι το κέρδος. Θα πρέπει να καλύπτονται τα έξοδα της επιχείρησης και να αμείβονται οι εργαζόμενοι, να καλύπτεται το ρίσκο της επένδυσης και η απόσβεση του κεφαλαίου, αλλά

και να υπάρχει απόδοση στην επένδυση (Return on Investment – ROI). Στη βιβλιογραφία η «Επιχειρηματικότητα» ορίζεται ως η οικονομική δραστηριότητα που επιδιώκει την παροχή αγαθών ή υπηρεσιών στους πελάτες με σκοπό το κέρδος (Goyal and Goyal 2008). Ο δείκτης απόδοσης κεφαλαίου ή επένδυσης (ROI) αξιολογεί κατά κανόνα μια επένδυση και βοηθά στις αποφάσεις επιλογής της βέλτιστης επένδυσης σε μία επιχειρηματική δραστηριότητα. Το περιβάλλον όπου δραστηριοποιείται μια επιχείρηση είναι κομβικής σημασίας για την αποτελεσματικότητα και τη κερδοφορία της και συνίσταται από όλους αυτούς τους παράγοντες που επιδρούν στο οικοσύστημα της επιχείρησης. Το επιχειρηματικό περιβάλλον πρέπει να θεωρείται εξωτερική μεταβλητή για μια επιχείρηση, η οποία οφείλει να προσαρμόζει τη στρατηγική της ανάλογα (Hiriyappa 2008). Στο περιβάλλον εντάσσονται η οικονομία, οι κοινωνικές δομές, η τεχνολογική ανάπτυξη και το θεσμικό – νομικό πλαίσιο. Είναι φανερό ότι οι πολιτικές αποφάσεις έχουν κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση του περιβάλλοντος και γι' αυτό τα κεφάλαια προτιμούν ένα σταθερό πολιτικό σύστημα με φιλική στάση προς τις επενδύσεις.

2.1.5 Συγκριτική Αξιολόγηση

Ο όρος «Συγκριτική Αξιολόγηση» (Benchmarking) αναφέρεται στη μεθοδολογία μέτρησης της ποιότητας εταιρειών, οργανισμών ή χωρών σε σχέση με προϊόντα, πολιτικές και στρατηγικές. Επιπλέον, αναφέρεται στη σύγκριση των μετρήσεων με τις αντίστοιχες καλύτερες στην ίδια κατηγορία. Ο αντικειμενικός σκοπός του Benchmarking είναι να βοηθήσει τους οργανισμούς να εντοπίσουν τις αδυναμίες τους, να εστιάσουν στα ισχυρά σημεία τους και να βελτιώσουν εν τέλει την απόδοσή τους.

Στην περίπτωση μιας χώρας, η «Συγκριτική Αξιολόγηση» μας βοηθά να συγκρίνουμε την απόδοση της χώρας σε διάφορους δομικούς και λειτουργικούς τομείς, σε σχέση με άλλες χώρες, με βάση ένα συγκεκριμένο μεθοδολογικό πλαίσιο. Οι βαθμολογίες των χωρών στους υπό μέτρηση τομείς ταξινομούνται ώστε να καταλήξουμε σε μια τελική κατάταξη. Οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται ευρέως από πολλούς επιστήμονες για εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων με χρήση στατιστικών μοντέλων και οικονομετρικών αναλύσεων.

2.2 Βιβλιογραφία Για Την Αλβανία

Το θέμα της ανάπτυξης στην νοτιοανατολική Ευρώπη έχει αναλυθεί σε διάφορες μελέτες. Η ανάγκη και δυνατότητα χρήσης των δεικτών ανταγωνιστικότητας στην περιοχή διερευνώνται στην εργασία των (Sanfey and Zeh 2012) και των (Paul (Vass) και Alexe 2012). Η χρήση των δεικτών στην χάραξη πολιτικής και επενδυτικών στρατηγικών παρουσιάζονται στην εργασία του Francesco Scalera (Scalera 2016).

Μια ανάλυση της οικονομικής κατάστασης και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της Αλβανίας γίνεται τόσο στις οικονομικές εκθέσεις του ελληνικής πρεσβείας στην Αλβανία (Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα, Οδηγός Επιχειρείν στην Αλβανία 2015) (Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα 2014), (Αργυροπούλου 2017), (Γραφείο ΟΕΥ Τιράνων 2017) , όσο και στις εργασίες του ινστιτούτου IDRA (IDRA 2017) και του Adrian Fullani (Fullani 2012).

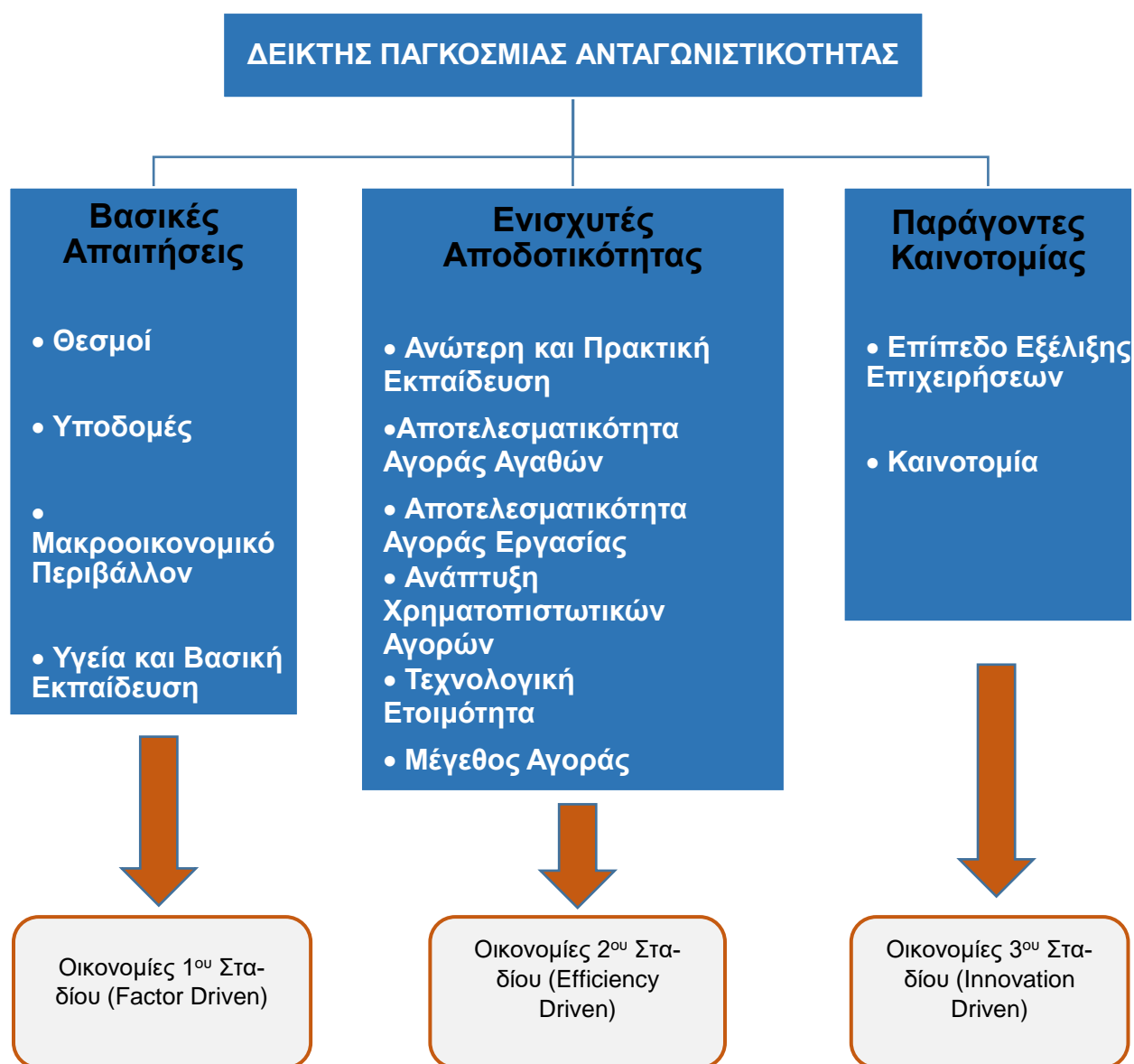
Η ανταγωνιστικότητα σε σχέση με την ανάπτυξη μιας χώρας διερευνάται στις επιστημονικές εργασίες (Podobnik, και συν. 2012) και (Olczyk και Kordalska 2015), ενώ μια κριτική εξέταση της δυνατότητας μέτρησης της μακροοικονομικής ανταγωνιστικότητας με τους υπάρχοντες δείκτες γίνεται από τους Djogo και Stanisic (Djogo και Stanisic 2016). Η οικονομική ελευθερία ως μοχλός ανάπτυξης σε χώρες υπό μετάβαση όπως η Αλβανία αναλύεται σε σχετικό άρθρο (Paakkonen 2010).

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι δείκτες GCI, IEF και EDB, οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν για την κριτική αξιολόγηση της ανταγωνιστικότητας, του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, της οικονομικής ελευθερίας και της ανάπτυξης στην Αλβανία. Επίσης, παρουσιάζονται κάποια βασικά οικονομικά μεγέθη της χώρας και στοιχεία της γενικότερης οικονομικής κατάστασης. Παράλληλα, δίνονται πίνακες και διαγράμματα όπου φαίνεται η βαθμολογία της Αλβανίας στους προαναφερόμενους δείκτες, αλλά και των υπολοίπων κρατών της περιοχής των Βαλκανίων (BAL-13) με σκοπό την συγκριτική αξιολόγηση της οικονομίας της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (Global Competitiveness Index – GCI)

Ο Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (GCI) αναλύει και αξιολογεί την επίδοση 137 χωρών στο θέμα της ανταγωνιστικότητας. Ο δείκτης αναπτύχθηκε από τον Xavier Salai-Martín σε συνεργασία με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum) το 2005, ο οποίος στηρίχθηκε σε εργασία του Klaus Schwab από το 1979 (Schwab 2017). Χρησιμοποιεί 114 δείκτες ώστε να διερευνήσει και να βαθμολογήσει τους παράγοντες που επιδρούν στην ανταγωνιστικότητα και παραγωγικότητα μιας οικονομίας. Κάποιοι από αυτούς εξάγονται από διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία και άλλοι από ερωτηματολόγια κοινής γνώμης. Οι δείκτες αυτοί ομαδοποιούνται σε 12 πυλώνες (pillars), οι οποίοι με τη σειρά τους αντιστοιχίζονται σε τρεις υποκατηγορίες (subindexes), τις Βασικές Απαιτήσεις (Basic Requirements), τους Ενισχυτές Αποδοτικότητας (Efficiency Enhancers) και τους Παράγοντες Καινοτομίας (Innovation – Sophistication Factors). Οι πυλώνες του δείκτη φαίνονται στην επόμενη εικόνα (Εικόνα 1). Κατά τον τελικό υπολογισμό του δείκτη σε κάθε υποκατηγορία δίνεται ένας συντελεστής βαρύτητας (weighting factor). Ο συντελεστής διαφοροποιείται ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης της κάθε οικονομίας λαμβάνοντας υπόψη το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και τις εξαγωγές ορυκτών πρώτων υλών (raw materials exports). Ο δείκτης αυτός αξιοποιείται από ερευνητές και κυβερνήσεις για να εντοπίσουν τις παραμέτρους που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση της ανάπτυξης και της ευημερίας μιας χώρας.



Εικόνα 1: Πυλώνες (pillars) Δείκτη Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (CGI) (Schwab 2017).

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία των σταδίων ανάπτυξης (Porter, Sachs and McArthur, Executive Summary: Competitiveness and Stages of Economic Development 2002) οι οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο χωρίζονται σε τρία στάδια. Αν και τα τρία αυτά επίπεδα συνυπάρχουν πολλές φορές σε μια οικονομία, ένα από αυτά υπερτερεί και η κατηγοριοποίηση των οικονομιών διευκολύνει την ανάλυση. Στο πρώτο στάδιο η οικονομία καθοδηγείται από τους συντελεστές (Factor – Driven). Οι συντελεστές αυτοί είναι κυρίως η εργασία χαμηλής εξειδίκευσης και οι φυσικοί πόροι είναι οι κύριες πηγές του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Σε αυτό το στάδιο κυριαρχεί το χαμηλό κόστος εργασίας και οι άμεσες ξένες επενδύσεις.

Οι οικονομίες, που βρίσκονται στο πρώτο στάδιο, ανταγωνίζονται στηριζόμενες στις αποδόσεις των συντελεστών τους. Είναι εξαιρετικά ευαίσθητες στους παγκόσμιους οικονομικούς κύκλους, τις τάσεις των τιμών προϊόντων και αγαθών και τις συναλλαγματικές διακυμάνσεις. Οι εταιρείες ανταγωνίζονται με βάση τις χαμηλές τιμές, έχουν χαμηλή παραγωγικότητα, πωλούν βασικά προϊόντα και αυτό αντανακλάται στους χαμηλούς μισθούς. Στο στάδιο αυτό η παραγωγικότητα καθοδηγείται από τους πυλώνες 1, 2, 3 και 4 του δείκτη GCI.

Στο δεύτερο στάδιο η οικονομία καθοδηγείται από την αποτελεσματικότητα και τις επενδύσεις (Efficiency or Investment Driven). Η χώρα γίνεται περισσότερο ανταγωνιστική, η παραγωγικότητα και οι μισθοί αυξάνονται προωθώντας την ανάπτυξη. Οι πολιτικές που ασκούνται είναι φιλικές προς την επιχειρηματικότητα και υπάρχει μεγαλύτερη προσβασιμότητα σε επενδυτικά κεφάλαια. Τα κράτη που βρίσκονται σε αυτό το στάδιο ανάπτυξης αφομοιώνουν την ξένη τεχνολογία και αναπτύσσουν παράλληλα την ικανότητα να κάνουν βελτιώσεις. Οι κύριες προτεραιότητες των κρατών είναι η βελτίωση των υποδομών. Οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν πιο αποτελεσματικές διαδικασίες παραγωγής και βελτιώνουν την ποιότητα των προϊόντων τους. Οι χώρες στο στάδιο αυτό είναι ευάλωτες σε οικονομικές κρίσεις λόγω της εξάρτησής τους από ξένες επενδύσεις και των διακυμάνσεων στη ζήτηση προϊόντων συγκεκριμένων κλάδων. Στο στάδιο αυτό η ανταγωνιστικότητα καθοδηγείται από τους πυλώνες 5, 6, 7, 8, 9 και 10.

Στο τρίτο στάδιο, η οικονομία καθοδηγείται από την καινοτομία (Innovation-Driven). Οι μισθοί αυξάνονται πολύ και οι χώρες αυτές μπορούν να διατηρήσουν αυτούς τους υψηλούς μισθούς λόγω δυνατότητας παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Στο επιχειρηματικό περιβάλλον εμφανίζονται προηγμένα συμπλέγματα εταιρειών (Clusters) με έντονη εξαγωγική στρατηγική που συχνά έχουν παγκόσμιο αντικείμενο. Μια οικονομία που οδηγείται από την καινοτομία έχει υψηλό ποσοστό υπηρεσιών και αποδεικνύεται ανθεκτική στους εξωτερικούς κραδασμούς. Οι κυβερνητικές πολιτικές ενισχύουν την καινοτομία και την έρευνα. Στο στάδιο αυτό η ανταγωνιστικότητα καθοδηγείται από τους πυλώνες 11 και 12.

Για την εκτίμηση της συνολικής βαθμολογίας του GCI για κάθε οικονομία, αρχικά, οι χώρες ταξινομούνται σύμφωνα με το στάδιο οικονομικής ανάπτυξης. Στη συνέχεια η βαθμολογία κάθε πυλώνα προσαρμόζεται σύμφωνα με τα βάρη που αποδίδονται σε κάθε στάδιο οικονομικής ανάπτυξης. Κάθε χώρα παίρνει μία βαθμολογία σε κάθε πυλώνα με μία κλίμακα από το 1 (ελάχιστο) έως το 7 (μέγιστο). Το 1,00 καταδεικνύει τη χειρότερη επίδοση και το 7,00 την καλύτερη. Η συνολική βαθμολογία του GCI για κάθε χώρα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των βαθμολογιών των 12 πυλώνων. Αυτή η συνολική βαθμολογία αντανακλά τη συνολική επίδοση της οικονομίας σε όρους ανταγωνιστικότητας. Μία βαθμολογία GCI κοντά στο 7 σημαίνει υψηλή ανταγωνιστικότητα, ενώ μία βαθμολογία GCI κοντά στο 1 σημαίνει χαμηλή ανταγωνιστικότητα.

Ο GCI λαμβάνει υπόψη του τα στάδια ανάπτυξης, αποδίδοντας μεγαλύτερο σχετικό βάρος σε εκείνους τους πυλώνες που συσχετίζονται περισσότερο με μία οικονομία, δεδομένου του σταδίου ανάπτυξης στο οποίο ανήκει όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 1). Δύο είναι τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την κατάταξη των χωρών στα στάδια ανάπτυξης (Schwab 2017):

α. Το 1ο κριτήριο είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς.

β. Το 2ο κριτήριο χρησιμοποιείται για τις χώρες που είναι πλούσιες, αλλά στις οποίες η ευημερία βασίζεται στην εξόρυξη πόρων. Αυτό μετράται σύμφωνα με το μερίδιο των εξαγωγών που καταλαμβάνουν τα ορυκτά αγαθά σε σχέση με τις συνολικές εξαγωγές και καθορίζει ότι χώρες που εξαγουν περισσότερο από 70% ορυκτά αγαθά (η μέτρηση αναφέρεται σε ένα μέσο όρο 5ετίας) ανήκουν στο πρώτο στάδιο ανάπτυξης.

Οποιαδήποτε χώρα βρίσκεται μεταξύ των σταδίων ανάπτυξης θεωρείται ότι είναι «σε μετάβαση». Για τις χώρες αυτές τα βάρη αλλάζουν ομαλά καθώς αναπτύσσονται, αντανακλώντας την ομαλή μετάβαση από το ένα στάδιο ανάπτυξης στο άλλο. Αυτό επιτρέπει στο δείκτη να δώσει σταδιακά μεγαλύτερη βαρύτητα σε εκείνες τις περιοχές, οι οποίες γίνονται περισσότερο σημαντικές για την ανταγωνιστικότητα μίας χώρας καθώς αυτή αναπτύσσεται, εξασφαλίζοντας ότι ο GCI μπορεί να «τιμωρήσει» σταδιακά τις χώρες εκείνες που δεν προετοιμάζονται για το επόμενο στάδιο.

ΣΤΑΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ					
	1 ^ο Στάδιο	Μετάβαση από 1 ^ο σε 2 ^ο Στάδιο	2 ^ο Στάδιο	Μετάβαση από 2 ^ο σε 3 ^ο Στάδιο	3 ^ο Στάδιο
Συντελεστές Βαρύτητας					
ΑΕΠ ρc (σε US\$)	<2,000	2,000–2,999	3,000–8,999	9,000–17,000	>17,000
Βασικές Απαιτήσεις	60%	40–60%	40%	20–40%	20%
Ενισχυτές Αποδοτικότητας	35%	35–50%	50%	50%	50%
Παράγοντες Καινοτομίας	5%	5–10%	10%	10–30%	30%

Πίνακας 1: Συντελεστές βαρύτητας ανά υποκατηγορία (subindex) του δείκτη GCI και στάδιο ανάπτυξης της οικονομίας (Schwab 2017).

ΣΤΑΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΧΩΡΩΝ BAL-13				
1 ^ο Στάδιο	Μετάβαση από 1 ^ο σε 2 ^ο Στάδιο	2 ^ο Στάδιο	Μετάβαση από 2 ^ο σε 3 ^ο Στάδιο	3 ^ο Στάδιο
Μολδαβία		Αλβανία	Κροατία	Ελλάδα
		Βουλγαρία	Τουρκία	Σλοβενία
		Μαυροβούνιο	Ρουμανία	
		Σερβία		
		ΠΓΔΜ		
		Βοσνία – Ερζεγοβίνη		

Πίνακας 2: Κατηγοριοποίηση χωρών ανάλογα το στάδιο ανάπτυξης (δεν υπάρχουν στοιχεία για το Κόσοβο) (Schwab 2017).

Πρέπει να τονισθεί ότι δεν υπάρχει κοινώς αποδεκτή μέθοδος μέτρησης της ανταγωνιστικότητας και υπάρχουν ειδικοί στο χώρο που αμφισβητούν την αξία αυτού του δείκτη. Η κριτική γίνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο εστιάζει στην έννοια της ανταγωνιστικότητας και ότι αυτή δεν ταυτίζεται με την παραγωγικότητα (Krugman 1994). Ο ισχυρισμός είναι ότι το βάρος θα πρέπει να δίνεται στην παραγωγικότητα της εργασίας και στην αύξηση του βιοτικού επιπέδου, απασχόλησης των ανέργων και εξάλειψης της φτώχειας, παρά στην ανταγωνιστικότητα μεταξύ των χωρών (Dicken 2007), (Baldwin and Wyplosz 2009). Η επιτυχία μιας εθνικής οικονομίας, δηλαδή, δεν στηρίζεται στην ανταγωνισμό αλλά στην συνεργασία με τις άλλες χώρες. Επιπλέον, το βιοτικό επίπεδο των πολιτών επηρεάζεται από εγχώριους παράγοντες και όχι από τον ανταγωνισμό των αγορών και βελτιώνεται με αλλαγές στο εσωτερικό του κράτους. Στο

δεύτερο επίπεδο η κριτική εστιάζεται στη μη συσχέτιση του δείκτη GCI με την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση του ΑΕΠ μιας χώρας. Υπάρχουν κάποιες εργασίες που δείχνουν ότι δεν υφίσταται τέτοια συσχέτιση. Δίνονται διάφορες εξηγήσεις για αυτά τα αποτελέσματα. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι καινούργιες τεχνολογικές αναβαθμίσεις δεν έχουν την ίδια ικανότητα να επηρεάσουν την παραγωγικότητα με αυτές του παρελθόντος (Gordon 2014) και άλλοι ότι ίσως να απαιτείται χρόνος ώστε η τεχνολογία να επιδράσει στην οικονομία, να επηρεάσει την ανταγωνιστικότητα και να φανεί στις στατιστικές (McAfee and Brynjolfsson 2017).

Ο δείκτης GCI είναι, ωστόσο, ένα σημείο εκκίνησης, ένα εργαλείο (το καλύτερο που υπάρχει έως αυτή τη στιγμή) για τις κυβερνήσεις και τον ιδιωτικό τομέα ώστε να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους και να αυξήσουν την ευημερία των ανθρώπων. Ποιες ακριβώς κινήσεις θα γίνουν, προς ποια κατεύθυνση και ποιες προτεραιότητες θα δοθούν εξαρτάται από την κουλτούρα και την ιδιοσυγκρασία κάθε λαού. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να δίνεται προσοχή στους επιμέρους δείκτες και όχι μόνο στην τιμή του γενικού δείκτη ή την κατάταξη της χώρας και πάντα συγκριτικά με άλλες χώρες και με προηγούμενες χρονιές. Η γενική κατάταξη των χωρών προσφέρει μια καλή συγκριτική εικόνα αλλά υπάρχει περίπτωση να βελτιώνεται μια χώρα στην γενική κατάταξη και να μειώνεται η ανταγωνιστικότητά της. Αυτό συμβαίνει γιατί η τιμή του δείκτη είναι σχετική.

3.2 Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας (Index Of Economic Freedom – IEF)

Ο Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας (IEF) είναι ένας δείκτης που δημοσιεύεται σε ετήσια βάση από το «Heritage Foundation» και την «Wall Street Journal». Μετρά και βαθμολογεί την οικονομική ελευθερία στις περισσότερες χώρες του κόσμου και σκοπός του είναι να στείλει το μήνυμα ότι η ευημερία των πολιτών ενός κράτους σχετίζεται με την οικονομική ελευθερία που αυτοί έχουν. Το 2018 είναι η 24^η χρονιά που δημοσιεύεται και αναλύει την κατάσταση σε 186 χώρες. Οι χώρες αξιολογούνται σε 12 τομείς (pillars) όπως είναι το μέγεθος των κρατικών δομών, η αποτελεσματικότητα του νομικού πλαισίου και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Ο δείκτης είχε για τη φετινή χρονιά τιμή 61,1 σε παγκόσμιο επίπεδο και είναι η μεγαλύτερη τιμή στην ιστορία του δείκτη. Άρα, παγκοσμίως η οικονομική ελευθερία βελτιώνεται. Οι δημιουργοί του δείκτη υποστηρίζουν ότι υφίσταται στενή σχέση ανάμεσα στην οικονομική ελευθερία και την πρόοδο όχι μόνο την οικονομική αλλά και την

κοινωνική συνοχή (Miller, Kim και Roberts 2018). Ισχυρίζονται ότι η οικονομική ελευθερία δεν περιορίζεται στη διαμόρφωση ενός θετικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Αναπτύσσεται και υποβοηθά κάθε πτυχή της ανθρώπινης δημιουργίας, πολλαπλασιάζει τις επιλογές και επηρεάζει θετικά ατομικές ελευθερίες και ανθρώπινα δικαιώματα. Η προσέγγιση αυτή πηγάζει από τον Adam Smith και συνδέεται με την έννοια των «ανοικτών» αγορών και τον περιορισμό των κρατικών δαπανών. Είναι πλέον δεδομένο ότι κανένα άλλο οικονομικό σύστημα δεν έχει καταφέρει να δημιουργήσει την ανάπτυξη και την ευημερία που έχει επιτύχει ο οικονομικός φιλελευθερισμός. Οι κυβερνήσεις, λοιπόν, θα πρέπει να δημιουργούν ένα μικρό και ευέλικτο κανονιστικό πλαίσιο και να μειώνουν τις κρατικές δομές ώστε να δίνουν περισσότερο χώρο στην ιδιωτική πρωτοβουλία και επιχειρηματικότητα.

Ο δείκτης IEF χρησιμοποιεί την κλίμακα 0 έως 100 και να μετρήσει το επίπεδο της οικονομικής ελευθερίας με το 0 να αντιστοιχεί σε εντελώς ανελεύθερη και το 100 σε πλήρως ελεύθερη οικονομία. Η κλίμακα είναι η ακόλουθη:

- 0 - 49,9 καταπιεσμένη οικονομία, (repressed economy)
- 50 - 59,9 κυρίως ανελεύθερη οικονομία (mostly unfree economy)
- 60 - 69,9 μετρίως ελεύθερη οικονομία (moderately free economy)
- 70 - 79,9 κυρίως ελεύθερη οικονομία (mostly free economy)
- 80 - 100 ελεύθερη οικονομία (free economy).

Ο δείκτης αξιολογεί κάποιες από τις πτυχές της οικονομίας που συνδέονται με τις εξωτερικές συναλλαγές μιας χώρας, όπως είναι η ελευθερία στη διακίνηση αγαθών με άλλες χώρες, αλλά κυρίως αξιολογεί πολιτικές του κράτους ως προς την εργασία και την διάθεση των κεφαλαίων. Οι 12 τομείς του οικονομικού περιβάλλοντος που ελέγχει ο δείκτης ομαδοποιούνται σε 4 κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές είναι το Κράτος Δικαίου (Rule of law), το Μέγεθος Δημόσιου Τομέα (Government size), η Αποτελεσματικότητα Κανονιστικού Πλαισίου (Regulatory efficiency) και το «Άνοιγμα» ή Ελευθερία των Αγορών (Market openness). Από το 2005 ο δείκτης αξιοποιεί διαθέσιμα στοιχεία και από τον τομέα της εργασίας.

Η κατηγορία Κράτος Δικαίου περιλαμβάνει τους εξής τομείς: Δικαιώματα Ιδιοκτησίας (Property Rights), Αποτελεσματικότητα του Θεσμού της Δικαιοσύνης (Judicial Effectiveness) και Κρατική Διαφθορά (Government Integrity). Η κατηγορία Μέγεθος Δημόσιου Τομέα περιέχει τις εξής συνιστώσες/πυλώνες: Φορολογική επιβάρυνση (Tax Burden), Δημόσιες Δαπάνες (Government Spending). Η κατηγορία Αποτελεσματικότητα Κανονιστικού Πλαισίου περιλαμβάνει τις εξής: Επιχειρηματική Ελευθερία (Business Freedom), Εργασιακή Ελευθερία (Labor Freedom) και Νομισματική Ελευθερία (σταθερές τιμές και νόμισμα) (Monetary Freedom). Η κατηγορία Ελευθερία των Αγορών περιλαμβάνει τις εξής: Ελευθερία Εμπορίου (δασμοί) (Trade Freedom), Επενδυτική ελευθερία (κίνηση κεφαλαίων) (Investment Freedom) και Χρηματοοικονομική ελευθερία (Financial Freedom). Η τελική τιμή του δείκτη υπολογίζεται από το μέσο όρο των τιμών των 12 τομέων οι οποίοι έχουν την ίδια βαρύτητα. Μία χώρα μπορεί να αυξήσει πιο γρήγορα την τιμή του συνολικού δείκτη εστιάζοντας τις προσπάθειές της σε κάποιο τομέα που υστερεί περισσότερο.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθούμε και σε έναν άλλο πολύ γνωστό δείκτη ένδειξης οικονομικής ελευθερίας (Economic Freedom of the World – EFW). Το Καναδέζικο Ινστιτούτο Fraser Institute εκδίδει μία ετήσια έρευνα για όλο τον κόσμο όπου μετρά το βαθμό που οι πολιτικές των χωρών υποστηρίζουν την οικονομική δραστηριότητα. Επικεντρώνεται στην ελευθερία του ατόμου να κάνει επιλογές, την ελευθερία των αγορών, την ασφάλεια και την ιδιοκτησία. Εξετάζει 42 τομείς (components) με τιμές από 0 έως 10 και χωρίς συντελεστή βαρύτητας (weighting factor), οι οποίοι κατηγοριοποιούνται σε 5 κατηγορίες (areas). Οι κατηγορίες αυτές είναι: Μέγεθος Δημόσιου Τομέα (Size of Government), Νομικό Σύστημα και Δικαιώματα Ιδιοκτησίας (Legal System and Property Rights), Νομισματική Σταθερότητα (Sound Money), Διεθνές Εμπόριο (Freedom to Trade Internationally) και Κανονιστικό Πλαίσιο (Regulation).

Ο δείκτης δημιουργήθηκε το 1996 από τους James Gwartney και Robert Lawson και αξιολογεί τις οικονομίες 159 χωρών και περιοχών. Υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για κάθε χρονιά από το 2000 έως το 2015 και για τα έτη που λήγουν σε 0 ή 5 από το 1970 (Gwartney, Lawson and Hall 2017). Ο δείκτης είναι δομημένος από πληροφορίες τρίτων, σε αντίθεση με το δείκτη του Heritage Foundation.

3.3 Δείκτης Διευκόλυνσης Επιχειρηματικότητας (Ease Of Doing Business – EDB)

Η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank) ξεκίνησε το 2003 την προσπάθεια να αξιολογήσει την ευκολία στην επιχειρηματικότητα σε μια χώρα και την αντίστοιχη κρατική παρέμβαση. Ο δείκτης EDB ελέγχει τους κανόνες και το νομοθετικό πλαίσιο που υπάρχει σε μια χώρα και κατά πόσο αυτό διευκολύνει ή εμποδίζει την επιχειρηματική δραστηριότητα και προστατεύει τα πνευματικά δικαιώματα. Περιλαμβάνει στοιχεία από 190 χώρες και χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει ποιες μεταρρυθμίσεις έχουν γίνει και έχουν αποδώσει στο κανονιστικό πλαίσιο της επιχειρηματικότητας, σε ποια σημεία και γιατί (The World Bank 2018). Η φετινή έκδοση (Doing Business 2018) είναι η 15^η και καλύπτει 11 τομείς (topics/indicators) που σχετίζονται με την καθημερινή λειτουργία μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων στην πιο μεγάλη πόλη μιας χώρας (από το 2015, εισάγεται και η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη για τις 11 χώρες με πληθυσμό μεγαλύτερο των 100 εκ. κατοίκων). Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην αύξηση της απασχόλησης και την ανάπτυξη ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπως και στην περίπτωση που εξετάζεται στην παρούσα διπλωματική εργασία. Ως ένδειξη της αποδοχής που έχει ο συγκεκριμένος δείκτης έχουν αναφερθεί 920 μεταρρυθμίσεις που έγιναν από τις κυβερνήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο βασιζόμενες στα αποτελέσματα του δείκτη (The World Bank 2018).

Οι 11 τομείς που καλύπτει ο δείκτης EDB είναι: Ίδρυση Επιχείρησης, Εργασιακή Νομοθεσία, Έκδοση Κατασκευαστικής Άδειας, Ηλεκτροδότηση, Θέματα Ιδιοκτησίας (Δικαιοχρησίας), Δανειοδότηση, Προστασία Μικρών Επενδυτών, Φορολογία, Διασυνοριακό Εμπόριο, Εφαρμογή Συμβάσεων (Συμβολαίων), Αντιμετώπιση Αφερεγγυότητας. Το αντικείμενο της εργασιακής νομοθεσίας δεν ενσωματώνεται στην τελική βαθμολόγηση και κατάταξη των χωρών.

Η βαθμολόγηση κάθε τομέα (και υποτομέα) γίνεται με τις πραγματικές τιμές κάθε μεταβλητής και με τον τρόπο αυτό εξάγεται η παγκόσμια κατάταξη συνολικά, αλλά και σε κάθε τομέα ή υποτομέα ξεχωριστά. Σημειώνεται, ότι για τα έτη 2004 και 2005 υπήρξε αξιολόγηση των χωρών μόνο για κάθε πυλώνα ξεχωριστά, το 2006 πα-

ρουσιάστηκε η πρώτη παγκόσμια κατάταξη για το συνολικό επιχειρηματικό περιβάλλον των χωρών, ενώ από το 2007 και ύστερα καθιερώθηκε η κατάταξη και για κάθε ξεχωριστό τομέα και υποτομέα που αξιολογείται.

Όπως προαναφέρθηκε, οι υπέρμαχοι της αξιολόγησης του δείκτη EDB θεωρούν ότι ένα ευνοϊκό για τις επιχειρήσεις επιχειρηματικό περιβάλλον οδηγεί στην ίδρυση περισσότερων εταιρειών. Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι η μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας ευνοεί την ανάπτυξη του εμπορίου, που έχει θετικές επιδράσεις στο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας. Ομοίως, η αποτελεσματική λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που εξασφαλίζει την ομαλή χρηματοδότηση της επιχειρηματικότητας, είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία και επέκταση των επιχειρήσεων. Από την άλλη πλευρά, ένα γενικότερα ανεπαρκές κανονιστικό δίκαιο για τη λειτουργία των επιχειρήσεων υπονομεύει κάθε προσπάθεια για επιχειρηματικότητα και αποδοτική λειτουργία των εταιρειών, με αρνητικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη της οικονομίας. Όλα αυτά ουσιαστικά αποτυπώνονται στην αξιολόγηση του δείκτη EDB και τον καθιστούν ένα καλό εργαλείο στην προσπάθεια λήψης αποφάσεων στον τομέα της επιχειρηματικότητας, αλλά και της χάραξης αναπτυξιακών πολιτικών.

Ο EDB βασίζεται σε τέσσερις κύριες πηγές πληροφόρησης: Τη σχετική νομοθεσία του κράτους, τους συμμετέχοντες (professionals) στα ερωτηματολόγια (business questionnaires), τις κυβερνήσεις που καλύπτονται από τον δείκτη και το προσωπικό της Παγκόσμιας Τράπεζας που βρίσκεται ανά τον κόσμο (The World Bank 2018). Ο δείκτης προσπαθεί να μετρήσει αντικειμενικά και να αξιολογήσει κατά πόσο ευνοείται η επιχειρηματικότητα σε μια οικονομία, εξετάζοντας ολόκληρο τον κύκλο ζωής μιας επιχείρησης, από την ίδρυσή της έως και την οριστική παύση της λειτουργίας της. Για το σκοπό αυτό εξετάζει την ευκολία εγκατάστασης της επιχείρησης, την καθημερινότητά της, αλλά και την προστασία των επενδυτών, τόσο κατά τη λειτουργία αλλά και στη λύση της επιχείρησης, ώστε με βάση τα ευρήματα αυτά να κατατάξει τις χώρες του κόσμου ανάλογα με το επιχειρηματικό τους περιβάλλον (The World Bank 2018).

Η έκθεση DB 2018 παρουσιάζει τα αποτελέσματα από δύο μετρήσεις: τη βαθμολογία the Distance To Frontier (DTF) και την κατάταξη Ease of Doing Business (EDB). Η κατάταξη EDB συγκρίνει τις οικονομίες μεταξύ τους και η DTF αξιολογεί

(benchmarks) συγκριτικά τις οικονομίες σε σχέση με τις βέλτιστες πρακτικές, παρουσιάζοντας την απόλυτη απόσταση από την καλύτερη απόδοση σε κάθε δείκτη επιχειρηματικότητας (The World Bank 2018). Κατά τη χρονική σύγκριση, η βαθμολογία DTF δείχνει πόσο έχει αλλάξει το κανονιστικό πλαίσιο σε μια οικονομία, σε απόλυτες τιμές, ενώ η κατάταξη EDB μπορεί να δείξει πόσο άλλαξε το κανονιστικό περιβάλλον της οικονομίας μόνο σε σχέση με άλλες οικονομίες.

Η βαθμολογία DTF μετράει την απόσταση στην επίδοση μιας οικονομίας σε σύγκριση με την Οριακή Περίπτωση (Frontier) η οποία διαμορφώνεται χρησιμοποιώντας 41 επιμέρους δείκτες από τους 10 κύριους τομείς του EDB (οι δείκτες ρύθμισης της αγοράς εργασίας εξαιρούνται). Η Οριακή Περίπτωση αντιστοιχεί στην καλύτερη επίδοση όλων των οικονομιών από το 2005 ή από την τρίτη χρονιά από όταν ξεκίνησαν να συλλέγονται στοιχεία για τον συγκεκριμένο δείκτη. Η Οριακή Περίπτωση υπολογίζεται κάθε 5 χρόνια. Η απόσταση από την Οριακή Περίπτωση (Frontier) λαμβάνει μια τιμή από 0 έως 100, όπου το 0 αντιστοιχεί στην χειρότερη επίδοση και το 100 στην καλύτερη (Frontier) και υπολογίζεται για όλους τους επιμέρους δείκτες (41) και τους τομείς (10) καθώς και στο σύνολο². Η διαφορά στην επίδοση μιας οικονομίας στο δείκτη DTF σε σύγκριση με οποιοδήποτε προηγούμενο χρόνο δείχνει το πόσο έχει κλείσει ή ανοίξει η «ψαλίδα» σε σχέση με την Οριακή Περίπτωση (Frontier).

Η κατάταξη EDB είναι στην κλίμακα από 1 έως 190. Η κατάταξη των οικονομιών διαμορφώνεται ταξινομώντας από το μικρότερο προς το μεγαλύτερο το συνολικό άθροισμα των DTF κάθε χώρας στρογγυλοποιημένο σε δύο δεκαδικά ψηφία. Ο δείκτης δεν χρησιμοποιεί συντελεστές βαρύτητας (weighting factors) για τους τομείς ή επιμέρους δείκτες. Όπως όλοι οι δείκτες παρουσιάζει και κάποιες αδυναμίες. Κατ' αρχάς, λαμβάνονται κάποιες παραδοχές, οι οποίες μπορεί να απέχουν από την πραγματική κατάσταση (π.χ. μια εταιρεία θεωρείται ότι έχει πλήρη γνώση του νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου). Το υποκειμενικό στοιχείο είναι έντονο, αφού χρησιμοποιούνται

² Για παράδειγμα, η καλύτερη επίδοση στο χρόνο έναρξης μιας επιχείρησης για όλες τις χώρες από τη στιγμή έναρξης μέτρησης του δείκτη είναι μισή ημέρα, ενώ η χειρότερη επίδοση ήταν πάνω από 100 ημέρες. Η Οριακή Περίπτωση (Frontier) καθορίζεται, λοιπόν, η μισή ημέρα και η χειρότερη στις 100 ημέρες. Το Frontier λαμβάνει την τιμή 100 σε ποσοστιαίες μονάδες και όσο πιο μεγάλη είναι η τιμή του επιμέρους δείκτη τόσο πιο κοντά είναι στην βέλτιστη περίπτωση (Frontier).

ερωτηματολόγια. Δεν λαμβάνει υπόψη το επίπεδο διαφθοράς στη χώρα και το οικονομικό μοντέλο της. Τέλος, αναφέρεται στην πιο μεγάλη πόλη μιας χώρας, ενώ λαμβάνεται ως υπόδειγμα μόνο ένας συγκεκριμένος τύπος επιχείρησης.

3.4 Συγκριτική Κατάσταση Της Αλβανίας Στην Περιοχή BAL-13

3.4.1 Γενικά Στοιχεία

Η Αλβανία ή Δημοκρατία της Αλβανίας (Republic of Albania), όπως είναι η επίσημη ονομασία της χώρας, είναι μία Βαλκανική χώρα που συνορεύει βόρεια με το Μαυροβούνιο και το Κόσοβο, ανατολικά με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και νότια με την Ελλάδα. Στα δυτικά βρέχεται από την Αδριατική θάλασσα και το Ιόνιο Πέλαγος. Ο συνολικός πληθυσμός της Αλβανίας είναι 2.876.591 άτομα (01/01/2017), σύμφωνα με τα στοιχεία του αλβανικού Ινστιτούτου Στατιστικής – INSTAT³. Ο αστικός πληθυσμός αποτελεί περίπου το 58% του συνολικού πληθυσμού. Στα Τίρανα και το γειτονικό Δυρράχιο κατοικεί περισσότερο από το ένα τρίτο της χώρας (39,9%). Επισημαίνεται ότι οι δυο αυτές πόλεις, συγκεντρώνουν το ήμισυ, σχεδόν, της επιχειρηματικής δραστηριότητας (45%) (Αργυροπούλου 2017). Η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού της Αλβανίας έχει ως εξής: Ηλικίες 0 – 14 ετών (18,15%), 15 – 34 ετών (31,11%), 35 – 64 ετών (37,60%) και 65 ετών και άνω (13,14%) (INSTAT).

Το πολίτευμα της Αλβανίας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Ο Πρωθυπουργός διορίζεται από τον Πρόεδρο, οι Υπουργοί διορίζονται από τον Πρόεδρο βάσει πρότασης του Πρωθυπουργού και έγκρισης του Κοινοβουλίου. Η Βουλή της Αλβανίας ασκεί τη νομοθετική εξουσία. Αποτελείται από 140 βουλευτές, 100 εκ των οποίων εκλέγονται άμεσα και 40 από λίστα, ανάλογα με την εκλογική δύναμη των κομμάτων – κομματικών συνασπισμών (Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα 2014).

Η Αλβανία είναι μέλος των ΗΕ και των κυριότερων διεθνών οργανισμών και φορέων, μεταξύ των οποίων από 28 Σεπτεμβρίου 2000 του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, από το 2007 της CEFTA (Central European Free Trade Agreement) και από 1 Απριλίου 2009 του ΝΑΤΟ. Έχει υπογράψει Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου με τις 4 χώρες της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) και την Τουρκία.

³ Πρόσβαση στο διαδικτυακό τόπο www.instat.gov.al.

Στις 12 Ιουνίου 2006 υπογράφηκε η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης ΕΕ – Αλβανίας. Στο πλαίσιο της συμφωνίας, δημιουργείται μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου της Αλβανίας με την ΕΕ και καταργούνται όλοι οι ποσοτικοί περιορισμοί στις συναλλαγές με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης, η Αλβανία δεσμεύεται για την σταδιακή απελευθέρωση, τόσο προς την εσωτερική, όσο και προς την εξωτερική κίνηση των κεφαλαίων, ιδίως όσον αφορά τις άμεσες επενδύσεις. Λαμβάνονται μέτρα για την προστασία των επενδυτών, αναφορικά με την εκκαθάριση και τον επαναπατρισμό των επενδύσεων και των κερδών. Τέλος, στη συμφωνία περιλαμβάνονται διατάξεις σχετικά με τη σταδιακή προσέγγιση της υφιστάμενης και μελλοντικής νομοθεσίας της Αλβανίας με αυτήν της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αργυροπούλου 2017).

Η Αλβανία είναι υποψήφια για ένταξη χώρα στη Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Την 24 Ιουνίου 2014 έλαβε το καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας. Από τις 16 Δεκεμβρίου 2010, οι Αλβανοί πολίτες κατέχουν βιομετρικά διαβατήρια με τα οποία μπορούν ελεύθερα να ταξιδεύουν στον χώρο Σένγκεν, χωρίς να χρειάζονται θεώρηση. Η Αλβανία έχει, επίσης, υπογράψει Συμφωνίες Αποφυγής Διπλής Φορολογίας με 33 χώρες, μεταξύ των οποίων και με την Ελλάδα (θέση σε ισχύ από 1.1.2001) (Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα 2014).

Η Αλβανική είναι μια Ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Στην Αλβανία υπάρχουν δύο κύριες εθνικές ομάδες, οι Γκεγκ και οι Τοσκ. Μιλούν ξεχωριστή διάλεκτο και οι μεν Γκεγκ ζουν κυρίως στη Βόρεια Αλβανία, οι δε Τοσκ ζουν στη Νότια. Άλλες γλώσσες που χρησιμοποιούνται είναι κυρίως τα Ιταλικά και τα Ελληνικά. Η Αλβανία δεν έχει επίσημη θρησκεία, ενώ με την απογραφή του 2011 υπάρχουν κυρίως μουσουλμάνοι (σούνιτες) (56,7%), Ορθόδοξοι (6,75%) και Καθολικοί (10,03%). Το εθνικό νόμισμα είναι το Αλβανικό Λεκ (ALL).

Η περιοχή των Βαλκανίων ως γεωγραφική περιοχή ορίζεται διαφορετικά από βιβλιογραφικές πηγές (Britannica, Wikipedia κλπ). Για τις ανάγκες αυτής της μελέτης μπορούμε να εντάξουμε την Αλβανία στην ομάδα των κρατών που φαίνονται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 3), αποτελείται από 13 χώρες και θα ονομάζεται BAL-13. Η περιοχή θα χρησιμοποιηθεί για τη συγκριτική ανάλυση των οικονομικών στοιχείων με αυτά της Αλβανίας. Η περιοχή BAL-13 αποτελείται από 11 χώρες που βρίσκονται εντός των ορίων της Βαλκανικής Χερσονήσου, τη Μολδαβία για ιστορικούς λόγους, ως

πρώην επαρχία της Ρουμανίας, και το Κόσοβο, που εν μέρει αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο κράτος. Η Τουρκία συμπεριλαμβάνεται λόγω του ευρωπαϊκού της τμήματος.

Αλβανία		Μολδαβία	
Βοσνία – Ερζεγοβίνη		Μαυροβούνιο	
Βουλγαρία		Ρουμανία	
Κροατία		Σερβία	
Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας		Σλοβενία	
Ελλάδα		Τουρκία	
Κόσοβο			

Πίνακας 3: Κράτη Περιοχής Βαλκανίων (BAL-13)

Από το 2000 και μετά, λόγω του ότι οι περισσότερες χώρες της περιοχής BAL-13 μεταξύ των οποίων και η Αλβανία, προχώρησαν σε προενταξιακές διαδικασίες με την ΕΕ, σε όλες τις σχετικές μεταρρυθμίσεις, άρχισαν να παρουσιάζουν θετικούς πραγματικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

3.4.2 Οικονομία της Αλβανίας

Η Αλβανία είναι μια πρώην κομμουνιστική χώρα. Την περίοδο πριν το 1991 η οικονομία της χώρας ήταν κεντρικά κατευθυνόμενη, και τα μέσα παραγωγής ήταν υπό κρατικό έλεγχο. Οι ιδιωτικές επενδύσεις όπως και οι ξένες επενδύσεις ήταν αυστηρά απαγορευμένες. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι περισσότερες οικονομίες μετάβασης της περιοχής, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η Αλβανία, γνώρισαν μια πολύ μεγάλη μείωση της παραγωγής τους, καθώς έκλεισαν μεγάλες και αναποτελεσματικές επιχειρήσεις και βιομηχανίες, με αποτέλεσμα να υπάρξει τεράστια μείωση του ΑΕΠ και

μεγάλη αύξηση της ανεργίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην αλλαγή των οικονομικών αυτών από ένα κεντρικά κατευθυνόμενο σύστημα σε ένα σύστημα προσανατολισμένο προς την αγορά. Μεταξύ 1990 και 1992 το ΑΕΠ της Αλβανίας μειώθηκε κατά 39%. Η οικονομική ανάλυση του Kota (Kota, *Alternative methods of estimating potential output in Albania 2007*) δείχνει ότι με την εφαρμογή φιλελεύθερων πολιτικών κατά την περίοδο 1993 έως 1996 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 9.3% ετησίως. Αντίστοιχες τιμές ανάπτυξης παρατηρήθηκαν και στην περίοδο 1998 έως 2000. Το 2007 υπήρξε ύφεση κατά 11% λόγω της κρίσης που δημιουργήθηκε από διάφορα πυραμιδικά σχήματα που δημιουργήθηκαν εκείνη την εποχή λόγω της αδυναμίας της οικονομίας να απορροφήσει την ανάπτυξη και τα διαθέσιμα κεφάλαια (Fullani 2012). Στην περίοδο 2001 έως 2010 η Αλβανία σημείωσε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης από 3,4% έως 8,3% με μέση τιμή στο 5,6%.

Η αλβανική οικονομία είναι πλέον οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Είναι από τις πλέον φτωχές χώρες της περιοχής πάνω από το Κόσοβο, τη Μολδαβία, το Μαυροβούνιο και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), με εκτιμώμενο ΑΕΠ για το 2017 35,87 δις δολάρια σε Μονάδες Ισοδύναμης Αγοραστικής Δύναμης (ΜΙΑΔ)⁴. Η διάρθρωση του ΑΕΠ ανά οικονομική δραστηριότητα για το έτος 2015 δείχνει ότι οι «Υπηρεσίες» αντιπροσωπεύουν ποσοστό 46,5% του ΑΕΠ, η «Βιομηχανία και Κατασκευές» αντιπροσωπεύουν το 21,2% του ΑΕΠ, ενώ η γεωργία, το κυνήγι και η δασοκομία συμμετέχουν στο ΑΕΠ με ποσοστό 20,1% (Αργυροπούλου 2017).

Με μέριμνα της Υπηρεσίας Δημοσίων Προμηθειών της Αλβανίας (Public Procurement Agency /APP, www.app.gov.al), λειτουργεί στη χώρα Ηλεκτρονικό Σύστημα Δημοσίων Προμηθειών (E-Procurement System), όπου αναρτώνται οι προκηρύξεις διαγωνισμών για έργα και προμήθειες προϊόντων και υπηρεσιών του ευρύτερου δημόσιου τομέα (e-procurement), που χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους και βαρύνουν τον κρατικό προϋπολογισμό (Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα 2014).

⁴ Τα στοιχεία της ενότητας έχουν ανακτηθεί από το site του CIA World Fact και αναφέρονται σε δολάρια Αμερικής του 2017.

3.4.3 Κύρια Οικονομικά Μεγέθη

Τα κυριότερα οικονομικά μεγέθη της αλβανικής οικονομίας παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 4).

Βασικά οικονομικά μεγέθη						
ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές	2016: 1.501.900 εκατ. ALL (εκτίμηση Υπ. Οικονομικών (≈ 10.1 δις ευρώ) 2015: 1.427.799 εκατ. ALL (προσωρινά στοιχεία) (περίπου 10,2 δις ευρώ) 2014: 1.395.305 εκατ. ALL (περίπου 10,0 δις ευρώ) 2013: 1.350.053 εκατ. ALL (περίπου 9.625 ε-κατ. ευρώ) 2012: 1.332.811 εκατ. ALL (περίπου 9.585 εκατ. ευρώ)					
Κατά κεφαλή ΑΕΠ	2016: 3.800 € (εκτίμηση), 2015: 3.547 €, 2014: 3.450 €, 2013: 3.323 € (INSTAT)					
Τομεακή κατανομή ΑΕΠ** (2015*) * προσωρινά στοιχεία ** Επιπλέον καθαροί φόροι 12,23%	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Αγροτικός τομέας: 20,06% ▪ Βιομηχανία: 12,24% ▪ Υπηρεσίες: 46,5% ▪ Κατασκευές: 8,98% 					
Εισροές άμεσων ξένων επενδύσεις	Έτος	2012	2013	2014	2015	2016
	Αξία σε εκ. €	665,78	944,76	869,17	890	943
	Μεταβολή από προηγ. έτος	5,62%	41,90%	- 8,1%	2,42%	5,96%
Δημόσιο κεντρικής κυβέρνησης χρέος	2016: 72.05% (εκτίμηση) 2015: 1.042,20 δις. ALL ή 72,39% 2014: 977,10 δις. ALL ή 69,77% ΑΕΠ					
Δημοσιονομικό έλλειμμα/πλεόνασμα	2016: +26,24 δις. ALL ή 1,75% ΑΕΠ (εκτίμηση) 2015: -55,30 δις. ALL ή 3,87% ΑΕΠ 2014: -72,13 δις. ALL ή 5,17% ΑΕΠ					
Εισροές μεταναστευτικών εμβασμάτων	Έτος	2012	2013	2014	2015	2016
	Αξία σε εκ. €	680,15	545	592	598	615
	Μεταβολή από προηγ. έτος	1,58%	- 19,6%	8,6%	1,0%	2,8%
Πληθωρισμός	2016: 2,2%, 2015: 1,90%, 2014: 1,63%, 2013: 1,94%, 2012: 2,04%					
Ανεργία	2016: 10,3% , 2015: 13,3%, 2014: 13,3%, 2013: 13,5%, 2012: 12,9% (επίσημα στοιχεία)					
Ανάπτυξη	<i>Εκτιμήσεις</i>		2015	2016	2017	2018
	ΔΝΤ/IMF		2,7%	3,4%	3,8%	3,8%

Παγκόσμια Τράπεζα/World Bank	2,7%	3,2%	3,5%	3,8%
ΕΤΑΑ/EBRD	2,3%	3,3%	3,5%	3,8%
Αλβ. Υπουργείο Οικονομικών	2,6%	4,0%	4,5%	4,2%
Κρατικός προϋπολογισμός				
Έσοδα	2016: 404,97 δισ. ALL, 2015: 381,14 δισ. ALL, 2014: 366,69 δισ. ALL			
Δαπάνες	2016: 431,21 δισ. ALL 2015: 436,44 δισ. ALL, 2014: 438,82 δισ. ALL			
Ισοζύγιο	2016: +26,24 δισ. ALL, 2015: -55,30 δισ. ALL, 2014: -72,13 δισ. ALL			
Έλλειμμα ως ποσοστό ΑΕΠ	2015: 3,89%*, 2014: 5,17%, 2013: 4,96%, 2012: 3,44%			

Πίνακας 4: Βασικά Οικονομικά Μεγέθη Αλβανικής Οικονομίας (Αργυροπούλου 2017)

3.4.4 Ρυθμός ανάπτυξης - Εκτιμήσεις

Ο ρυθμός ανάπτυξης της Αλβανίας τα τελευταία χρόνια όπως εκτιμάται από διάφορους οργανισμούς και φορείς φαίνεται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 5).

	2014	2015	2016	2017	2018
ΔΝΤ / IMF	2,1%	2,7%	3,4%	3,5%	3,8%
Παγκόσμια Τράπεζα/World Bank	2,1%	2,6%	3,2%	3,5%	3,8%
ΕΤΑΑ / EBRD	1,7%	2,3%	3,3%	3,5%	3,8%
Αλβανικό Υπουργείο Οικονομικών	2,1%	2,6%	3,4%	3,9%	4,2%

Πίνακας 5: Πραγματικός Ρυθμός Ανάπτυξης της Αλβανίας Περιόδου 2014 -2018 (Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν από τους ιστοτόπους των οργανισμών και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα).

Η συγκριτική κατάσταση της Αλβανίας στον τομέα της ανάπτυξης σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13 φαίνεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 6 και Πίνακας 7).

Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ, BAL-13, 2001-2010											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	M.O. 2001-2010
Αλβανία	8,3	4,5	5,5	5,5	5,5	5,9	6,0	7,5	3,4	3,7	5,6

Βοσ-Ερζεγ.	2,4	5,1	3,9	6,3	4,2	5,7	6,0	5,6	-0,8	0,8	3,9
Βουλγαρία	3,8	5,9	5,2	6,4	7,1	6,9	7,3	6,0	-3,6	1,3	4,6
Κροατία	3,4	5,2	5,6	4,1	4,2	4,8	5,2	2,1	-7,4	-1,7	2,5
ΠΓΔΜ	-3,1	1,5	2,2	4,7	4,7	5,1	6,5	5,5	-0,4	3,4	3,0
Ελλάδα	4,1	3,9	5,8	5,1	0,6	5,7	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	1,8
Κόσοβο	5,1	-0,7	5,4	2,6	3,8	3,4	8,3	4,5	3,6	3,3	3,9
Μολδαβία	6,1	7,8	6,6	7,4	7,5	4,8	3,0	7,8	-6,0	7,1	5,2
Μαυροβούν.	1,1	1,9	2,5	4,4	4,2	8,6	10,7	6,9	-5,7	2,5	3,7
Ρουμανία	5,6	5,2	5,5	8,4	4,2	8,1	6,9	8,5	-7,1	-0,8	4,4
Σερβία	5,0	7,1	4,4	9,0	5,5	4,9	5,9	5,4	-3,1	0,6	4,5
Σλοβενία	3,0	3,8	2,8	4,4	4,0	5,7	6,9	3,3	-7,8	1,2	2,7
Τουρκία	-6,0	6,4	5,6	9,6	9,0	7,1	5,0	0,8	-4,7	8,5	4,1
Μ.Ο. BAL-13	3,0	4,4	4,7	6,0	5,0	5,9	6,2	4,9	-3,4	1,9	3,9

Πίνακας 6: Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2001-2010
(Πηγή: IMF-WEO database και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ, BAL-13, 2011-2018									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Μ.Ο. 2011-2018
Αλβανία	2,5	1,4	1	2,1	2,7	3,4	3,5	3,8	2,5
Βοσ-Ερζεγ.	0,9	-1,1	2,4	1,1	3,1	2,5	3	3,5	1,9
Βουλγαρία	1,9	0	0,9	1,3	3,6	3,4	2,9	2,7	2,1
Κροατία	-0,3	-2,2	-1,1	-0,5	1,6	2,9	2,9	2,6	0,7
ΠΓΔΜ	2,3	-0,5	2,9	3,6	3,8	2,4	3,2	3,4	2,6
Ελλάδα	-9,1	-7,3	-3,2	0,4	-0,2	0	2,2	2,7	-1,8
Κόσοβο	4,4	2,8	3,4	1,2	4,1	3,6	3,5	3,6	3,3
Μολδαβία	6,8	-0,7	9,4	4,8	-0,4	4	4,5	3,7	4,0
Μαυροβούν.	3,2	-2,7	3,5	1,8	3,4	2,4	3,3	3,4	2,3
Ρουμανία	1,1	0,6	3,5	3,1	3,9	4,8	4,2	3,4	3,1
Σερβία	1,4	-1	2,6	-1,8	0,8	2,8	3	3,5	1,4
Σλοβενία	0,6	-2,7	-1,1	3,1	2,3	2,5	2,5	2	1,2
Τουρκία	11,1	4,8	8,5	5,2	6,1	2,9	2,5	3,3	5,6
Μ.Ο. BAL-13	2,1	-0,7	2,5	1,9	2,7	2,9	3,2	3,2	2,2

Πίνακας 7: Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018
(Πηγή: IMF-WEO database και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Εκτίμηση για το 2018)

3.4.5 Φορολογικό Βάρος – Δημόσιες Δαπάνες

Η συγκριτική κατάσταση της Αλβανίας στον τομέα της φορολογίας φυσικών προσώπων (ΦΠ) και νομικών προσώπων (ΝΠ), καθώς και των δημοσίων δαπανών

ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 8).

	Ανώτεροι Φορολογικοί Συντελεστές ΦΠ και ΝΠ, BAL-13, 2017	Ανώτερος Φορολ. Συντελεστής ΦΠ	Ανώτερος Φορολ. Συντελεστής ΝΠ	Δημόσιες Δαπάνες % του ΑΕΠ
Αλβανία	23,6%	23,0%	15,0%	30,0%
Βοσ-Ερζεγ.	38,1%	10,0%	10,0%	46,8%
Βουλγαρία	26,5%	10,0%	10,0%	38,8%
Κροατία	36,4%	40,0%	20,0%	47,6%
ΠΓΔΜ	35,9%	42,0%	29,0%	55,5%
Ελλάδα	21,1%	10,0%	10,0%	27,4%
Κόσοβο	24,6%	10,0%	10,0%	33,1%
Μολδαβία	30,4%	18,0%	12,0%	38,3%
Μαυροβούν.	39,1%	9,0%	9,0%	48,0%
Ρουμανία	27,4%	16,0%	16,0%	34,3%
Σερβία	35,0%	15,0%	15,0%	44,7%
Σλοβενία	36,6%	50,0%	17,0%	44,1%
Τουρκία	28,7%	35,0%	20,0%	37,0%
Μ.Ο. BAL-13	31%	22,2%	14,8%	40,4%

Πίνακας 8: Φορολογικό Βάρος & Δημόσιες Δαπάνες ως % ΑΕΠ στην περιοχή BAL-13 (Πηγή: IEF 2017-Macroeconomic data και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

3.4.6 Δημοσιονομικό Έλλειμμα

Όσον αφορά στα δημοσιονομικά μεγέθη, το έλλειμμα του προϋπολογισμού, βρέθηκε εκτός στόχων τα προηγούμενα χρόνια, αλλά η κατάσταση έχει βελτιωθεί από το 2016 και μετά την εφαρμογή μέτρων δημοσιονομικής περιστολής. Η συγκριτική κατάσταση της Αλβανίας στον τομέα του δημοσιονομικού ελλείματος, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 9).

Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως % ΑΕΠ, BAL, 2011-2018									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Μ.Ο. 2011-2018
Αλβανία	-3,5	-3,4	-5,2	-5,5	-4,1	-1,7	-1	-2,1	-3,3
Βοσ-Ερζεγ.	-2,7	-2,7	-1,9	-2,9	-0,2	0	-0,5	-0,6	-1,4
Βουλγαρία	-1,8	-0,4	-1,8	-3,6	-2,8	1,6	-1,3	-1	-1,4
Κροατία	-7,8	-5,3	-5,3	-5,4	-3,3	-1,5	-1,9	-1,8	-4,0
ΠΓΔΜ	-2,5	-3,8	-3,8	-4,2	-3,5	-2,6	-3,3	-3,4	-3,4
Ελλάδα	-10,3	-6,5	-3,7	-4	-3,4	0	-1,5	-1	-3,8
Κόσοβο	-1,8	-2,6	-3,1	-2,6	-1,9	-1,5	-2,5	-2,8	-2,4
Μολδαβία	-2,5	-2,3	-1,9	-1,9	-2,3	-2,1	-3,7	-3,3	-2,5

Μαυροβούν.	-6,7	-5,8	-4,5	-0,7	-4,8	-5,3	-7,5	-8,7	-5,5
Ρουμανία	-4,2	-2,5	-2,5	-1,9	-1,5	-2,4	-3,7	-3,9	-2,8
Σερβία	-4,1	-6,8	-5,3	-6,2	-3,6	-1,3	-1,3	-1,1	-3,7
Σλοβενία	-5,5	-3,1	-13,9	-5,8	-3,3	-1,8	-1,5	-1,6	-4,6
Τουρκία	-0,6	-1,5	-1,1	-1,7	-1,2	-2,3	-3,0	-2,0	-1,7
Μ.Ο. BAL-13	-4,2	-3,6	-4,1	-3,6	-2,8	-1,6	-2,5	-2,6	-3,1

Πίνακας 9: Δημοσιονομικό Έλλειμμα ως % ΑΕΠ, στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO databases και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

3.4.7 Δημόσιο Χρέος

Το δημόσιο χρέος στην Αλβανία παρουσίασε αποκλιμάκωση την δεκαετία 2000-2010, ενώ αυτή τη στιγμή είναι λίγο πάνω από το επίπεδο του 60% του κριτηρίου του Μάαστριχτ και λίγο πάνω από το μέσο όρο στην περιοχή BAL-13. Η συγκριτική κατάσταση της Αλβανίας στον τομέα του δημοσίου χρέους, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 10).

Δημόσιο Χρέος ως %ΑΕΠ, BAL-13, 2011-2018									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Μ.Ο. 2011-2018
Αλβανία	59,4	62,1	70,4	72	73,7	71,5	68,6	64,8	54,3
Βοσ-Ερζεγ.	43,1	43,4	44,5	45	45,4	44,4	42,5	41,1	34,9
Βουλγαρία	14,4	16,7	17,2	26,4	25,6	27,8	24,5	24,1	17,7
Κροατία	65,2	70,7	82,2	86,6	86,7	84,4	83,1	81,6	64,1
ΠΓΔΜ	27,7	33,7	34	38,1	38,2	38,7	37,6	39,2	28,7
Ελλάδα	172,1	159,6	177,9	180,9	179,4	181,3	180,7	181,5	141,3
Κόσοβο	13,9	15,9	16,2	16,7	18,9	20,6	23,5	24,5	15,0
Μολδαβία	24,1	24,4	23,7	30,1	38,5	38,1	40,2	41,5	26,1
Μαυροβούν.	48,6	56,9	58,7	63,4	69,3	71,3	74,3	78,7	52,1
Ρουμανία	33,9	37,6	38,8	40,5	39,4	39,2	40,6	41,7	31,2
Σερβία	46,6	57,9	61,1	71,9	76	74,1	72,8	70,1	53,1
Σλοβενία	46,4	53,9	71	80,9	83,1	78,9	77,7	77,4	56,9
Τουρκία	36,4	32,6	31,3	28,7	27,6	29,1	29,8	29,8	24,5
Μ.Ο. BAL-13	48,6	51,2	55,9	60,1	61,7	61,5	61,2	61,2	46,1

Πίνακας 10: Δημόσιο Χρέος ως %ΑΕΠ, στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO databases και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

3.4.8 Πληθωρισμός (Inflation Rate)

Ο πληθωρισμός στην Αλβανία κινείται σε χαμηλά επίπεδα, όπως και σε όλη την περιοχή BAL-13 (0,8%, κατά μέσο όρο το 2016). Η συγκριτική κατάσταση της Αλβανίας στον τομέα του πληθωρισμού, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 11).

Πληθωρισμός, BAL-13, 2011-2018									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	M.O. 2011-2018
Αλβανία	3,4	2	1,9	1,6	1,9	1,3	2,3	2,9	2,2
Βοσ-Ερζεγ.	3,7	2	-0,1	-0,9	-1	-1,1	1,4	1,7	0,7
Βουλγαρία	3,4	2,4	0,4	-1,6	-1,1	-1,3	1	1,8	0,6
Κροατία	2,3	3,4	2,2	-0,2	-0,5	-1,1	1,1	1,1	1,0
ΠΓΔΜ	3,9	3,3	2,8	-0,3	-0,3	-0,2	0,7	1,7	1,5
Ελλάδα	3,1	1	-0,9	-1,4	-1,1	0	1,3	1,4	0,4
Κόσοβο	7,3	2,5	1,8	0,4	-0,5	0,3	0,9	1,8	1,8
Μολδαβία	7,7	4,6	4,6	5,1	9,6	6,4	5,5	5,9	6,2
Μαυροβούν.	3,5	4	2,1	-0,8	1,2	-0,4	2,1	1,5	1,7
Ρουμανία	5,8	3,3	4	1,1	-0,6	-1,6	1,3	3,2	2,1
Σερβία	11,1	7,3	7,7	2,1	1,4	1,1	2,6	3	4,5
Σλοβενία	1,8	2,6	1,8	0,2	-0,5	-0,1	1,5	2	1,2
Τουρκία	6,5	8,9	7,5	8,9	7,7	7,8	10,1	9,1	8,3
M.O. BAL-13	4,9	3,7	2,8	1,1	1,2	0,8	2,4	2,8	2,5

Πίνακας 11: Πληθωρισμός στην περιοχή BAL-13 την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: IMF-WEO data-bases και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

3.4.9 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) – Εισροές

Οι ΑΞΕ δίνουν ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη λόγω της ροής κεφαλαίων και των φόρων που εισπράττει μία χώρα. Όλες οι χώρες θέλουν να προσελκύσουν ΑΞΕ ώστε να αναβαθμίσουν τις υποδομές τους αλλά και να χρηματοδοτήσουν επενδυτικά σχέδια με στόχο την ενίσχυση της ανάπτυξης. Η επίδοση της Αλβανίας στον τομέα των ΑΞΕ, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13 φαίνεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 12 και Πίνακας 13).

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, BAL-13, 2001-2010 σε εκ \$										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Αλβανία	206	133	177	346	264	324	659	974	996	1051

Βοσ-Ερζεγ.	119	265	381	511	351	555	1819	1002	250	406
Βουλγαρία	808	922	2089	3397	3920	7805	12389	9855	3385	1549
Κροατία	1011	958	1792	1269	1786	3289	4591	5311	3079	1153
ΠΓΔΜ	447	..	113	324	96	433	693	586	201	213
Ελλάδα	1589	50	1275	2102	623	5355	2111	4499	2436	330
Κόσοβο	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Μολδαβία	103	84	74	146	191	259	541	712	208	208
Μαυροβούν.	10	72	50	66	478	622	934	960	1527	760
Ρουμανία	1158	1141	2196	6436	6152	10858	9733	13492	4665	3041
Σερβία	165	549	1365	966	1609	4256	3439	4509	3295	2171
Σλοβενία	359	1570	271	676	562	706	757	1218	-476	105
Τουρκία	3352	1082	1702	2785	10031	20185	22047	19851	8585	9086
M.O. BAL-13	9328	6826	11485	19022	26063	54647	59713	62968	28154	20073

Πίνακας 12: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2001-2010 (Πηγή: UNCTAD-Statistics-FDI, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>) και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα (Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία).

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, BAL-13, 2011-2017 σε εκ \$								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Σύνολο 2001-2017
Αλβανία	876	855	1266	1110	945	1100	1119	12402
Βοσ-Ερζεγ.	497	395	302	502	349	303	425	8431
Βουλγαρία	2945	1697	1837	1540	2746	1194	1071	59150
Κροατία	1692	1493	922	2877	267	1756	2104	35350
ΠΓΔΜ	479	143	335	272	240	374	256	5204
Ελλάδα	1144	1740	2818	2688	1272	3069	4046	37147
Κόσοβο	-	-	-	-	-	-	-	-
Μολδαβία	288	195	243	343	227	84	214	4120
Μαυροβούν.	558	620	447	497	699	226	546	9073
Ρουμανία	2363	3199	3601	3211	3839	4997	5160	85241
Σερβία	5481	1593	2425	2197	2689	2594	3191	42493
Σλοβενία	1087	339	-151	1050	1674	1260	702	11710
Τουρκία	16142	13284	12284	12739	17717	12942	10864	194678
M.O. BAL-13	33553	25553	26328	29026	32664	29899	29698	504999

Πίνακας 13: Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2017 (Πηγή: UNCTAD-Statistics-FDI, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>) και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα (Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία).

3.4.10 Δείκτης GCI

Οι χώρες της περιοχής BAL-13 έχουν βελτιώσει την απόδοσή τους στον δείκτη GCI τα προηγούμενα χρόνια, αλλά δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες επιδόσεις στο θέμα

της ανταγωνιστικότητας. Υστερούν σε μεγάλο βαθμό στον πυλώνα της καινοτομίας, ενώ το μέγεθος των αγορών επηρεάζει αρνητικά την προσπάθεια αύξησης των επιδόσεων. Η Αλβανία παρουσίασε μια σημαντική πρόοδο στον συγκεκριμένο δείκτη κατά την περίοδο 2005 έως 2010, ενώ έχει σταθεροποιηθεί κατά την περίοδο 2011 έως 2017. Η επίδοση της χώρας στον συγκεκριμένο δείκτη, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13, φαίνεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 14 και Πίνακας 15).

GCI, BAL, 2002-2010										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	M.O. 2002-2010
Αλβανία	-	-	-	3,07	3,46	3,48	3,55	3,72	3,94	3,54
Βοσ-Ερζεγ.	-	-	3,38	3,17	3,67	3,55	3,56	3,53	3,70	3,51
Βουλγαρία	3,68	3,67	3,98	3,83	3,96	3,93	4,03	4,02	4,13	3,91
Κροατία	3,80	3,97	3,94	3,74	4,26	4,20	4,22	4,03	4,04	4,02
ΠΓΔΜ	-	3,22	3,34	3,26	3,86	3,73	3,87	3,95	4,02	3,66
Ελλάδα	4,32	4,58	4,56	4,26	4,33	4,08	4,11	4,04	3,99	4,25
Μολδαβία	-	-	-	3,37	3,71	3,64	3,75	-	3,86	3,67
Μαυροβούν.	-	-	-	-	-	3,91	4,11	4,16	4,36	4,14
Ρουμανία	3,59	3,38	3,86	3,67	4,02	3,97	4,10	4,11	4,16	3,87
Σερβ-Μαυροβ	-	3,36	3,23	3,38	3,69	-	-	-	-	3,42
Σερβία	-	-	-	-	-	3,78	3,90	3,77	3,84	3,82
Σλοβενία	4,64	4,70	4,75	4,59	4,64	4,48	4,50	4,55	4,42	4,59
Τουρκία	3,31	3,65	3,82	3,68	4,14	4,25	4,15	4,16	4,25	3,93
M.O. BAL-12	3,89	3,82	3,87	3,64	3,98	3,92	3,99	4,00	4,06	3,91

Πίνακας 14: Τιμές Δείκτη GCI στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2002-2010 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα) (Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία)

GCI, BAL, 2011-2017									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		M.O. 2011-2017
Αλβανία	4,06	3,91	3,85	3,8	3,93	4,1	4,2		4,0
Βοσ-Ερζεγ.	3,83	3,93	4,02	-	3,71	3,8	3,9		3,9
Βουλγαρία	4,16	4,27	4,31	4,4	4,32	4,4	4,5		4,3
Κροατία	4,08	4,04	4,13	4,1	4,07	4,1	4,2		4,1
ΠΓΔΜ	4,05	4,04	4,14	4,3	4,28	4,2	-		4,2
Ελλάδα	3,92	3,86	3,93	4,0	4,02	4,0	4,0		4,0
Μολδαβία	3,89	3,94	3,94	4,0	4,00	3,9	4,0		4,0
Μαυροβούν.	4,27	4,14	4,20	4,2	4,20	4,1	4,1		4,2
Ρουμανία	4,08	4,07	4,13	4,3	4,32	4,3	4,3		4,2
Σερβία	3,88	3,87	3,77	3,9	3,89	4,0	4,1		3,9

Σλοβενία	4,30	4,34	4,25	4,2	4,28	4,4	4,5		4,3
Τουρκία	4,28	4,45	4,45	4,1	4,37	4,4	4,4		4,4
M.O. BAL-12	4,07	4,07	4,12	4,15	4,12	4,1	4,2		4,1

Πίνακας 15: Τιμές Δείκτη GCI στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2017 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Η Βοσνία Ερζεγοβίνη το 2014 και η ΠΓΔΜ το 2017 εξαιρέθηκαν από τον πίνακα λόγω μη επαρκών στοιχείων – Για το Κόσοβο δεν διατίθενται στοιχεία)

Η επίδοση της Αλβανίας ανά τομέα του δείκτη, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13 για το 2018, φαίνεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 16 και Πίνακας 17).

GCI, BAL, Ανά Τομέα, 2017-2018 (Basic Requirements)				
	Institutions	Infrastructure	Macroeconomics	Health & Primary Education
Αλβανία	3,9	3,6	4,6	6,2
Βοσ-Ερζεγ.	3,1	3,3	4,8	6,0
Βουλγαρία	3,5	4,1	5,7	5,8
Κροατία	3,5	4,6	4,8	6,1
Ελλάδα	3,7	4,9	3,7	6,1
Μολδαβία	3,2	3,7	4,5	5,4
Μαυροβ	3,9	4,2	3,7	5,9
Ρουμανία	3,7	3,8	5,2	5,5
Σερβία	3,4	4,1	4,6	6,0
Σλοβενία	4,1	4,8	5,2	6,5
Τουρκία	3,8	4,5	5,1	5,6
BAL-11	3,6	4,1	4,7	5,9

Πίνακας 16: Τιμές Δείκτη GCI ανά τομέα (topic) στην κατηγορία Basic Requirements στην περιοχή BAL-13 – 2018 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Για το Κόσοβο και την ΠΓΔΜ δεν διατίθενται στοιχεία)

GCI, BAL, Ανά Τομέα, 2017-2018 (Efficiency Enhancers – Innovation)								
	Higher education & training	Goods market efficiency	Labor market efficiency	Financial market development	Technological readiness	Market size	Business sophistication	Innovation
Αλβανία	4,8	4,4	4,0	3,8	4,1	3,0	3,9	3,2
Βοσ-Ερζεγ.	4,0	3,7	3,5	3,5	4,3	3,1	3,5	2,7
Βουλγαρία	4,6	4,3	4,3	4,1	5,1	3,9	3,8	3,3
Κροατία	4,5	4,0	3,8	3,6	5,0	3,6	3,8	2,9

Ελλάδα	4,9	4,1	3,7	2,5	4,8	4,3	3,9	3,3
Μολδαβία	4,1	4,1	3,9	3,1	4,6	2,7	3,4	2,6
Μαυροβ.	4,5	4,4	4,2	4,2	4,9	2,3	3,6	3,2
Ρουμανία	4,4	4,1	4,0	3,7	4,8	4,6	3,5	3,1
Σερβία	4,6	4,0	4,0	3,6	4,2	3,7	3,5	3,1
Σλοβενία	5,4	4,6	4,1	3,4	5,4	3,4	4,4	4,0
Τουρκία	4,8	4,5	3,4	3,8	4,4	5,5	4,0	3,3
BAL-11	4,6	4,2	3,9	3,6	4,7	3,6	3,8	3,2

Πίνακας 17: Τιμές Δείκτη GCI ανά τομέα (topic) στις κατηγορίες Efficiency Enhancers και Innovation στην περιοχή BAL-13 – 2018 (Πηγή: World Economic Forum και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Για το Κόσσοβο και την ΠΓΔΜ δεν διατίθενται στοιχεία)

3.4.11 Δείκτης IEF

Η Αλβανία μετά το 2006 πέρασε από τη ζώνη της ανελεύθερης οικονομίας (mostly unfree economy – τιμές 50 έως 59,9) στην ζώνη της μερικώς ελεύθερης οικονομίας (moderately free economy – τιμές 60 έως 69,9) σύμφωνα με το δείκτη IEF. Η επίδοση της Αλβανίας στον συγκεκριμένο δείκτη, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13, φαίνεται στους παρακάτω πίνακες (Πίνακας 18 και Πίνακας 19).

IEF, BAL-13, 2001-2010											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	M.O. 2001-10
Αλβανία	56,6	56,8	56,8	58,5	57,8	60,3	61,4	62,4	63,7	66,0	60,0
Βοσ-Ερζεγ.	36,6	37,4	40,6	44,7	48,8	55,6	54,4	53,9	53,1	56,2	48,1
Βουλγαρία	51,9	57,1	57,0	59,2	62,3	64,1	62,7	63,7	64,6	62,3	60,5
Κροατία	50,7	51,1	53,3	53,1	51,9	53,6	53,4	54,1	55,1	59,2	53,6
ΠΓΔΜ	-	58,0	60,1	56,8	56,1	59,2	60,6	61,1	61,2	65,7	59,9
Ελλάδα	63,4	59,1	58,8	59,1	59,0	60,1	58,7	60,6	60,8	62,7	60,2
Μολδαβία	54,9	57,4	60,0	57,1	57,4	58,0	58,7	57,9	54,9	53,7	57,0
Μαυροβούν.	-	46,6	43,5	-	-	-	-	-	58,2	63,6	53,0
Ρουμανία	50,0	48,7	50,6	50,0	52,1	58,2	61,2	61,7	63,2	64,2	56,0
Σερβία	-	46,6	43,5	-	-	-	-	-	56,6	56,9	50,9
Σλοβενία	61,8	57,8	57,7	59,2	59,6	61,9	59,6	60,2	62,9	64,7	60,5
Τουρκία	60,6	54,2	51,9	52,8	50,6	57,0	57,4	59,9	61,6	63,8	57,0
M.O. BAL-13	54,1	52,6	52,8	55,1	55,6	58,8	58,8	59,6	59,7	61,6	56,9

Πίνακας 18: Τιμές Δείκτη IEF στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2001-2010 (Πηγή: <https://www.heritage.org/index/explore> και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

IEF, BAL-13, 2011-2017									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017		M.O. 2011-2017

Αλβανία	64,0	65,1	65,2	66,9	65,7	65,9	64,4		65,3
Βοσ-Ερζεγ.	57,5	57,3	57,3	58,4	59,0	58,6	60,2		58,3
Βουλγαρία	64,9	64,7	65,0	65,7	66,8	65,9	67,9		65,8
Κροατία	61,1	60,9	61,3	60,4	61,5	59,1	59,4		60,5
ΠΓΔΜ	66,0	68,5	68,2	68,6	67,1	67,5	70,7		68,1
Ελλάδα	60,3	55,4	55,4	55,7	54,0	53,2	55,0		55,6
Κόσοβο	-	-	-	-	-	61,4	67,9		64,7
Μολδαβία	55,7	54,4	55,5	57,3	57,5	57,4	58,0		56,5
Μαυροβούν.	62,5	62,5	62,6	63,6	64,7	64,9	62,0		63,3
Ρουμανία	64,7	64,4	65,1	65,5	66,6	65,6	69,7		65,9
Σερβία	58,0	58,0	58,6	59,4	60,0	62,1	58,9		59,3
Σλοβενία	64,6	62,9	61,7	62,7	60,3	60,6	59,2		61,7
Τουρκία	64,2	62,5	62,9	64,9	63,2	62,1	65,2		63,6
M.O. BAL-13	62,0	61,4	61,6	62,4	62,2	61,9	63,0		62,2

Πίνακας 19: Τιμές Δείκτη IEF στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2017 (Πηγή: <https://www.heritage.org/index/explore> και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα – Το Κόσοβο εισήλθε στις μετρήσεις από το 2016)

Η επίδοση της Αλβανίας ανά τομέα του δείκτη, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13 για το 2018, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 20).

IEF – Ανά Τομέα, BAL-13, 2018													
	property rights	govern-ment in-teariv	judicial ef-fectivness	tax burden	govern-ment spending	fiscal health	business freedom	labor freedom	monetary freedom	trade freedom	invest-ment freedom	financial freedom	
Αλβανία	54.1	39.9	25.4	85.1	72.7	67.5	69.1	50.4	82.4	87.8	70.0	70.0	
Βοσ-Ερζεγ.	39.5	28.4	43.7	83.5	41.5	94.4	49.3	59.6	83.5	87.8	65.0	60.0	
Βουλγαρία	63.6	38.2	42.5	90.9	60.5	94.3	64.3	66.1	82.8	86.9	70.0	60.0	
Κροατία	65.9	40.5	56.5	66.0	32.5	67.2	58.9	43.0	79.1	87.4	75.0	60.0	
ΠΓΔΜ	64.8	47.4	57.0	91.6	70.3	78.1	82.9	69.0	81.8	87.8	65.0	60.0	
Ελλάδα	52.3	37.9	59.0	60.4	20.9	70.5	74.4	54.4	81.0	81.9	55.0	40.0	
Κόσοβο	52.3	45.4	59.0	93.2	77.9	92.8	72.6	58.3	81.2	70.8	65.0	30.0	
Μολδαβία	53.5	26.6	26.3	85.3	56.7	90.0	66.0	39.9	73.2	78.3	55.0	50.0	
Μαυροβ.	54.2	38.1	51.3	85.2	35.7	69.1	72.9	70.9	84.9	84.7	75.0	50.0	
Ρουμανία	61.0	40.0	59.7	87.3	66.9	91.1	65.2	66.8	82.8	86.9	75.0	50.0	
Σερβία	46.2	36.5	48.2	83.5	40.6	67.0	68.3	69.2	82.9	87.4	70.0	50.0	
Σλοβενία	76.6	52.1	57.7	58.7	31.2	66.3	79.5	61.3	87.3	86.9	70.0	50.0	
Τουρκία	54.7	42.0	54.5	74.7	68.1	93.6	63.3	47.6	72.3	78.6	75.0	60.0	

Πίνακας 20: Τιμές Δείκτη IEF ανά τομέα (topic) στην περιοχή BAL-13 – 2018 (Πηγή: <https://www.heritage.org/index/explore> και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα).

3.4.12 Δείκτης EDB

Η Αλβανία έχει κάνει μια μεγάλη πρόοδο στον συγκεκριμένο δείκτη τα τελευταία χρόνια. Η επίδοση της Αλβανίας στον συγκεκριμένο δείκτη, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13 φαίνεται για την περίπτωση της κατάταξης μεταξύ των χωρών αλλά και για την περίπτωση της απόστασης από την βέλτιστη επιλογή (DTF) στους ακόλουθους πίνακες (Πίνακας 21 και Πίνακας 22 αντίστοιχα).

EDB - country rank, BAL-13, 2008-2018											
	2008	2009	2010	2011	2012	201	2014	2015	2016	2017	2018
Αλβανία	135	86	82	77	82	85	90	68	97	58	65
Βοσ-Ερζεγ.	117	119	116	127	125	126	131	107	79	81	86
Βουλγαρία	44	45	44	57	59	66	58	38	38	39	50
Κροατία	107	106	103	79	80	84	89	65	40	43	51
ΠΓΔΜ	79	71	32	34	22	23	25	30	12	10	11
Ελλάδα	106	96	109	101	100	78	72	61	60	61	67
Κόσοβο	-	107	113	117	117	98	86	75	66	60	40
Μολδαβία	92	103	94	99	81	83	78	63	52	44	44
Μαυροβούν.	84	90	71	56	56	51	44	36	46	51	42
Ρουμανία	47	47	55	65	72	72	73	62	37	36	45
Σερβία	91	94	88	88	92	86	93	91	59	47	43
Σλοβενία	64	54	53	37	37	35	33	51	29	30	37
Τουρκία	60	59	73	73	71	71	69	55	55	69	60

Πίνακας 21: Τιμές Δείκτη EDB κατάταξης στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2008-2018 (Οι δείκτες DB από το 2015 και μετά ακολουθούν νέα μεθοδολογία – Πηγή: World Bank, Easy of Doing Business Index και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

EDB - Distance to Frontier, BAL-13, 2011-2018									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	M.O. 2011-2018
Αλβανία	62,34	58,67	58,90	59,37	66,77	60,50	67,74	68,70	62,87
Βοσ-Ερζεγ.	53,24	54,66	55,17	56,09	63,36	63,71	63,78	64,20	59,28
Βουλγαρία	68,54	68,22	68,66	68,98	73,62	73,72	71,81	71,91	70,68
Κροατία	61,89	63,11	62,79	63,92	72,50	72,71	71,65	71,70	67,53
ΠΓΔΜ	63,66	66,87	70,15	74,21	79,69	80,18	81,39	81,18	74,67
Ελλάδα	60,29	60,53	62,52	63,22	68,30	68,38	68,01	68,02	64,91
Κόσοβο	55,71	55,80	61,29	64,65	66,11	66,22	68,51	73,49	63,97
Μολδαβία	59,36	60,37	61,30	65,54	70,76	70,97	72,80	73,00	66,76
Μαυροβούν.	61,66	63,14	65,34	67,38	71,05	71,85	71,54	73,18	68,14
Ρουμανία	62,81	62,86	64,33	64,85	73,59	73,78	72,70	72,87	68,47
Σερβία	59,05	59,73	60,63	60,64	65,25	68,41	72,87	73,13	64,96
Σλοβενία	66,00	67,81	69,82	71,11	73,69	75,62	74,43	75,42	71,74
Τουρκία	65,34	66,05	66,91	68,52	69,93	69,16	67,98	69,14	67,88

Πίνακας 22: Τιμές Δείκτη EDB (DTF) στην περιοχή BAL-13, την περίοδο 2011-2018 (Πηγή: World Bank, Easy of Doing Business Index και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

Η επίδοση της Αλβανίας ανά τομέα του δείκτη EDB, σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής BAL-13 για το 2018, φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 23).

EDB – Ανά Τομέα (country rank), BAL-13, 2018										
	Starting a Business	Construct Permits	Getting Electricity	Register Property	Getting Credit	Protecting Investors	Paying Taxes	Trading Borders	Enforcing Contracts	Resolv In-solvency
Αλβανία	45	106	157	103	42	20	125	24	120	41
Βοσ-Ερζεγ.	175	166	122	97	55	62	137	37	71	40
Βουλγαρία	95	51	141	67	42	24	90	21	40	50
Κροατία	87	126	75	59	77	29	95	1	23	60
ΠΓΔΜ	22	26	53	48	12	4	29	27	35	30
Ελλάδα	37	58	76	145	90	43	65	29	131	57
Κόσοβο	10	122	106	34	12	89	45	48	49	49
Μολδαβία	23	165	80	20	42	33	32	35	62	65
Μαυροβ.	60	78	127	76	12	51	70	44	42	37
Ρουμανία	64	150	147	45	20	57	42	1	17	51
Σερβία	32	10	96	57	55	76	82	23	60	48
Σλοβενία	46	100	19	36	105	24	58	1	122	10
Τουρκία	80	96	55	46	77	20	88	71	30	139

Πίνακας 23: Τιμές Δείκτη EDB κατάταξης μεταξύ των χωρών ανά τομέα (topic) στην περιοχή BAL-13 για το 2018 (Πηγή: World Bank, Easy of Doing Business Index 2018 και παρουσιάζονται με ευθύνη του συγγραφέα)

3.4.13 Αξιολόγηση της Αλβανικής Οικονομίας από Διεθνείς Οργανισμούς

Οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης δίνουν θετικές προοπτικές για την Αλβανία σύμφωνα με τα στοιχεία όπως αναρτώνται στους αντίστοιχους διαδικτυακούς τόπους. Ο οίκος Standard & Poor's αναβάθμισε την αλβανική οικονομία από B σε B+ τον Μάρτιο 2016. Η δικαιολόγηση της απόφασης περιλάμβανε την πτωτική πορεία του δημοσιονομικού ελλείμματος με αποτέλεσμα τη μελλοντική μείωση του δημοσίου χρέους τα επόμενα τέσσερα χρόνια. Θετικές παρέμειναν το Σεπτέμβριο του 2017 (όπως επιβεβαιώθηκαν και τον Φεβρουάριο 2018) οι εκτιμήσεις της Standard and Poor's για τις οικονομικές επιδόσεις της Αλβανίας. Η χώρα κατατάσσεται στην κατηγορία B+, ενώ αναφέρεται από τον εν λόγω οίκο αξιολόγησης ότι οι πολιτικές εντάσεις που αντιμετώπιζε η χώρα κατά το α' εξάμηνο 2017, λόγω της προεκλογικής περιόδου, δεν είχαν αντίκτυπο στην οικονομική σταθερότητα της χώρας. Εκπρόσωποι της εταιρείας ανέφεραν ότι «αναμένουν ότι η Αλβανία θα συνεχίσει στο δρόμο της οικονομικής ανάπτυξης και της δημοσιονομικής εξυγίανσης, η οποία θα υποστηρίξει μια σταδιακή μείωση του υψηλού δημοσίου χρέους» (Yim 2018). Η πρόβλεψη είναι ότι «η οικονομία θα συνεχίσει να αναπτύσσεται με έναν σχετικά γρήγορο ρυθμό, αν και από χαμηλή βάση εκκίνησης». Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης εκτιμάται ότι θα μειωθεί στο 1,5% του ΑΕΠ το 2020.

Ο οίκος αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας Moody's, τοποθετεί την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας στο επίπεδο B1 με σταθερή προοπτική. Στην τελευταία έκθεση που δημοσίευσε τον Μάρτιο 2018, προβλέπει υψηλό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης για την Αλβανία το 2018 και το 2019. Οι προβλέψεις του οργανισμού για τον πληθωρισμό και το δημόσιο χρέος, καθώς και η πιστοληπτική διαβάθμιση παραμένει αμετάβλητη στο B1 (Αργυροπούλου 2017). Ο οίκος αξιολόγησης Fitch αναβάθμισε το μακροπρόθεσμο αξιόχρεο (Issuer Default Ratings, IDR) τράπεζας ProCredit Bank Albania (PCBA) γερμανικών κεφαλαίων από 'B+' σε 'BB-', με σταθερή προοπτική. (fitchratings.com 2018).

Στο πλαίσιο διερεύνησης του τρόπου που επηρεάζουν οι αναφερθέντες δείκτες (GCI, IEF, EDB) την ανάπτυξη της Αλβανίας διαχρονικά, διεξήχθη μια οικονομετρική μελέτη ώστε να εξεταστεί ο βαθμός συσχέτισης των δεικτών με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας και η οποία παρουσιάζεται στο επόμενο κεφάλαιο. Στην

αρχή του κεφαλαίου αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας και δίνεται το οικονομετρικό υπόδειγμα που χρησιμοποιήθηκε και στη συνέχεια παρουσιάζεται ο βαθμός συσχέτισης των μεταβλητών. Τα δεδομένα, που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση, αφορούν στην περίοδο 1995 – 2018.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

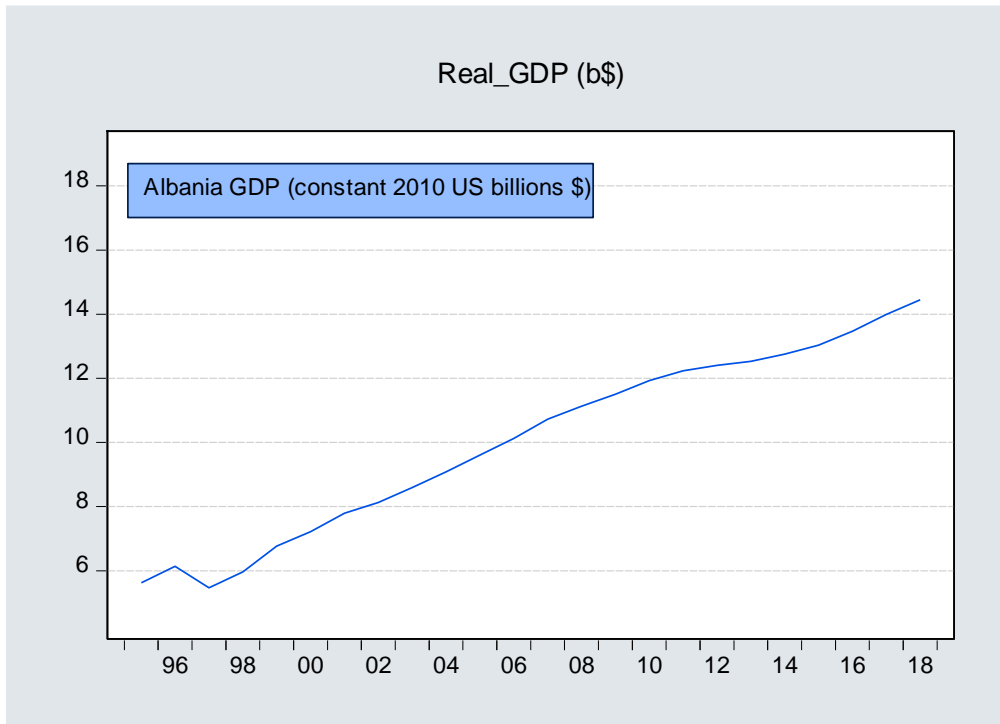
4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Στην εμπειρική μελέτη που θα παρουσιαστεί χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν και παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο και αφορούν στην περίοδο 1995 – 2018. Οι υπό εξέταση μεταβλητές είναι:

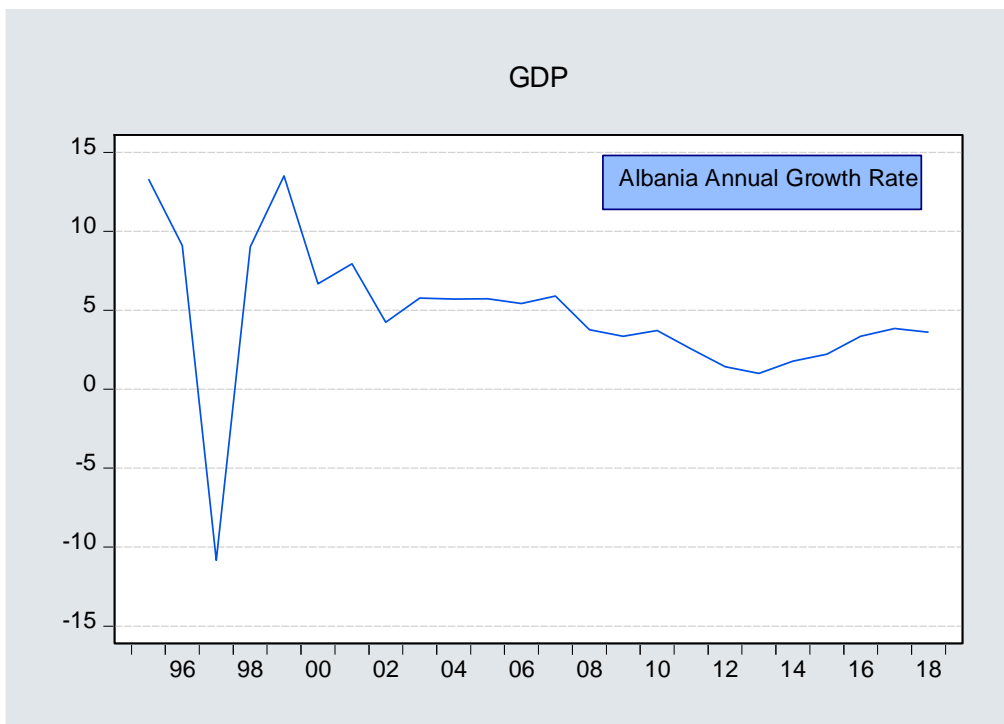
- α. Το ΑΕΠ της χώρας σε αμερικάνικα δολάρια έτους 2010 (GDP (constant 2010 US\$) – εξαρτημένη μεταβλητή
- β. Ο δείκτης GCI - ανεξάρτητη μεταβλητή
- γ. Ο δείκτης IEF - ανεξάρτητη μεταβλητή
- δ. Ο δείκτης EDB - ανεξάρτητη μεταβλητή

4.2 ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

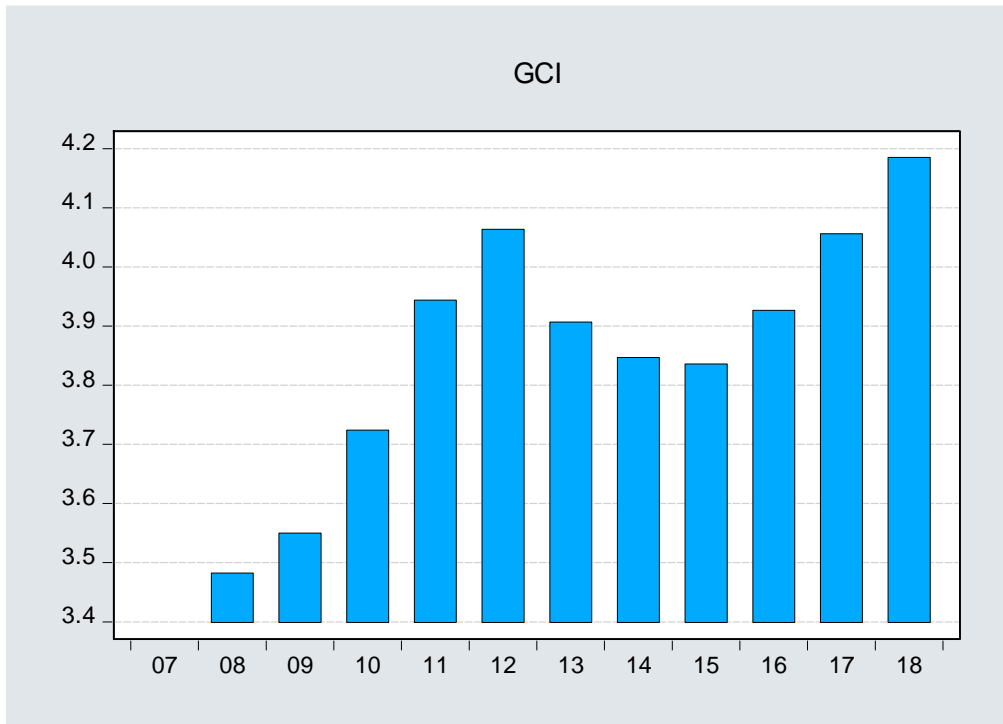
Στα διαγράμματα που ακολουθούν εμφανίζονται οι τιμές των μεταβλητών στη διάρκεια του χρόνου. Από το Διάγραμμα 1 παρατηρούμε ότι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Αλβανίας αυξάνεται διαχρονικά. Ο ρυθμός ανάπτυξης διαφοροποιείται και η διακύμανσή του φαίνεται στο Διάγραμμα 2. Στο Διάγραμμα 3 εμφανίζονται οι τιμές του GCI για την περίοδο 2008 έως 2018, στο Διάγραμμα 4 οι τιμές του δείκτη IEF για την περίοδο 1995 έως 2018 και στο Διάγραμμα 5 οι τιμές του δείκτη EDB για την περίοδο 2010 έως 2018. Στα επόμενα διαγράμματα (Διάγραμμα 6 και Διάγραμμα 7) παρουσιάζονται όλες οι μεταβλητές στην κοινή περίοδο μέτρησης (2009-2018) αλλά και στη συνολική (1995-2018).



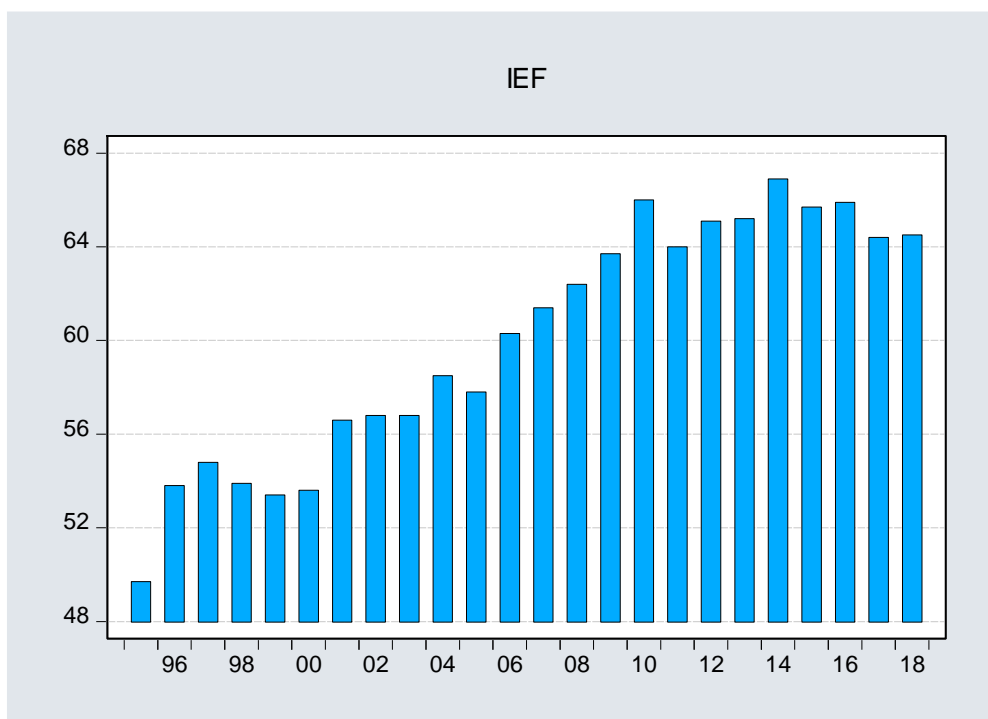
Διάγραμμα 1: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Αλβανίας από το 1996 έως το 2018 (σε δισ. \$) – Eviews.



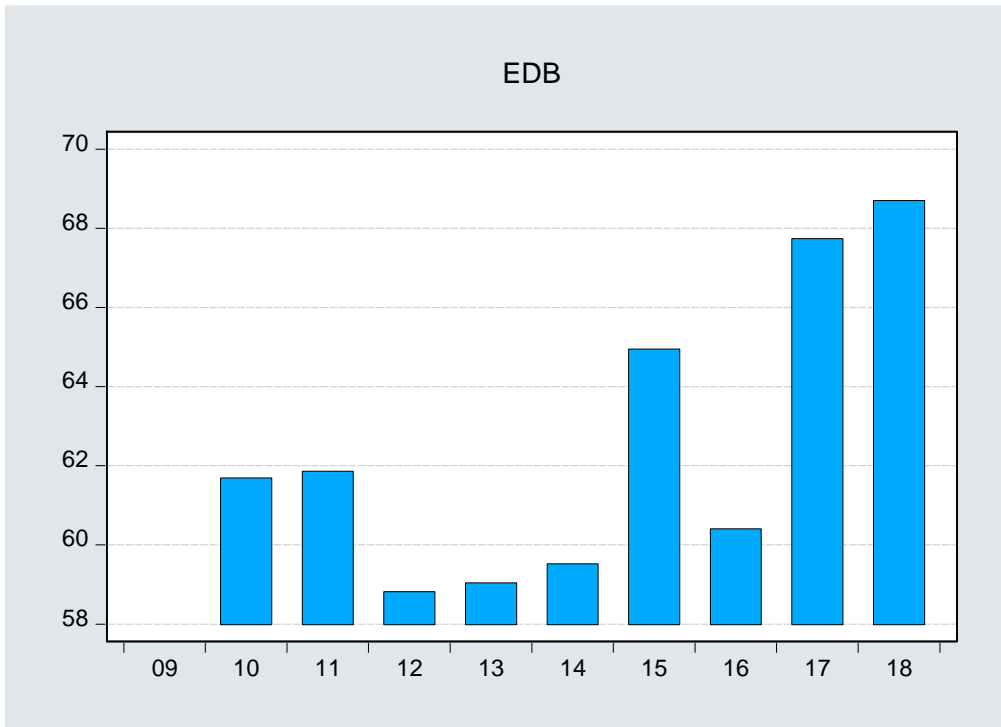
Διάγραμμα 2: Ρυθμός Ανάπτυξης της Αλβανίας από το 1996 έως το 2018 (%) – Eviews.



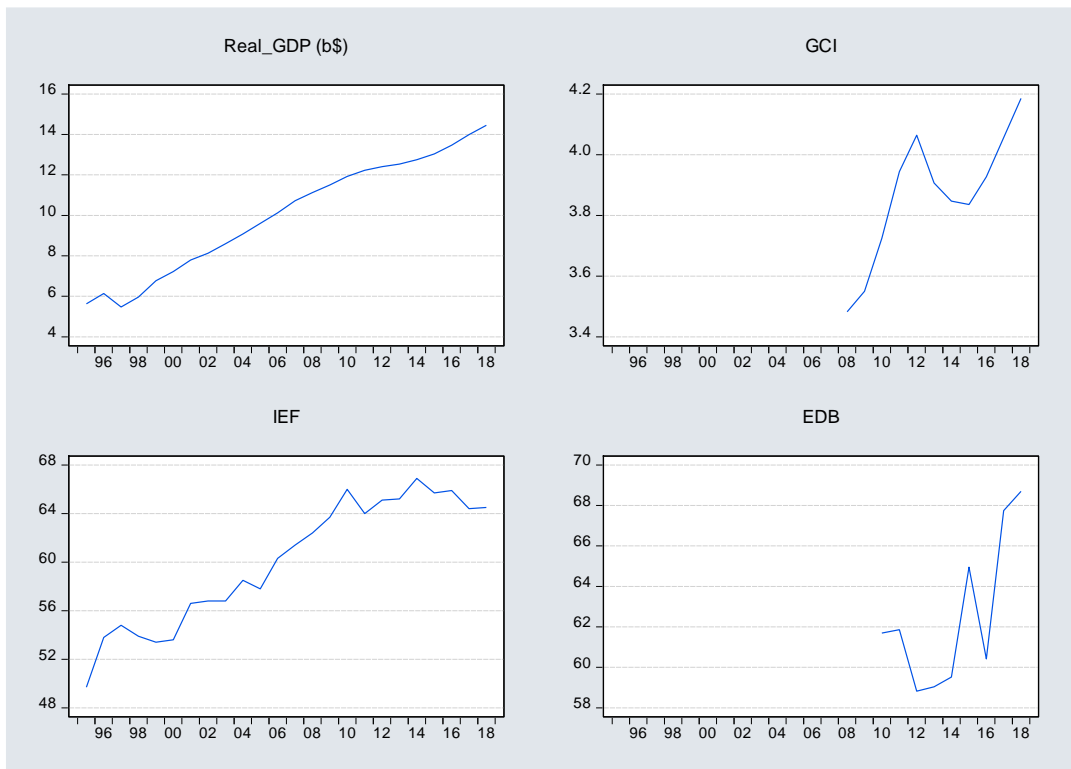
Διάγραμμα 3: Τιμές GCI της Αλβανίας από το 2008 έως το 2018 – Eviews.



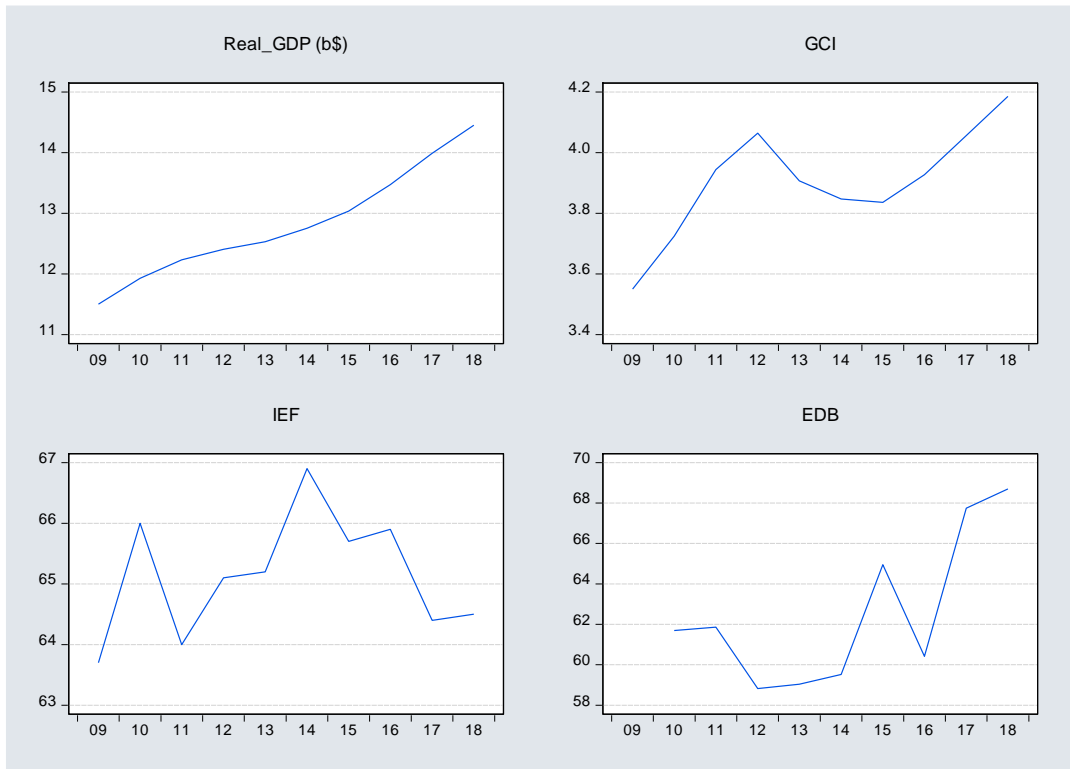
Διάγραμμα 4: Τιμές IEF της Αλβανίας από το 1995 έως το 2018 – Eviews.



Διάγραμμα 5: Τιμές EDB της Αλβανίας από το 2010 έως το 2018 – Eviews.



Διάγραμμα 6: Συνολική Παρουσίαση των Μεταβλητών στην ίδια περίοδο (1995-2018) – Eviews.



Διάγραμμα 7: Συνολική Παρουσίαση των Μεταβλητών σε κοινή περίοδο μέτρησης (2009-2018) – Eviews.

4.3 ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Για την εξέταση του οικονομετρικού υποδείγματος θα χρησιμοποιήσουμε την εφαρμογή στατιστικής ανάλυσης EViews 10 (Student Version), η οποία είναι κατάλληλη για οικονομετρική ανάλυση με βάση τις χρονοσειρές. Θα εξετάσουμε τα περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών GDP, GCI, IEF, EDB. Για να διερευνήσουμε τη σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές κατασκευάζουμε ένα οικονομετρικό υπόδειγμα, όπως φαίνεται ακολούθως:

$$E = (GDP, GCI, IEF, EDB) \quad (4.1)$$

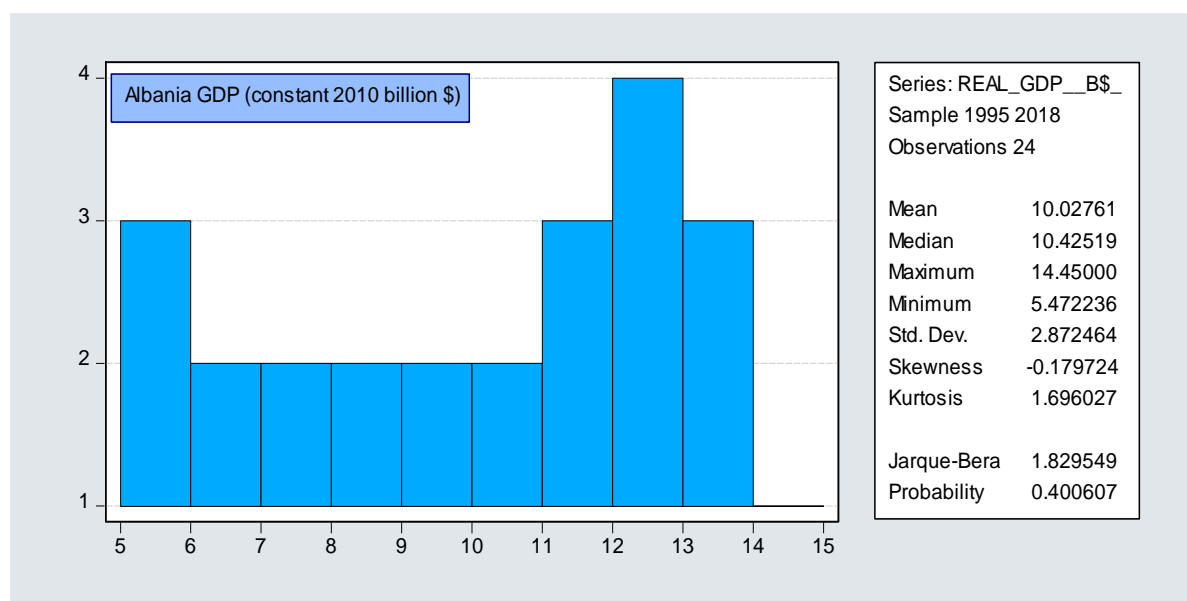
όπου:

- GDP: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) σε δισ. αμερικάνικα δολάρια έτους 2010 (constant 2010 US\$) – εξαρτημένη μεταβλητή
- GCI: Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (ανεξάρτητη μεταβλητή)
- IEF: Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας (ανεξάρτητη μεταβλητή)
- EDB: Δείκτης Διευκόλυνσης Επιχειρηματικότητας (ανεξάρτητη μεταβλητή)

Η παρουσίαση των εννοιών και το θεωρητικό υπόβαθρο της στατιστικής ανάλυσης βασίστηκε σε σχετική βιβλιογραφία (Ανδρικόπουλος 2002) (Βάμβουκας 2008) (Δημέλη 201) (Δριτσάκης 2012) (Δριτσάκη και Δριτσάκη Μελίνα 2013).

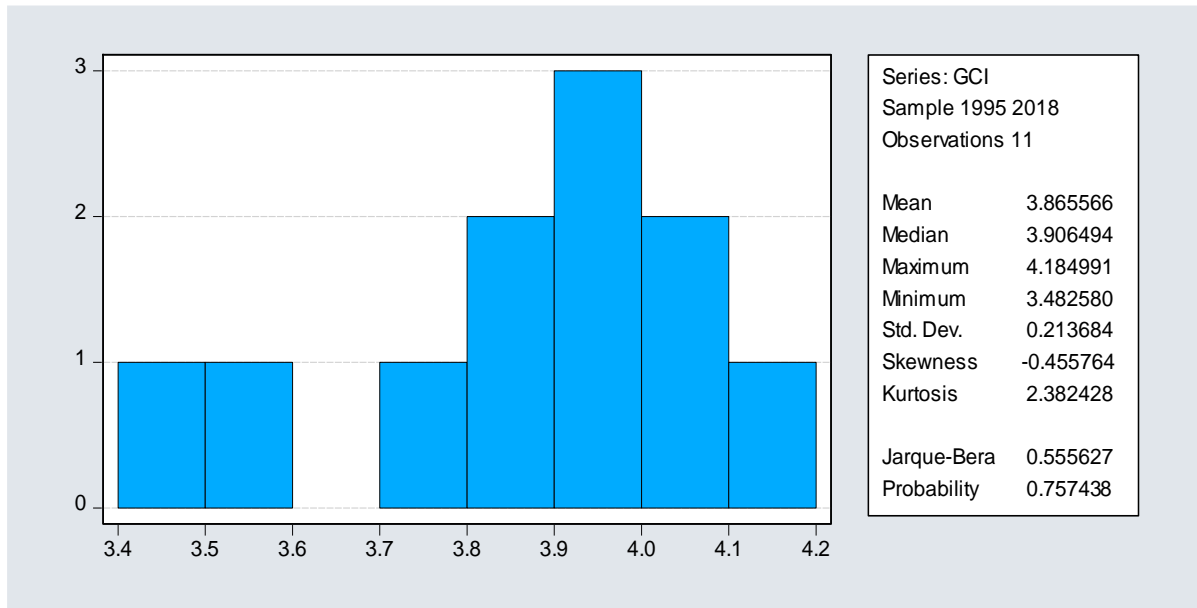
4.3.1 Περιγραφικά Στατιστικά

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται η κάθε μεταβλητή ξεχωριστά με τις κύριες στατιστικές παραμέτρους και τα αντίστοιχα ιστογράμματα. Υπολογίζονται μεγέθη όπως η μέγιστη και η ελάχιστη τιμή, ο μέσος, η διάμεσος, η ασυμμετρία, η κύρτωση, ο συντελεστής μεταβλητότητας και η κανονικότητα (Jarque-Bera J-B).



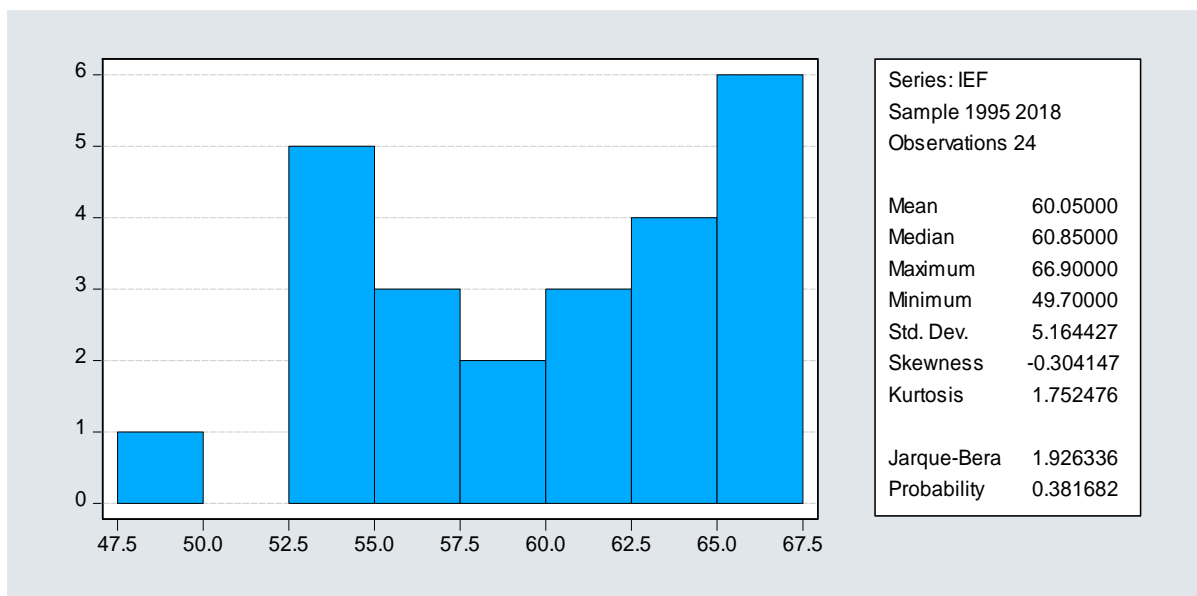
Διάγραμμα 8: Περιγραφικά Στατιστικά του ΑΕΠ της Αλβανίας (GDP) για τα έτη 1995-2018 – Eviews.

Από το Διάγραμμα 8 παρατηρούμε ότι το ΑΕΠ της Αλβανίας για τα έτη 1995 έως 2018 (η τιμή για το ΑΕΠ του έτους 2018 είναι πρόβλεψη) είναι ασύμμετρο αριστερά (Συντελεστής ασυμμετρίας Skewness αρνητικό= -0,179724) και πλατύκυρτο (Kurtosis = 1,696027, μικρότερο του 3). Επίσης, παρατηρούμε ότι οι αριθμητικός μέσος, διάμεσος και τυπική απόκλιση έχουν τιμές αντίστοιχα 10,03, 10,43 και 2,87.



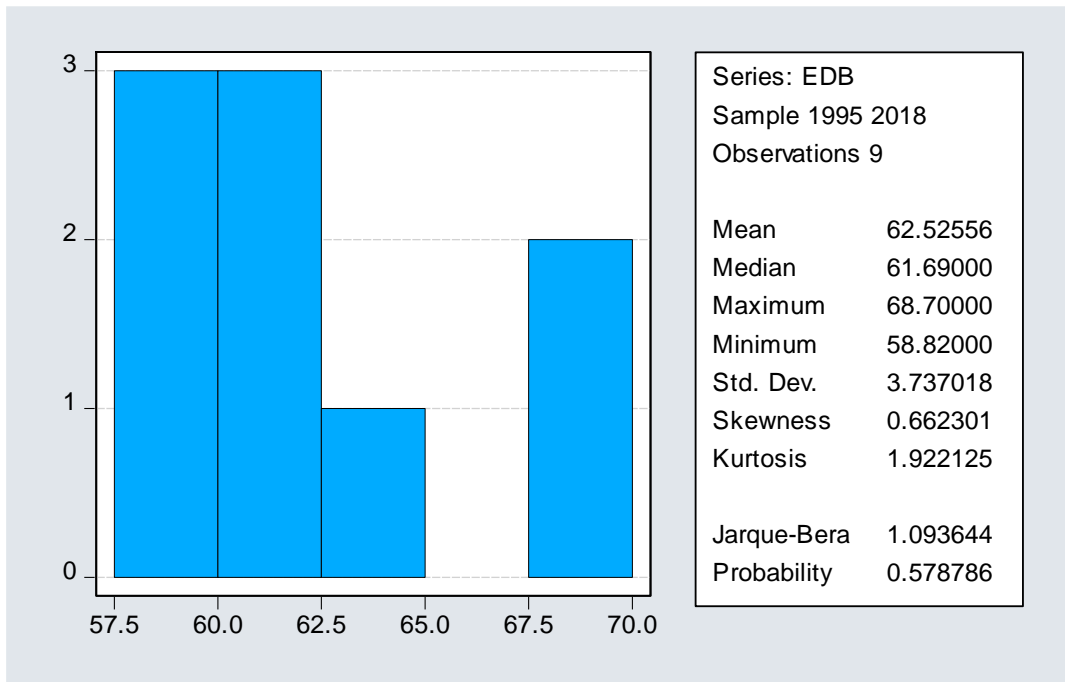
Διάγραμμα 9: Περιγραφικά Στατιστικά του GCI για την Αλβανία για τα έτη 2008-2018 – Eviews.

Από το Διάγραμμα 9 παρατηρούμε ότι το GCI για τα έτη 2008 έως 2018 είναι ασύμμετρο αριστερά (Skewness αρνητικό= -0,455764) και πλατύκυρτο (Kurtosis = 2,382428, μικρότερο του 3). Επίσης, παρατηρούμε ότι οι αριθμητικός μέσος, διάμεσος και τυπική απόκλιση έχουν τιμές αντίστοιχα 3,87, 3,91 και 0,21.



Διάγραμμα 10: Περιγραφικά Στατιστικά του IEF για την Αλβανία για τα έτη 1995-2018 – Eviews.

Από το Διάγραμμα 10 παρατηρούμε ότι το IEF για τα έτη 1995 έως 2018 είναι ασύμμετρο αριστερά (Skewness αρνητικό= -0,304147) και πλατύκυρτο (Kurtosis = 1,752476, μικρότερο του 3). Επίσης, παρατηρούμε ότι ο αριθμητικός μέσος, διάμεσος και η τυπική απόκλιση έχουν τιμές αντίστοιχα 60,05, 60,85 και 5,16.



Διάγραμμα 11: Περιγραφικά Στατιστικά του EDB για την Αλβανία για τα έτη 2010-2018 – Eviews.

Από το Διάγραμμα 11 παρατηρούμε ότι το EDB για τα έτη 2010 έως 2018 είναι ασύμμετρο δεξιά (Skewness θετικό= 0,662301) και πλατύκυρτο (Kurtosis = 1,922125, μικρότερο του 3). Επίσης, παρατηρούμε ότι οι αριθμητικός μέσος, διάμεσος και τυπική απόκλιση έχουν τιμές αντίστοιχα 62,53, 61,69 και 3,74.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 24) παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα περιγραφικά στατιστικά για κάθε υπό εξέταση μεταβλητή για τις κοινές περιόδους μετρήσεων ανά δύο σε σχέση με την εξαρτημένη μεταβλητή και όλες μαζί.

	REAL_GDP...	GCI		
Mean	12.67403	3.865566		
Median	12.52893	3.906494		
Maximum	14.45000	4.184991		
Minimum	11.12723	3.482580		
Std. Dev.	1.013464	0.213684		
Skewness	0.260175	-0.455764		
Kurtosis	2.224352	2.382428		
Jarque-Bera	0.399847	0.555627		
Probability	0.818793	0.757438		
Sum	139.4143	42.52123		
Sum Sq. Dev.	10.27110	0.456609		
Observations	11	11		
	REAL_GDP...	IEF	REAL_GDP...	EDB
Mean	10.02761	60.05000	Mean	12.97631
Median	10.42519	60.85000	Median	12.75124
Maximum	14.45000	66.90000	Maximum	14.45000
Minimum	5.472236	49.70000	Minimum	11.92695
Std. Dev.	2.872464	5.164427	Std. Dev.	0.842501
Skewness	-0.179724	-0.304147	Skewness	0.554707
Kurtosis	1.696027	1.752476	Kurtosis	2.092395
Jarque-Bera	1.829549	1.926336	Jarque-Bera	0.770455
Probability	0.400607	0.381682	Probability	0.680296
Sum	240.6626	1441.200	Sum	116.7868
Sum Sq. Dev.	189.7742	613.4400	Sum Sq. Dev.	5.678468
Observations	24	24	Observations	9
	REAL_GDP...	GCI	IEF	EDB
Mean	12.97631	3.943183	65.30000	62.52556
Median	12.75124	3.926677	65.20000	61.69000
Maximum	14.45000	4.184991	66.90000	68.70000
Minimum	11.92695	3.724124	64.00000	58.82000
Std. Dev.	0.842501	0.139701	0.919239	3.737018
Skewness	0.554707	0.225478	0.217114	0.662301
Kurtosis	2.092395	2.331711	2.141285	1.922125
Jarque-Bera	0.770455	0.243739	0.347229	1.093644
Probability	0.680296	0.885264	0.840621	0.578786
Sum	116.7868	35.48864	587.7000	562.7300
Sum Sq. Dev.	5.678468	0.156131	6.760000	111.7224
Observations	9	9	9	9

Πίνακας 24: Περιγραφικά Στατιστικά Όλων των Μεταβλητών του Υποδείγματος.

4.3.2 Ανάλυση Συσχετίσεων

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι συσχετίσεις που έχουν οι τέσσερις υπό εξέταση μεταβλητές μεταξύ τους. Εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα αναφορικά με το εάν η μεταβολή μίας μεταβλητής επηρεάζει κάποια άλλη και κατά πόσο, καθώς και αν ο συντελεστής συσχέτισης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικός ή όχι.

Covariance Analysis: Ordinary
 Date: 08/15/18 Time: 10:42
 Sample: 2008 2018
 Included observations: 11
 Balanced sample (listwise missing value deletion)

	REAL GDP...	GCI
Correlation		
t-Statistic		
Probability		
Observations		
REAL_GDP__B\$_	1.000000 ----- 11	
GCI	0.844457 4.729770 0.0011 11	1.000000 ----- ----- 11

Πίνακας 25: Ανάλυση Συσχέτισης Παραμέτρων GCI και GDP

Ο συντελεστής συσχέτισης του GCI με το GDP για τη χώρα της Αλβανίας, που παρουσιάζεται στον προηγούμενο πίνακα (Πίνακας 25), είναι θετικός και πολύ υψηλός (0,84458). Το γεγονός αυτό δείχνει υψηλή συσχέτιση, κάτι που ήταν αναμενόμενο από την έως τώρα ανάλυση. Επιπλέον, ο συντελεστής αυτός είναι στατιστικά σημαντικός γιατί το tStatistic είναι θετικό και το Probability είναι <5% (0,0011).

Covariance Analysis: Ordinary
 Date: 08/15/18 Time: 10:39
 Sample: 1995 2018
 Included observations: 24

Correlation	REAL GDP...	IEF
t-Statistic		
Probability		
Observations	REAL GDP...	IEF
REAL_GDP__B\$_	1.000000	

	24	
IEF	0.955456	1.000000
	15.18453	----
	0.0000	----
	24	24

Πίνακας 26: Ανάλυση Συσχέτισης Παραμέτρων IEF και GDP

Ο συντελεστής συσχέτισης του IEF με το GDP, που παρουσιάζεται στον προηγούμενο πίνακα (Πίνακας 26), είναι πάρα πολύ υψηλός με σχεδόν τέλεια θετική συσχέτιση (0,955456).

Covariance Analysis: Ordinary
 Date: 08/15/18 Time: 10:42
 Sample: 2010 2018
 Included observations: 9
 Balanced sample (listwise missing value deletion)

Correlation	REAL GDP...	EDB
t-Statistic		
Probability		
Observations	REAL GDP...	EDB
REAL_GDP__B\$_	1.000000	

	9	
EDB	0.762181	1.000000
	3.115001	----
	0.0170	----
	9	9

Πίνακας 27: Ανάλυση Συσχέτισης Παραμέτρων EDB και GDP

Ο συντελεστής συσχέτισης του EDB με το GDP, που παρουσιάζεται στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 27), είναι υψηλός (0,762181).

Covariance Analysis: Ordinary
 Date: 08/15/18 Time: 10:43
 Sample: 2010 2018
 Included observations: 9
 Balanced sample (listwise missing value deletion)

Correlation				
t-Statistic				
Probability				
Observations	REAL GDP...	GCI	IEF	EDB
REAL_GDP__B\$_	1.000000			

	9			
GCI	0.695438	1.000000		
	2.560520	----		
	0.0375	----		
	9	9		
IEF	-0.280330	-0.658294	1.000000	
	-0.772663	-2.313724	----	
	0.4650	0.0539	----	
	9	9	9	
EDB	0.762181	0.481036	-0.486542	1.000000
	3.115001	1.451695	-1.473426	----
	0.0170	0.1899	0.1841	----
	9	9	9	9

Πίνακας 28: Ανάλυση Συσχετίσεων όλων των Παραμέτρων.

Στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 28) παρουσιάζονται συγκεντρωτικά οι συσχετίσεις για όλες τις μεταβλητές για την κοινή περίοδο μέτρησης (2010-2018). Παρατηρούμε ότι οι τιμές των συντελεστών συσχέτισης των ανεξάρτητων μεταβλητών GCI και EDB ως προς την εξαρτημένη μεταβλητή έχουν μειωθεί, αν και παραμένουν στατιστικά σημαντικές, ενώ η μεταβλητή IEF έχει αρνητική συσχέτιση και δεν είναι στατιστικά σημαντική ($t\text{-statistic} = -0,772663$ και $probability=0.4650 > 5\%$). Αυτή η διαφοροποίηση εξηγείται από το μικρό πλήθος παρατηρήσεων στην κοινή περίοδο μέτρησης.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι η ύπαρξη συσχέτισης δεν συνεπάγεται αυτόματα σχέση αιτιότητας. Η αιτιότητα αναφέρεται σε σχέση αιτίου – αποτελέσματος μεταξύ των μεταβλητών. Δεν απαιτείται να επεκταθούμε σε αυτό το θέμα καθώς έχει αναλυθεί εκτενώς σε πλήθος αναλύσεων π.χ. (Aldrich 1995). Το αντίστροφο, δηλαδή η ύπαρξη αιτιότητας χωρίς να υπάρχει συσχέτιση, επίσης έχει υποστηριχθεί ότι είναι

δυνατό να συμβεί αν υπάρχουν επιπλέον μεταβλητές που «κρύβουν» στατιστική πληροφορία (Frakt and Piper 2014) και (Χυτούδη 2016).

4.3.3 Εξειδίκευση Υποδείγματος

Για την εξειδίκευση του υποδείγματος θεωρούμε ότι το ΑΕΠ της χώρας εξαρτάται από τους δείκτες GCI, IEF και EDB ξεχωριστά με τον καθένα και όλους μαζί, όπως φαίνεται στις παρακάτω συναρτήσεις.

$$GDP = f(GCI) \quad (4.2)$$

$$GDP = f(IEF) \quad (4.3)$$

$$GDP = f(EDB) \quad (4.4)$$

$$GDP = f(GCI, IEF, EDB) \quad (4.5)$$

Ή αλλιώς οι γραμμικές συναρτήσεις θα είναι της μορφής:

$$GDPT = C(1) * GCIt + C(0) + Ut \quad (4.6)$$

$$GDPT = C(1) * IEft + C(0) + Ut \quad (4.7)$$

$$GDPT = C(1) * EDBt + C(0) + Ut \quad (4.8)$$

$$GDPT = C(1) * GCIt + C(2) * IEft + C(3) * EDBt + C(0) + Ut \quad (4.9)$$

όπου U_t είναι ο διαταρακτικός ή στοχαστικός όρος. Υποθέτουμε ότι το U_t ακολουθεί την κανονική κατανομή και εφαρμόζοντας τη μέθοδο των Ελαχίστων Τετραγώνων ή αλλιώς Εκτίμηση OLS (Ordinary Least Squares), προσπαθούμε να μηδενίσουμε τις τιμές της τυχαίας μεταβλητής U_t . Χρησιμοποιώντας το EViews 10 προκύπτουν τα παρακάτω αποτελέσματα:

Dependent Variable: REAL_GDP__B\$_
 Method: Least Squares
 Date: 08/14/18 Time: 22:31
 Sample (adjusted): 2008 2018
 Included observations: 11 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GCI	4.005106	0.846787	4.729770	0.0011
C	-2.807974	3.277854	-0.856650	0.4139
R-squared	0.713108	Mean dependent var		12.67403
Adjusted R-squared	0.681231	S.D. dependent var		1.013464
S.E. of regression	0.572198	Akaike info criterion		1.884301
Sum squared resid	2.946692	Schwarz criterion		1.956646
Log likelihood	-8.363658	Hannan-Quinn criter.		1.838698
F-statistic	22.37072	Durbin-Watson stat		0.477070
Prob(F-statistic)	0.001074			

Πίνακας 29: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για GCI και GDP

Dependent Variable: REAL_GDP__B\$_
 Method: Least Squares
 Date: 08/15/18 Time: 16:43
 Sample: 1995 2018
 Included observations: 24

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
IEF	0.531426	0.034998	15.18453	0.0000
C	-21.88454	2.109058	-10.37645	0.0000
R-squared	0.912895	Mean dependent var		10.02761
Adjusted R-squared	0.908936	S.D. dependent var		2.872464
S.E. of regression	0.866818	Akaike info criterion		2.631679
Sum squared resid	16.53021	Schwarz criterion		2.729850
Log likelihood	-29.58015	Hannan-Quinn criter.		2.657724
F-statistic	230.5699	Durbin-Watson stat		0.935128
Prob(F-statistic)	0.000000			

Πίνακας 30: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για IEF και GDP

Dependent Variable: REAL_GDP__B\$_
 Method: Least Squares
 Date: 08/15/18 Time: 16:50
 Sample (adjusted): 2010 2018
 Included observations: 9 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EDB	0.171832	0.055163	3.115001	0.0170
C	2.232438	3.454547	0.646232	0.5387
R-squared	0.580919	Mean dependent var		12.97631
Adjusted R-squared	0.521051	S.D. dependent var		0.842501
S.E. of regression	0.583063	Akaike info criterion		1.952086
Sum squared resid	2.379736	Schwarz criterion		1.995914
Log likelihood	-6.784388	Hannan-Quinn criter.		1.857506
F-statistic	9.703231	Durbin-Watson stat		1.315056
Prob(F-statistic)	0.016962			

Πίνακας 31: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για EDB και GDP

Dependent Variable: REAL_GDP__B\$_
 Method: Least Squares
 Date: 08/14/18 Time: 22:22
 Sample (adjusted): 2010 2018
 Included observations: 9 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GCI	4.291116	1.375588	3.119478	0.0263
IEF	0.471151	0.209783	2.245898	0.0747
EDB	0.151054	0.044308	3.409203	0.0191
C	-44.15524	17.86838	-2.471139	0.0565
R-squared	0.861399	Mean dependent var		12.97631
Adjusted R-squared	0.778239	S.D. dependent var		0.842501
S.E. of regression	0.396747	Akaike info criterion		1.290065
Sum squared resid	0.787040	Schwarz criterion		1.377720
Log likelihood	-1.805292	Hannan-Quinn criter.		1.100905
F-statistic	10.35828	Durbin-Watson stat		2.029672
Prob(F-statistic)	0.013828			

Πίνακας 32: Αποτελέσματα Μεθόδου Ελαχίστων Τετραγώνων (OLS) για όλες τις Μεταβλητές.

Από τους παραπάνω πίνακες (Πίνακας 29 έως Πίνακας 32), φαίνεται ότι οι συναρτήσεις έχουν την ακόλουθη μορφή:

$$GDP_t = 4,005106 * GCI_t - 2,807974 \quad (4.10)$$

$$GDPt = 0,531426 * IEFt - 21,88454 \quad (4.11)$$

$$GDPt = 0,171832 * EDBt + 2,232438 \quad (4.12)$$

$$GDPt = 4,291116 * GCI_t + 0,471151 * IEFt + 0,151054 * EDBt - 44,15524 \quad (4.13)$$

4.3.4 Στατιστικά Κριτήρια

4.3.4.1 Πρόσημα Συντελεστών Παλινδρόμησης (C0, C1, C2, C3)

Τα πρόσημα των συντελεστών των μεταβλητών GCI, IEF και EDB σε όλες τις συναρτήσεις είναι θετικά, όπως αναμενόταν από τη θεωρία, αφού η ανταγωνιστικότητα, η οικονομική ελευθερία και η διευκόλυνση της επιχειρηματικότητας έχουν θετικές συνέπειες στο ΑΕΠ μιας χώρας. Μελετώντας τους συντελεστές παλινδρόμησης μόνο για την συνολική εξίσωση (αντίστοιχη ανάλυση μπορεί να γίνει και για τις υπόλοιπες εξισώσεις), βλέπουμε τις ακόλουθες τιμές:

- Για το GCI έχουμε t-Statistic = 3,119478, με Std. Error = 1,375588 και το Probability = 0,0263 < 0.05. Άρα ο παραπάνω όρος είναι στατιστικά σημαντικός.
- Για το IEF έχουμε t-Statistic = 2,245898, με Std. Error = 0,209783 και το Probability = 0,0747 > 0.05. Άρα ο παραπάνω όρος δεν είναι στατιστικά σημαντικός.
- Για το EDB έχουμε t-Statistic = 3,409203, με Std. Error = 0,044308 και το Probability = 0,0191 < 0.05. Άρα ο παραπάνω όρος είναι στατιστικά σημαντικός.
- Για το σταθερό όρο C έχουμε t-Statistic = -2,471139, με Std. Error = 17,86838 και το Probability = 0,0565 > 0.05. Άρα, ο παραπάνω όρος δεν είναι στατιστικά σημαντικός.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παράμετρος IEF είναι στατιστικά σημαντική αν δούμε τα αποτελέσματα της επιμέρους εξίσωσης (4.11). Σε αυτή την περίπτωση (σε περίοδο 24 ετών) έχουμε t-Statistic = 15,18453, με Std. Error = 0,034998 και το Probability = 0,0000 < 0.05 (Πίνακας 30).

4.3.4.2 Συντελεστής προσδιορισμού (R^2)

Ο συντελεστής προσδιορισμού R^2 ισούται με 0,861399 στην συνολική εξίσωση και είναι κοντά στη μονάδα. Αυτό σημαίνει ότι οι ανεξάρτητες μεταβλητές GCI, IEF και EDB ερμηνεύουν κατά 84% την εξαρτημένη μεταβλητή, που είναι το ΑΕΠ της Αλβανίας. Αυτό το ποσοστό επειδή είναι μεγαλύτερο από 60%, φανερώνει ότι η εξαρτημένη μεταβλητή ερμηνεύεται σε πολύ ικανοποιητικό ρυθμό από τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Το υπόλοιπο 14% περίπου προσδιορίζεται από άλλους παράγοντες που δεν υπάρχουν στο υπόδειγμά μας ή από τυχαίους παράγοντες που βρίσκονται στο στοχαστικό όρο.

4.3.4.3 Κατανομή F (*F-Statistic*)

Η κατανομή F ελέγχει το σύνολο των συντελεστών της παλινδρόμησης αν είναι ή όχι στατιστικά σημαντικοί. Έχουμε τις εξής υποθέσεις:

Y_0 : το σύνολο των μεταβλητών μη στατιστικά σημαντικοί

Y_1 : το σύνολο των μεταβλητών στατιστικά σημαντικοί

Η F-Statistic ισούται με 10,35828 και η Prob (F-Statistic) ισούται με 0.013828 < 0.05, γεγονός που σημαίνει πως ισχύει η Y_1 , οπότε οι συντελεστές της παλινδρόμησης, στο σύνολό τους, είναι στατιστικά σημαντικοί.

4.3.4.4 Μέσες Ελαστικότητες Μεταβλητών

Scated Coefficients
Date: 08/15/18 Time: 18:21
Sample: 1995 2018
Included observations: 9

Variable	Coefficient	Standardized Coefficient	Elasticity at Means
GCI	4.291116	0.711540	1.303965
IEF	0.471151	0.514065	2.370948
EDB	0.151054	0.670018	0.727844
C	-44.15524	NA	-3.402757

Πίνακας 33: Μέσες Ελαστικότητες των Μεταβλητών.

Από τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 33) φαίνεται η μέση ελαστικότητα για τις ανεξάρτητες μεταβλητές, δηλαδή ο βαθμός που επηρεάζεται η εξαρτημένη μεταβλητή από τις ανεξάρτητες.

4.3.4.5 Διαστήματα Εμπιστοσύνης (Coefficient Confidence Intervals)

Coefficient Confidence Intervals

Date: 08/15/18 Time: 18:51

Sample: 1995 2018

Included observations: 9

Variable	Coefficient	95% CI	
		Low	High
GCI	4.291116	0.755055	7.827177
IEF	0.471151	-0.068113	1.010415
EDB	0.151054	0.037157	0.264950
C	-44.15524	-90.08736	1.776882

Πίνακας 34: Διαστήματα Εμπιστοσύνης των Συντελεστών της Παλινδρόμησης.

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 34) παρατηρούμε ότι το διάστημα εμπιστοσύνης σε επίπεδο 5% για το συντελεστή της μεταβλητής GCI (C(1)) κυμαίνεται από το +0,75 έως και το +7,83. Αντίστοιχα για τον συντελεστή C(2) της μεταβλητής IEF, το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ του -0,07 και του +1,01. Για τον συντελεστή C(3) της μεταβλητής EDB, το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ του -0,04 και του +0,26. Τέλος, για την σταθερά C(0) το διάστημα εμπιστοσύνης κυμαίνεται μεταξύ του -90,08 και του +1,78.

4.3.4.6 Αυτοσυσχέτιση πρώτης τάξης – AR(1)

Η αυτοσυσχέτιση μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως είναι η παράλειψη ερμηνευτικών μεταβλητών, η εσφαλμένη μορφή του υποδείγματος, χρονικές υστερήσεις των μεταβλητών ή εσφαλμένη διαμόρφωση των στοιχείων από τους ερευνητές. Για να ελέγξουμε την αυτοσυσχέτιση 1^{ης} τάξης χρησιμοποιούμε τον συντελεστή Durbin-Watson. Κάνουμε δύο υποθέσεις:

H₀: Δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση 1^{ης} τάξης

H₁: Υπάρχει αυτοσυσχέτιση 1^{ης} τάξης

Ο συντελεστής Durbin-Watson ισούται με 2,023 Πίνακας 32. Για να μην υπάρχει πρόβλημα αυτοσυσχέτισης, θα πρέπει να ισχύει $1.53 \leq DW \leq 2.47$. Επειδή λοιπόν το Durbin-Watson stat βρίσκεται στην περιοχή της υπόθεσης H_0 , μπορούμε να πούμε ότι δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση πρώτης τάξης στα κατάλοιπα του υποδείγματός μας.

Επικουρικά, μπορούμε να κάνουμε έναν επιπλέον έλεγχο των καταλοίπων ο οποίος ελέγχει την αυτοσυσχέτιση οποιασδήποτε τάξης. Ο έλεγχος αυτός είναι γνωστός ως έλεγχος των Breusch-Godfrey.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

Null hypothesis: No serial correlation at up to 1 lag

F-statistic	0.065900	Prob. F(1,4)	0.8101
Obs*R-squared	0.145871	Prob. Chi-Square(1)	0.7025

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 08/15/18 Time: 19:18

Sample: 2010 2018

Included observations: 9

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GCI	0.181044	1.680578	0.107727	0.9194
IEF	0.043171	0.287056	0.150393	0.8877
EDB	0.010266	0.063351	0.162046	0.8791
C	-4.172344	25.62803	-0.162804	0.8786
RESID(-1)	-0.188127	0.732840	-0.256709	0.8101

R-squared	0.016208	Mean dependent var	-5.51E-15
Adjusted R-squared	-0.967584	S.D. dependent var	0.313656
S.E. of regression	0.439967	Akaike info criterion	1.495946
Sum squared resid	0.774283	Schwarz criterion	1.605516
Log likelihood	-1.731759	Hannan-Quinn criter.	1.259496
F-statistic	0.016475	Durbin-Watson stat	1.951753
Prob(F-statistic)	0.999220		

Πίνακας 35: Έλεγχος των Breusch-Godfrey για την Αυτοσυσχέτιση Πρώτης Τάξης.

Το πρόγραμμα δίνει το αποτέλεσμα (Πίνακας 35) ότι δεν υπάρχει αυτοσυσχέτιση πρώτης τάξης με βαθμούς ελευθερίας όσους και η τάξη της αυτοσυσχέτισης που

ερευνούμε (δηλαδή $\rho=1$). Μπορούμε να επιβεβαιώσουμε το αποτέλεσμα και από τις υψηλές τιμές των πιθανοτήτων Prob. F(1,4) και Prob. Chi-Square(1) > 5%.

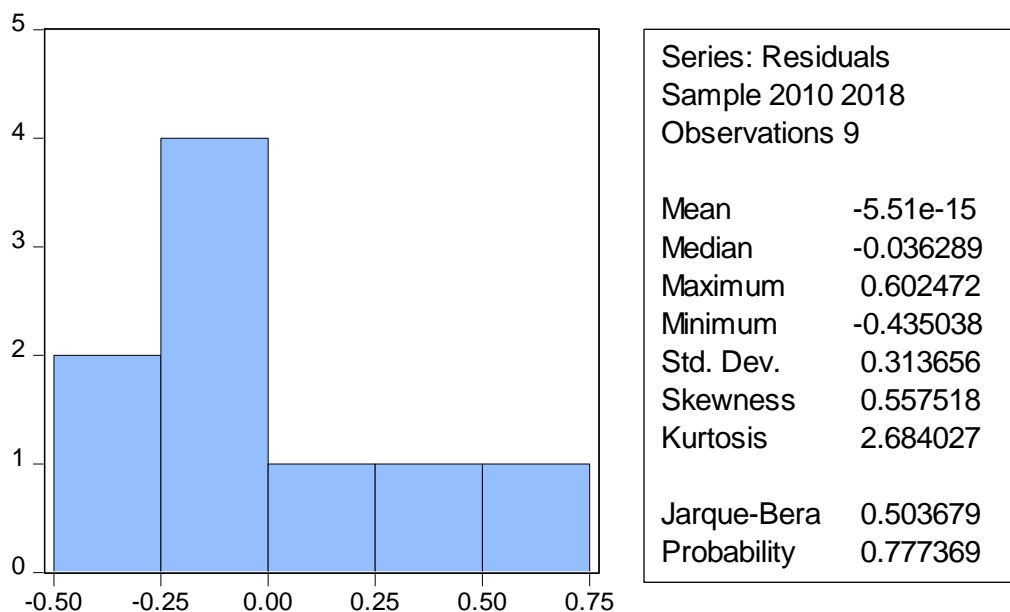
4.3.4.7 Έλεγχος Κανονικότητας Διαταρακτικού Όρου (Histogram Normality Test)

Για να ελέγξουμε την κανονικότητα των καταλοίπων του υποδείγματος χρησιμοποιούμε τη στατιστική των Jarque-Bera – JB. Από τον έλεγχο μπορούμε να συμπεράνουμε αν τα κατάλοιπα της παλινδρόμησης κατανέμονται κανονικά.

Έστω οι παρακάτω υποθέσεις:

H_0 : τα κατάλοιπα κατανέμονται κανονικά

H_1 : τα κατάλοιπα δεν κατανέμονται κανονικά



Διάγραμμα 12: Έλεγχος Κανονικότητας Καταλοίπων με Jarque-Bera (JB) - Eviews.

Η στατιστική των Jarque and Bera ακολουθεί την κατανομή χ^2 με 2 βαθμούς ελευθερίας. Από τα αποτελέσματα του ελέγχου (Διάγραμμα 12) παρατηρούμε ότι ο δείκτης Jarque-Bera έχει τιμή 0,503679, που είναι μικρότερη από την κριτική τιμή της κατανομής χ^2 $\nu=2, \alpha=5\%$ (τιμή από τους στατιστικούς πίνακες 5,99) για επίπεδα σημαντικότητας 5%. Επίσης, το Probability του δείκτη Jarque-Bera είναι 0,777369 > 0.05. Δηλαδή δεχόμαστε ότι ισχύει η υπόθεση H_0 και τα κατάλοιπα κατανέμονται κανονικά.

4.3.4.8 Έλεγχος Ετεροσκεδαστικότητας (Έλεγχος White)

Για να ελέγξουμε αν υπάρχει το φαινόμενο της ετεροσκεδαστικότητας χρησιμοποιούμε τον έλεγχο του White. Όταν η διακύμανση του διαταρακτικού όρου δεν είναι σταθερή, τότε το γραμμικό υπόδειγμα της παλινδρόμησης χαρακτηρίζεται από ετεροσκεδαστικότητα (heterokedasticity). Υπάρχουν πολλοί έλεγχοι για τον εντοπισμό του φαινομένου, αλλά ο έλεγχος White θεωρείται ο σημαντικότερος. Από τον έλεγχο μπορούμε να συμπεράνουμε αν τα κατάλοιπα της παλινδρόμησης κατανέμονται κανονικά. Έστω οι παρακάτω υποθέσεις:

H_0 : Ο διαταρακτικός όρος U_t έχει σταθερή διακύμανση για όλες τις τιμές του GDP (Ομοσκεδαστικότητα – Homoskedasticity)

H_1 : Ο διαταρακτικός όρος U_t δεν έχει σταθερή διακύμανση για όλες τις τιμές του GDP (Ετεροσκεδαστικότητα – Heterokedasticity).

Heteroskedasticity Test: White
Null hypothesis: Homoskedasticity

F-statistic	0.711535	Prob. F(3,5)	0.5856
Obs*R-squared	2.692713	Prob. Chi-Square(3)	0.4415
Scaled explained SS	0.699784	Prob. Chi-Square(3)	0.8733

Test Equation:
Dependent Variable: RESID^2
Method: Least Squares
Date: 08/15/18 Time: 20:41
Sample: 2010 2018
Included observations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.217656	2.842558	-0.428366	0.6862
GCI^2	0.045682	0.056201	0.812831	0.4533
IEF^2	0.000264	0.000512	0.514785	0.6286
EDB^2	-0.000135	0.000113	-1.199672	0.2840

R-squared	0.299190	Mean dependent var	0.087449
Adjusted R-squared	-0.121295	S.D. dependent var	0.120366
S.E. of regression	0.127457	Akaike info criterion	-0.980967
Sum squared resid	0.081227	Schwarz criterion	-0.893312
Log likelihood	8.414352	Hannan-Quinn criter.	-1.170127
F-statistic	0.711535	Durbin-Watson stat	1.799506
Prob(F-statistic)	0.585635		

Πίνακας 36: Έλεγχος της Ετεροσκεδαστικότητας των Καταλοίπων με τον Έλεγχο του White

Από τα αποτελέσματα του ελέγχου ετεροσκεδαστικότητας White του παραπάνω πίνακα (Πίνακας 36) παρατηρούμε υψηλές τιμές των πιθανοτήτων (Prob. $F(3,5) = 0,5856$ και Prob. Chi-Square(3) = 0,4415) > 5%. Επομένως, δεχόμαστε την υπόθεση H_0 και ότι τα κατάλοιπα είναι ομοσκεδαστικά.

4.3.5 Στασιμότητα Χρονικής Σειράς

Μια χρονολογική σειρά X_t λέγεται στάσιμη όταν καλύπτονται οι παρακάτω προϋποθέσεις:

- η τιμή της ταλαντεύεται γύρω από ένα μέσο (σταθερό)
- η διακύμανση είναι σταθερή χρονικά
- η τιμή της συνδιακύμανσής της μεταξύ δύο χρονικών περιόδων t , $t+a$ εξαρτάται μόνο από το διάστημα a και όχι από την πραγματική χρονική περίοδο t που υπολογίζεται η συνδιακύμανση.

Αν μια από αυτές τις προϋποθέσεις δεν ισχύει, τότε, η χρονική σειρά (X_t) δεν είναι στάσιμη. Οι περισσότερες χρονικές σειρές δεν είναι στάσιμες. Μπορούν να γίνουν όμως, αν πάρουμε τις πρώτες ή τις δεύτερες διαφορές τους. Όταν μία χρονική σειρά μετατραπεί σε στάσιμη διαδικασία παίρνοντας τις πρώτες διαφορές, τότε η χρονική αυτή σειρά είναι ολοκληρωμένη πρώτης τάξης και συμβολίζεται με $I(1)$. Αν μετατραπεί σε στάσιμη διαδικασία μία χρονική σειρά παίρνοντας τις δεύτερες διαφορές τότε η χρονική αυτή σειρά είναι ολοκληρωμένη δεύτερης τάξης και συμβολίζεται με $I(2)$.

Ο έλεγχος της στασιμότητας μιας χρονικής σειράς μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

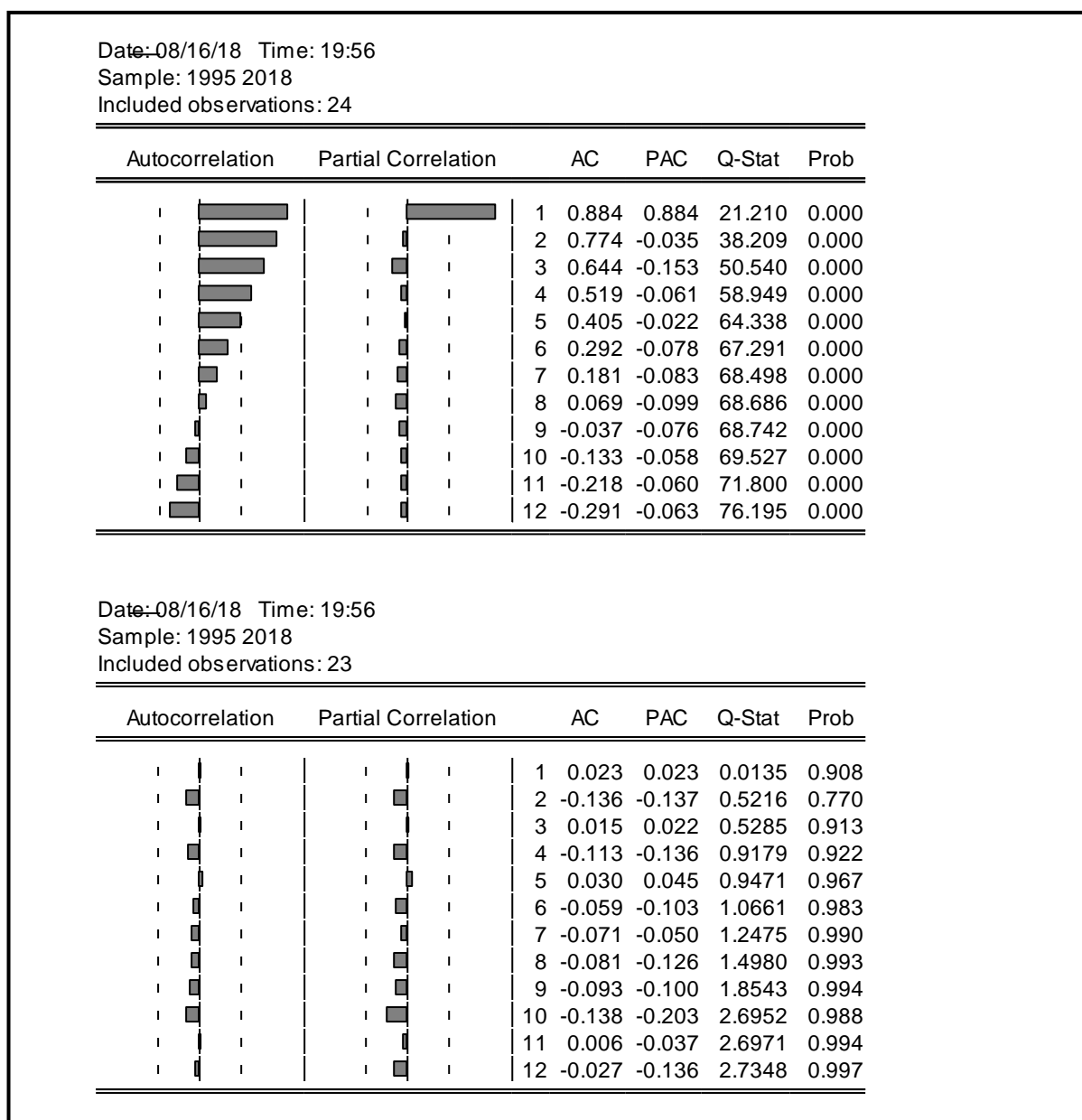
- τον έλεγχο των συντελεστών αυτοσυσχέτισης και μερικής αυτοσυσχέτισης
- τον έλεγχο μοναδιαίας ρίζας

Ο έλεγχος της στασιμότητας γίνεται ώστε να αποφεύγεται το πρόβλημα των φαινομενικών συσχετίσεων (κίβδηλη παλινδρόμηση). Τα συμπεράσματα για την σημαντικότητα των συντελεστών σε αυτή την περίπτωση είναι παραπλανητικά και δη-

μιουργείται πρόβλημα στην ερμηνεία της εξίσωσης. Ο έλεγχος για την ύπαρξη μοναδιαίας ρίζας πραγματοποιείται με τον επαυξημένο έλεγχο Dickey-Fuller (ADF) και με τον έλεγχο των Phillips-Perron (P-P).

4.3.6 Έλεγχος με τους Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης (και Μερικής Αυτοσυσχέτισης)

Στη συνέχεια εξετάζονται οι συντελεστές αυτοσυσχέτισης των μεταβλητών GDP, GCI, IEF, EDB με τον έλεγχο της στατιστικής των Ljung-Box (QLB) (Eviews). Στους επόμενους πίνακες εμφανίζονται τα κορελογράμματα για τον έλεγχο στασιμότητας κάθε χρονικής σειράς.



Πίνακας 37: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής GDP και Στατιστικά των Ljung-Box.

Στον πίνακα αυτό (Πίνακας 37) παρατηρούμε ότι οι εκτιμημένοι συντελεστές αυτοσυσχέτισης, που παρουσιάζονται, αναφέρονται μέχρι και την 12 χρονική υστέρηση ($k=12$). Στον ίδιο πίνακα εμφανίζονται οι συντελεστές αυτοσυσχέτισης και οι συντελεστές μερικής αυτοσυσχέτισης καθώς και τα διαγράμμά τους για τη μεταβλητή GDP. Από τα επίπεδα πιθανοτήτων για τη σημαντικότητα των στατιστικών, φαίνεται ότι η σειρά δεν είναι στάσιμη στο επίπεδό της ($\text{prob} < 5\%$ σε όλους τους συντελεστές), ενώ είναι στάσιμη στην πρώτη διαφορά ($\text{prob} > 5\%$ σε όλους τους συντελεστές), ή αλλιώς είναι ολοκληρωμένη πρώτης τάξης.

Date: 08/16/18 Time: 20:09 Sample: 1995 2018 Included observations: 11						
Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.544	0.544	4.2353	0.040
		2	0.027	-0.382	4.2471	0.120
		3	-0.254	-0.112	5.4037	0.145
		4	-0.163	0.145	5.9483	0.203
		5	0.110	0.155	6.2341	0.284
		6	0.188	-0.096	7.2500	0.298
		7	-0.022	-0.205	7.2667	0.402
		8	-0.282	-0.116	11.053	0.199
		9	-0.381	-0.111	21.405	0.011
		10	-0.268	-0.110	31.670	0.000

Date: 08/16/18 Time: 20:10 Sample: 1995 2018 Included observations: 10						
Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.461	0.461	2.8280	0.093
		2	-0.198	-0.521	3.4189	0.181
		3	-0.544	-0.288	8.5000	0.037
		4	-0.381	-0.023	11.404	0.022
		5	-0.131	-0.276	11.813	0.037
		6	0.119	-0.022	12.242	0.057
		7	0.126	-0.227	12.873	0.075
		8	0.050	-0.136	13.025	0.111
		9	-0.001	-0.044	13.025	0.161

Date: 08/16/18 Time: 20:10
Sample: 1995 2018
Included observations: 9

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.119	0.119	0.1742	0.676
		2	-0.274	-0.292	1.2327	0.540
		3	-0.435	-0.397	4.3490	0.226
		4	-0.074	-0.097	4.4561	0.348
		5	0.053	-0.204	4.5248	0.477
		6	0.093	-0.175	4.8098	0.568
		7	0.023	-0.136	4.8368	0.680
		8	-0.006	-0.148	4.8402	0.775

Πίνακας 38: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής GCI.

Από τα επίπεδα πιθανοτήτων για τη σημαντικότητα των στατιστικών (Πίνακας 38) φαίνεται ότι η σειρά του GCI είναι στάσιμη στη δεύτερη διαφορά (prob > 5% σε όλους τους συντελεστές), ή αλλιώς είναι ολοκληρωμένη δεύτερης τάξης.

Date: 08/16/18 Time: 20:16
Sample: 1995 2018
Included observations: 24

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob	
		1	0.849	0.849	19.545	0.000
		2	0.766	0.164	36.200	0.000
		3	0.677	-0.022	49.819	0.000
		4	0.575	-0.100	60.124	0.000
		5	0.432	-0.237	66.242	0.000
		6	0.282	-0.202	69.003	0.000
		7	0.159	-0.053	69.928	0.000
		8	0.050	0.005	70.026	0.000
		9	-0.091	-0.161	70.373	0.000
		10	-0.187	0.003	71.934	0.000
		11	-0.297	-0.144	76.163	0.000
		12	-0.358	0.013	82.815	0.000

Date: 08/16/18 Time: 20:16
Sample: 1995 2018
Included observations: 23

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob
		1 -0.133	-0.133	0.4630	0.496
		2 -0.002	-0.020	0.4632	0.793
		3 -0.189	-0.196	1.4915	0.684
		4 0.085	0.034	1.7084	0.789
		5 0.082	0.094	1.9221	0.860
		6 0.154	0.155	2.7254	0.842
		7 -0.196	-0.138	4.1027	0.768
		8 0.041	0.035	4.1667	0.842
		9 -0.150	-0.120	5.0854	0.827
		10 0.001	-0.125	5.0854	0.885
		11 -0.101	-0.139	5.5770	0.900
		12 0.052	-0.015	5.7201	0.930

Πίνακας 39: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής IEF.

Από τα επίπεδα πιθανοτήτων για τη σημαντικότητα των στατιστικών (Πίνακας 39), φαίνεται ότι η σειρά του IEF δεν είναι στάσιμη στο επίπεδό της ($\text{prob} < 5\%$ σε όλους τους συντελεστές), ενώ είναι στάσιμη στην πρώτη διαφορά ($\text{prob} > 5\%$ σε όλους τους συντελεστές), ή αλλιώς είναι ολοκληρωμένη πρώτης τάξης

Date: 08/16/18 Time: 20:13
Sample: 1995 2018
Included observations: 9

Autocorrelation	Partial Correlation	AC	PAC	Q-Stat	Prob
		1 0.315	0.315	1.2259	0.268
		2 0.126	0.030	1.4493	0.485
		3 0.023	-0.027	1.4582	0.692
		4 -0.251	-0.282	2.7015	0.609
		5 -0.371	-0.261	6.1101	0.296
		6 -0.220	-0.019	7.7078	0.260
		7 -0.076	0.073	7.9921	0.333
		8 -0.046	-0.057	8.2032	0.414

Πίνακας 40: Συντελεστές Αυτοσυσχέτισης της Μεταβλητής EDB.

Από τα επίπεδα πιθανοτήτων για τη σημαντικότητα των στατιστικών (Πίνακας 40) φαίνεται ότι η σειρά του EDB είναι στάσιμη στο επίπεδό της ($\text{prob} > 5\%$ σε όλους τους συντελεστές) και ως εκ τούτου δεν απαιτείται να υπολογίσουμε την πρώτη διαφορά.

4.3.7 Έλεγχος ADF – PP

Σε αυτή την ενότητα θα κάνουμε τον έλεγχο της μοναδιαίας ρίζας με τη μέθοδο του επαυξημένου ελέγχου των Dickey and Fuller (ADF) και τη μέθοδο των Phillips – Perron (P-P). Ο έλεγχος Dickey – Fuller υποθέτει ότι ο διαταρακτικός όρος δεν αυτοσυσχετίζεται και είναι ομοσκεδαστικός. Η μέθοδος PP λύνει το πρόβλημα της ετεροσκεδαστικότητας που παρουσιάζει η μέθοδος ADF.

Ο έλεγχος για την εύρεση μοναδιαίας ρίζας στηρίζεται στις υποθέσεις:

H_0 : Υπάρχει μοναδιαία ρίζα ή η σειρά δεν είναι στάσιμη

H_1 : Δεν υπάρχει μοναδιαία ρίζα ή η σειρά είναι στάσιμη

Τα αποτελέσματα των ελέγχων μοναδιαίας ρίζας με την μέθοδο ADF και P-P , με τις μεταβλητές στα επίπεδά τους και στις πρώτες διαφορές παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Μετα-βλητή	ADF			P-P		
	Intercept	Intercept-trend	None	Intercept	Intercept-trend	None
GDP	-1,152	-1,986	1,056	-0,19	-1,91	5,61
ΔGDP	-4,387*	-1,983	-2,075**	-4,404*	-4,3**	-1,958**
GCI	-2,223	-4,282**	0,826	-1,364	-1,677	1,852
ΔGCI	-2,31	-1,84	-2,076**	-1,682	-1,568	-1,39
IEF	-1,245	-0,889	1,867	-2,066	-2,001	1,999
ΔIEF	-5,915*	-5,962*	-3,237*	-5,915*	-5,962*	-5,324*
EDB	1,015	-2,162	0,93	-0,88	-2,08	0,58
ΔEDB	-3,945**	-6,205**	-3,887*	-3,945**	-15,25*	-3,855*

Πίνακας 41: Αποτελέσματα Ελέγχων Dickey-Fuller.

Σημειώσεις Πίνακα:

- Ο αριθμός των χρονικών υστερήσεων για την εξίσωση ADF επιλέχτηκε χρησιμοποιώντας το κριτήριο του Akaike (AIC) (χρησιμοποιείται κυρίως για μικρά δείγματα ($n < 50$)).
- Τα κρίσιμα σημεία για τις εξισώσεις της μοναδιαίας ρίζας αναφέρονται στους πίνακες του Mackinnon.
- Το δείγμα στις μεταβλητές GCI και EDB ήταν μικρό και ενδέχεται οι τιμές να μην είναι ακριβείς.
- * για $P < 1\%$ ** για $P < 5\%$ *** για $P < 10\%$

Από τον πίνακα αυτόν (Πίνακας 41) φαίνεται ότι όλες οι μεταβλητές του υποδείγματος είναι στάσιμες στις πρώτες διαφορές, είτε με σταθερά, είτε με σταθερά και τάση εκτός από τη GCI. Γενικότερα, και λαμβάνοντας υπόψη το μικρό δείγμα για τις μεταβλητές GCI και EDB καθώς και τον έλεγχο με τους συντελεστές αυτοσυσχέτισης, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχει στασιμότητα και στις τέσσερις μεταβλητές μας.

4.3.8 Συνολοκλήρωση Μεταβλητών

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε αν οι μεταβλητές είναι συνολοκληρωμένες, αν υπάρχει δηλαδή ένας γραμμικός συνδυασμός των αντίστοιχων χρονικών σειρών, ο οποίος είναι στάσιμος. Για τον έλεγχο της συνολοκλήρωσης μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών υπάρχουν κατά κύριο λόγο δύο κατηγορίες μεθόδων. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι μέθοδοι μιας εξίσωσης που βασίζονται στην εκτίμηση πρώτων τετραγώνων, όπως η μεθοδολογία των Engle-Granger και η μεθοδολογία των Phillips-Ouliaris. Στη δεύτερη κατηγορία συγκαταλέγονται μεθοδολογίες που στηρίζονται στον έλεγχο των VAR υποδειγμάτων, όπου προσδιορίζεται ο μέγιστος αριθμός των σχέσεων συνολοκλήρωσης που δύναται να έχουν οι μεταβλητές. Η πιο διαδεδομένη μέθοδος από την κατηγορία αυτή είναι η μέθοδος του Johansen. Για να γίνει ο έλεγχος συνολοκλήρωσης, οι μεταβλητές πρέπει να είναι στάσιμες στο ίδιο επίπεδο. Από τον έλεγχο μοναδιαίας ρίζας των μεταβλητών του υποδείγματός μας, που έγινε προηγουμένως, φάνηκε ότι είναι στάσιμες στις πρώτες διαφορές I(1), άρα προχωρούμε στον έλεγχο της συνολοκλήρωσης.

Το μοντέλο που θα μελετηθεί σε αυτή την περίοδο είναι το παρακάτω:

$$GDP_t = b_0 + b_1 * GCI_t + b_2 * IEF_t + b_3 * EDB_t + \varepsilon_t \quad (4.14)$$

4.3.8.1 Έλεγχος των Engle-Granger

Η μέθοδος των Engle-Granger στηρίζεται στον έλεγχο της στασιμότητας των καταλοίπων. Αρχικά κάνουμε εκτίμηση των ελαχίστων τετραγώνων και αποθηκεύουμε τα κατάλοιπα. Μετά εφαρμόζουμε τον έλεγχο ADF για τη στασιμότητα των καταλοίπων, ώστε να ελέγξουμε αν είναι ολοκληρωμένα σε βαθμό μικρότερο από αυτό των μεταβλητών. Οι υποθέσεις που ελέγχουμε είναι:

H_0 : δεν υπάρχει συνολοκληρωμένο διάνυσμα μεταξύ των μεταβλητών (δεν υπάρχει στασιμότητα στα κατάλοιπα)

H_1 : υπάρχει ένα συνολοκληρωμένο διάνυσμα μεταξύ των μεταβλητών (υπάρχει στασιμότητα στα κατάλοιπα)

Με τη βοήθεια του λογισμικού Eviews έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

Null Hypothesis: RESID01 has a unit root

Exogenous: None

Lag Length: 0 (Fixed)

	t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic	-3.110691	0.0067
Test critical values:		
1% level	-2.886101	
5% level	-1.995865	
10% level	-1.599088	

*MacKinnon (1996) one-sided p-values.

Warning: Probabilities and critical values calculated for 20 observations and may not be accurate for a sample size of 8

Augmented Dickey-Fuller Test Equation

Dependent Variable: D(RESID01)

Method: Least Squares

Date: 08/21/18 Time: 17:04

Sample (adjusted): 2011 2018

Included observations: 8 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
RESID01(-1)	-1.104993	0.355224	-3.110691	0.0171
R-squared	0.578964	Mean dependent var		0.025011
Adjusted R-squared	0.578964	S.D. dependent var		0.484001
S.E. of regression	0.314055	Akaike info criterion		0.637971
Sum squared resid	0.690414	Schwarz criterion		0.647902
Log likelihood	-1.551885	Hannan-Quinn criter.		0.570996
Durbin-Watson stat	2.035238			

Πίνακας 42: Αποτελέσματα του Ελέγχου Στασιμότητας των Καταλοίπων.

Η στατιστική τιμή του ADF τεστ είναι -3,110691. Πρέπει να τονιστεί ότι οι κρίσιμες τιμές που δίνει το πρόγραμμα δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν γιατί οι τιμές των Dickey και Fuller χρησιμοποιούνται σε μετρήσιμες μεταβλητές. Σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιούμε το τεστ ADF για τις εκτιμηθείσες τιμές των καταλοίπων. Άρα, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τις τιμές από τον πίνακα 2 των Engle και Yoo (Engle

and Yoo 1987, 157). Η τιμή του τεστ είναι μικρότερη από αυτές του πίνακα με πιθανότητα κοντά στο μηδέν (Probability = 0,0067) μικρότερο από το επίπεδο σημαντικότητας 1%. Άρα ισχύει η υπόθεση H_1 , δηλαδή τα κατάλοιπα είναι στάσιμα και υπάρχει συνολοκλήρωση μεταξύ των μεταβλητών σύμφωνα με τη μέθοδο Engle-Granger.

Είναι δυνατό να υπάρχουν παραπάνω από μια σχέσεις συνολοκλήρωσης μεταξύ των μεταβλητών ενός υποδείγματος και γι' αυτό χρήσιμο είναι να γίνει έλεγχος και με τη μέθοδο Johansen. Με τη μέθοδο αυτή βρίσκουμε τις σχέσεις συνολοκλήρωσης μεταξύ των μεταβλητών του υποδείγματος χρησιμοποιώντας ένα σύστημα εξισώσεων, που ονομάζεται υπόδειγμα αυτοπαλίνδρομου διανύσματος (Vector Autoregressive Model ή αλλιώς VAR).

Λόγω του μικρού αριθμού των δειγμάτων στις μεταβλητές GCI και EDB δεν ήταν δυνατό να φτιαχτεί ένα VAR με το πρόγραμμα Eviews. Σε κάθε περίπτωση το αποτέλεσμα ενός τέτοιου ελέγχου δεν θα ήταν αξιόπιστο.

Μπορούμε, όμως, να φτιάξουμε ένα VAR χρησιμοποιώντας τις μεταβλητές IEF και GDP για τις οποίες έχουμε επαρκείς τιμές. Αρχικά, βρίσκουμε την τάξη του αυτοπαλίνδρομου διανύσματος χρησιμοποιώντας τα κριτήρια Akaike και Schwartz.

VAR Lag Order Selection Criteria
Endogenous variables: REAL_GDP__B\$_IEF
Exogenous variables: C
Date: 08/23/18 Time: 18:30
Sample: 1995 2018
Included observations: 22

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-91.58183	NA	16.97617	8.507439	8.606625	8.530804
1	-35.00334	97.72649*	0.143022*	3.727576*	4.025133*	3.797672*
2	-31.83691	4.893576	0.156259	3.803355	4.299284	3.920181

* indicates lag order selected by the criterion
LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)
FPE: Final prediction error
AIC: Akaike information criterion
SC: Schwarz information criterion
HQ: Hannan-Quinn information criterion

Πίνακας 43: Αριθμός Χρονικών Υστερήσεων για το Υπόδειγμα VAR Μεταβλητών IEF και GDP.

Από τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 43) παρατηρούμε ότι όλα τα κριτήρια δίνουν μία χρονική υστέρηση. Άρα, η τάξη του VAR υποδείγματος είναι ίση με ένα – VAR(1). Επομένως, το VAR υπόδειγμα είναι το ακόλουθο:

Vector Autoregression Estimates
Date: 08/23/18 Time: 17:02
Sample (adjusted): 1997 2018
Included observations: 22 after adjustments
Standard errors in () & t-statistics in []

	REAL_GDP...	IEF
REAL_GDP__B\$(-1)	1.046954 (0.21692) [4.82637]	0.297813 (1.00355) [0.29676]
REAL_GDP__B\$(-2)	-0.106481 (0.27818) [-0.38278]	0.884293 (1.28692) [0.68714]
IEF(-1)	-0.081400 (0.05605) [-1.45236]	0.415353 (0.25929) [1.60191]
IEF(-2)	0.106902 (0.04869) [2.19544]	-0.121255 (0.22527) [-0.53828]
C	-0.530362 (2.96677) [-0.17877]	31.46610 (13.7250) [2.29261]
R-squared	0.992145	0.943560
Adj. R-squared	0.990296	0.930280
Sum sq. resids	1.199165	25.66486
S.E. equation	0.265592	1.228697
F-statistic	536.7837	71.05143
Log likelihood	0.786941	-32.91153
Akaike AIC	0.383005	3.446503
Schwarz SC	0.630970	3.694467
Mean dependent	10.40818	60.80455
S.D. dependent	2.696171	4.653363
Determinant resid covariance (dof adj.)		0.103744
Determinant resid covariance		0.061946
Log likelihood		-31.83691
Akaike information criterion		3.803355
Schwarz criterion		4.299284
Number of coefficients		10

Πίνακας 44: Εκτίμηση Συνολοκληρωμένων Διανυσμάτων για το Υπόδειγμα VAR Μεταβλητών IEF και GDP.

Date: 08/23/18 Time: 18:32
 Sample (adjusted): 1998 2018
 Included observations: 21 after adjustments
 Trend assumption: Linear deterministic trend
 Series: REAL_GDP__B\$_ IEF
 Lags interval (in first differences): 1 to 2

Unrestricted Cointegration Rank Test (Trace)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Trace Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.566498	17.91297	15.49471	0.0212
At most 1	0.016993	0.359916	3.841466	0.5486

Trace test indicates 1 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level

* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue)

Hypothesized No. of CE(s)	Eigenvalue	Max-Eigen Statistic	0.05 Critical Value	Prob.**
None *	0.566498	17.55305	14.26460	0.0146
At most 1	0.016993	0.359916	3.841466	0.5486

Max-eigenvalue test indicates 1 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level

* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegrating Coefficients (normalized by b*S11*b=I):

REAL_GDP_...	IEF
1.713567	-1.118026
2.780772	-1.387910

Unrestricted Adjustment Coefficients (alpha):

D(REAL_GD...	0.099547	-0.006311
D(IEF)	0.355733	0.135057

1 Cointegrating Equation(s): Log likelihood -12.32306

Normalized cointegrating coefficients (standard error in parentheses)

REAL_GDP_...	IEF
1.000000	-0.652455
	(0.02949)

Adjustment coefficients (standard error in parentheses)

D(REAL_GD...	0.170581
	(0.04408)
D(IEF)	0.609572
	(0.47862)

Πίνακας 45: Στατιστικά Έχνους και Μέγιστης Ιδιοτιμής του Johansen για το Υπόδειγμα VAR Μεταβλητών IEF και GDP.

Από τον προηγούμενο πίνακα (Πίνακας 45) μπορούμε να δούμε τις συνολοκληρωμένες σχέσεις. Παρατηρούμε ότι η τιμή του ίχνους είναι μεγαλύτερη της τιμής του κρίσιμου σημείου ($17,91297 > 15,49471$), (σε επίπεδο σημαντικότητας $0,0212 < 5\%$). Επίσης, η τιμή της μέγιστης ιδιοτιμής του Johansen είναι μεγαλύτερη από την τιμή του κρίσιμου σημείου ($17,55305 > 14,26460$) (σε επίπεδο σημαντικότητας $0,0146 < 5\%$). Επομένως, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ένα συνολοκληρωμένο διάνυσμα, δηλαδή υπάρχει μακροχρόνια σχέση ισορροπίας των μεταβλητών GDP και IEF.

4.3.9 Σχέσεις Αιτιότητας Κατά Granger

Στην ενότητα αυτή θα μελετήσουμε τις σχέσεις αιτιότητας που μπορεί να υπάρχουν μεταξύ των μεταβλητών του υποδείγματος. Όπως προαναφέρθηκε, δύο ή περισσότερες μεταβλητές είναι δυνατόν να σχετίζονται μεταξύ τους αλλά να μην υπάρχει κάποια σχέση αιτιότητας μεταξύ τους. Ο πιο γνωστός έλεγχος για την ύπαρξη και την κατεύθυνση της αιτιότητας είναι κατά Granger (1969).

Στο υπόδειγμά μας οι μεταβλητές είναι ολοκληρωμένες πρώτης τάξης. Έτσι, υπολογίζουμε τις πρώτες διαφορές τους και ελέγχουμε την αιτιότητα κατά Granger χρησιμοποιώντας το πρόγραμμα Eviews. Τα αποτελέσματα του ελέγχου φαίνονται στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 46). Από τον ίδιο πίνακα φαίνεται ότι το GDP έχει αμφίδρομη σχέση αιτιότητας με το GCI, ενώ υφίσταται αιτιακή σχέση κατά Granger μεταξύ του GDP και του δείκτη IEF, δηλαδή το GDP επηρεάζεται από το IEF και όχι το αντίστροφο ($prob < 5\%$).

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 08/22/18 Time: 20:04

Sample: 1995 2018

Lags: 1

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
DGCI does not Granger Cause DGDP	9	12.9374	0.0114
DGDP does not Granger Cause DGCI		8.72689	0.0255
DEDB does not Granger Cause DGDP	7	0.11885	0.7476
DGDP does not Granger Cause DEDB		1.26256	0.3240
DIEF does not Granger Cause DGDP	22	6.10210	0.0231
DGDP does not Granger Cause DIEF		0.86650	0.3636
DEDB does not Granger Cause DGCI	7	1.01578	0.3705
DGCI does not Granger Cause DEDB		0.20894	0.6713
DIEF does not Granger Cause DGCI	9	0.00100	0.9758
DGCI does not Granger Cause DIEF		0.61222	0.4637
DIEF does not Granger Cause DEDB	7	1.33993	0.3115
DEDB does not Granger Cause DIEF		3.1E-06	0.9987

Πίνακας 46: Σχέσεις Αιτιότητας των Μεταβλητών του Υποδείγματος.

Έχοντας ολοκληρώσει την οικονομετρική μελέτη για τη σχέση των δεικτών που εξετάζουμε με το ΑΕΠ της Αλβανίας, στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια της κριτικής ανάλυσης των στοιχείων και των ευρημάτων της έρευνας μας. Παρατίθενται κάποιες προτάσεις που αφορούν στην άσκηση πολιτικής και την επιθυμητή υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων. Τελικός στόχος είναι η βελτίωση του ρυθμού ανάπτυξης και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

Η Αλβανία είναι μια μικρή χώρα, η οποία ξεκίνησε από ένα πολύ χαμηλό επίπεδο οικονομικής κατάστασης μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Έχει μεγάλη απόσταση να διανύσει για να φτάσει την οικονομική κατάσταση των πιο ανεπτυγμένων χωρών παρά τα σαφή βήματα προόδου, που έχει κάνει κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Υπάρχουν αδυναμίες στους τομείς της καταπολέμησης του εγκλήματος και της διαφθοράς, οι οποίες αντανακλούν την οργάνωση του κράτους και επηρεάζουν το περιβάλλον για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της χώρας.

Στην ανάλυση που προηγήθηκε έγινε μια προσπάθεια αξιολόγησης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της Αλβανίας. Όπως φάνηκε αναλυτικά στην υποενότητα 3.4, κατά τη δεκαετία 2001-2010 η Αλβανία βρέθηκε σημαντικά πάνω από το μέσο όρο (Μ.Ο.) του ρυθμού ανάπτυξης της περιοχής BAL-13, με ένα ποσοστό που ανέρχεται στο 5,6%, με αντίστοιχο στην BAL-13 3,9% (Πίνακας 6). Αντίστοιχα κατά την οκταετία 2011-2018 η Αλβανία συνεχίζει να διατηρεί υψηλότερους κατά Μ.Ο. ρυθμούς ανάπτυξης από την BAL-13 και η προοπτική της για τα έτη 2019-2020 συνεχίζει να παραμένει θετική σε σχέση με τους Μ.Ο ρυθμούς ανάπτυξης της BAL-13, με μικρότερη όμως διαφορά συνολικά σε σχέση με τη δεκαετία 2001-2010. Με βάση τις προβλέψεις μέχρι το 2021 οι ρυθμοί ανάπτυξης αναμένεται να παραμείνουν σε θετικό πρόσημο και υψηλότερα από το Μ.Ο. της BAL-13. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης της Αλβανίας ακολουθούν ένα θετικό πρόσημο, γεγονός που καταδεικνύει τις θετικές αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας.

Επίσης, η Αλβανία επηρεάστηκε λιγότερο από την οικονομική κρίση σε σχέση τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Ένας παράγοντας που επέδρασε θετικά στην ανάπτυξη ήταν η πτώση των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου τα προηγούμενα χρόνια. Επίσης, η ραγδαία αύξηση της τιμής του δολαρίου (US\$) στα τέλη του 2014 παράλληλα με την υποτίμηση του τοπικού νομίσματος επηρέασε την οικονομική πορεία της χώρας. Η ελληνική οικονομική κρίση και η αβεβαιότητα στην ΕΕ και

EZ γύρω από το μέλλον της Ευρώπης και του Ευρώ, αλλά και η ρωσική οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών και η κρίση στις σχέσεις μεταξύ Ουκρανίας-Ρωσίας λειτούργησαν αρνητικά στην πορεία προς την ανάπτυξη. Η μείωση των επενδυτικών και των καθαρών χρηματοδοτικών ροών από τα κεφάλαια της Ε.Ε., λόγω των τεστ αντοχής (stress tests) στις ευρωπαϊκές τράπεζες, είναι άλλος ένας ανασταλτικός λόγος στην επιχειρηματική πρωτοβουλία.

Όσον αφορά στο κατά κεφαλήν εισόδημα, η Αλβανία από το 2001 έως το 2017 κινείται αρκετά κάτω από τον Μ.Ο. της BAL-13. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι η Αλβανία, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα (μέχρι το 2022) διατηρεί την ίδια θέση. Η Αλβανία αναμένεται να κινηθεί αρκετά κάτω από το Μ.Ο. της BAL-13 όσον αφορά στη σύγκλιση με τις χώρες αυτές, ωστόσο η αναπτυξιακή προοπτική της αφήνει περιθώρια βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της χώρας. Τα προβλήματα στις οικονομίες των χωρών της ΕΕ, στην οικονομία της ΕΖ, αλλά και η ελληνική οικονομική κρίση, επηρεάζουν το βιοτικό επίπεδο και τις προοπτικές ανάπτυξης ολόκληρης της περιοχής και κατ' επέκταση και της Αλβανίας.

Η συνολική φορολογική επιβάρυνση στην Αλβανία είναι κάτω από το Μ.Ο. των χωρών στην περιοχή BAL-13. Σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες BAL-13 η Αλβανία έχει τη 2η χαμηλότερη τιμή στο δείκτη συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης (Πίνακας 8). Ο ανώτερος φορολογικός συντελεστής φυσικών προσώπων (φόρος εισοδήματος) στην Αλβανία είναι 23% του ΑΕΠ και αποτελεί έτσι τον 5ο υψηλότερο της περιοχής BAL-13, περίπου ίσο με το Μ.Ο. αυτής (0,8% αυξημένος). Ο συντελεστής αυτός είναι επίσης πολύ χαμηλότερος από τον αντίστοιχο του Μ.Ο. της ΕΕ η οποία έχει σχεδόν 1,5 φορά μεγαλύτερο συντελεστή από αυτόν της Αλβανίας. Ο ανώτερος φορολογικός συντελεστής νομικών προσώπων στην Αλβανία είναι 15% του ΑΕΠ και αποτελεί έτσι τον έβδομο υψηλότερο της περιοχής BAL-13, περίπου ίσο με το Μ.Ο. αυτής. Ο συντελεστής αυτός είναι επίσης χαμηλότερος από τον αντίστοιχο του Μ.Ο. της ΕΕ. Αυτοί οι φορολογικοί συντελεστές καθιστούν την Αλβανία μια χώρα σχετικά δελεαστική για επενδύσεις. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τη γενικότερη τάση της περιοχής των BAL-13, όπου οι φορολογικοί συντελεστές είναι αρκετά χαμηλότεροι σε σχέση με το Μ.Ο. της ΕΕ, των ΗΠΑ και της Κίνας, δύναται υπό προϋποθέσεις, να καταστήσουν την Αλβανία και την περιοχή πόλο έλξης επιχειρηματικών κεφαλαίων από όλο τον κόσμο. Τέλος, το γεγονός ότι ο ανώτερος φορολογικός συντελεστής στις επιχειρήσεις

είναι από τους χαμηλότερους της περιοχής των BAL-13, αποτελεί ένα επιπλέον πλεονέκτημα που έχει να επιδείξει η Αλβανία σε σχέση με τις άλλες χώρες της περιοχής.

Η Αλβανία, ως μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, εφαρμόζει δασμολογική πολιτική βάσει της ρήτρας του «μάλλον ευνοούμενου κράτους», ενώ για την Τουρκία, καθώς και τα μέλη των CEFTA (Βοσνία & Ερζεγοβίνη, ΠΓΔΜ, Μολδαβία, Μαυροβούνιο, Σερβία, Κόσοβο) και EFTA (Λίχτενσταϊν, Ισλανδία, Νορβηγία, Ελβετία), με τις οποίες έχουν συναφθεί Συμφωνίες Ελεύθερου Εμπορίου (FTA), εφαρμόζεται προτιμησιακό καθεστώς (Αργυροπούλου 2017). Στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ ΕΕ – Αλβανίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1.4.2009, για τα περισσότερα προϊόντα προέλευσης ΕΕ, οι εισαγωγικοί δασμοί έχουν καταργηθεί⁵.

Η περιοχή BAL-13 ακολουθεί την γενική αρνητική σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και δημόσιου χρέους. Την περίοδο 2000-2008, οι υψηλοί ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ οδήγησαν σε σημαντική μείωση των επιπέδων του δημόσιου χρέους. Την περίοδο αυτή η Αλβανία κατάφερε να μειώσει το δημόσιο χρέος της αλλά μετά την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2009, τα επίπεδα του δημοσίου χρέους αυξάνονται (Πίνακας 10). Το 2017 το δημόσιο χρέος στην BAL-13 ανήλθε ελαφρώς πάνω από το επίπεδο του 60% του κριτηρίου του Μάαστριχτ και το ίδιο εκτιμάται για το 2018. Η Αλβανία έχει το 6ο υψηλότερο δημόσιο χρέος στην περιοχή BAL-13, το οποίο είναι υψηλότερο από το Μ.Ο της BAL-13 και χαμηλότερο από το αντίστοιχο της ΕΕ. Τα σχετικά χαμηλά επίπεδα δημοσιονομικού ελλείμματος και δημόσιου χρέους, με προοπτική να μειωθούν ακόμη περισσότερο, εξασφαλίζουν ένα ικανοποιητικό δημοσιονομικό περιβάλλον, το οποίο με τη σειρά του διευκολύνει τη χρηματοδότηση της οικονομίας.

Η Αλβανία βρίσκεται χαμηλότερα από το επιτρεπτό όριο, όπου το χρέος αρχίζει να επηρεάζει αισθητά την ανάπτυξη, με θετικές προοπτικές για το μέλλον. Τυχόν περαιτέρω αύξηση του χρέους θα οδηγήσει σε δυσάρεστες για την οικονομία καταστά-

⁵ Αναλυτικός κατάλογος των επιβαλλόμενων δασμών ανά δασμολογική κλάση και προέλευση προϊόντος, έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Υπηρεσίας Αλβανικών Τελωνείων, στη θέση http://www.dogana.gov.al/sites/default/files/NK%202015_me_paketen_fiskale_2015.pdf (Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα, Οδηγός Επιχειρείν στην Αλβανία 2015)

σεις. Τα διαθέσιμα στοιχεία πρόβλεψης μέχρι το 2022 καταδεικνύουν μείωση των επιπέδων του δημοσίου χρέους της Αλβανίας σε ένα επίπεδο του 50%. Αυτό θα επιτευχθεί αν οι προοπτικές ανάπτυξης για το μέλλον παραμείνουν θετικές. Η Αλβανία διατηρεί ένα σχετικά καλό επίπεδο στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων σύμφωνα και με τα διαθέσιμα στοιχεία (Πίνακας 13). Ασφαλώς η αύξηση των ΑΞΕ είναι πρωταρχικής σημασίας προς την κατεύθυνση της αύξησης του ΑΕΠ. Η μείωση των εμποδίων για τις επενδύσεις και η διευκόλυνση στην πρόσβαση των αλβανικών επιχειρήσεων στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές για την άντληση κεφαλαίων είναι δυο βασικές προτεραιότητες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Συμπερασματικά, όλα τα ανωτέρω μακροοικονομικά στοιχεία καταδεικνύουν, σε συνάρτηση με την πρόσφατη επίτευξη οικονομικής σταθερότητας που διαφαίνεται να διατηρείται, ότι υπάρχουν μεγάλες ευκαιρίες για ανάπτυξη στην Αλβανία. Η ανάλυση του δείκτη GCI καταδεικνύει την σημαντική πρόοδο που έλαβε χώρα στον τομέα της ανταγωνιστικότητας τα τελευταία χρόνια (Πίνακας 14). Η εξέταση των επιμέρους πυλώνων του δείκτη συντείνει σε αυτήν την κατεύθυνση της ευρωστίας των μακροοικονομικών στοιχείων. Επίσης, εμφανίζεται υψηλή βαθμολογία στα πεδία της υγείας και της βασικής εκπαίδευσης για την Αλβανία, κάτι που ισχύει και γενικότερα για τις χώρες της BAL-13 (Πίνακας 16). Αντίθετα, η χώρα υστερεί, όπως άλλωστε και συνολικά η περιοχή, στα πεδία της ανάπτυξης των χρηματοοικονομικών αγορών (Financial Market Development) και της καινοτομίας (Innovation) (Πίνακας 17). Συνεπώς, φαίνεται εφικτή η ενίσχυση της δημοσιονομικής της θέσης (fiscal position), τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα. Ωστόσο, μια σημαντική παράμετρος για τη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας είναι η εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος. Μεταρρυθμίσεις απαιτούνται στους τομείς της δικαιοσύνης και της ενέργειας, ενώ σημαντική ώθηση στη διατήρηση θετικών ρυθμών ανάπτυξης θα έδινε η αύξηση των δημόσιων επενδύσεων ειδικά σε υποδομές (οδικό δίκτυο, λιμάνια, αεροπορικές μεταφορές).

Ένα μεγάλο κεφάλαιο στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας είναι το μέγεθος της διαφθοράς μιας οικονομίας. Εκτός από το γενικότερο αίσθημα δικαιοσύνης που απαιτείται να υπάρχει στους πολίτες σε μια ευνομούμενη πολιτεία ώστε να διατηρείται η κοινωνική συνοχή και η πολιτική ηρεμία, το φαινόμενο της διαφθοράς έχει άμεση επίπτωση και στον οικονομικό ανταγωνισμό. Η διάθεση των κρατικών κονδυλίων με

αδιαφανείς διαδικασίες και η δωροδοκία κρατικών λειτουργιών έχουν ως άμεση επίπτωση τη στρέβλωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση τη μειωμένη παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των εταιρειών. Τα επίπεδα διαφθοράς στην Αλβανία στο δημόσιο τομέα βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα. Υπάρχουν δύο γνωστοί δείκτες για την παρακολούθηση της διαφθοράς σε μια χώρα. Ο πρώτος είναι ο Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς (Corruption Perception Index – CPI) και ο δεύτερος είναι το Παγκόσμιο Βαρόμετρο Διαφθοράς (Global Corruption Barometer – GCB) και οι δύο του οργανισμού Transparency International (TI). Αν και δεν αποτελούν μελέτη της συγκεκριμένης εργασίας, η εξέταση αυτών των δεικτών δίνει πολύ σημαντικά στοιχεία για το επιχειρηματικό περιβάλλον μιας χώρας. Η Αλβανία βαθμολογείται χαμηλά και στους δύο αυτούς δείκτες. Ο δείκτης IEF ενσωματώνει στοιχεία μέτρησης διαφθοράς και χρηματισμού. Η κατηγορία Κράτος Δικαίου περιλαμβάνει τους εξής τομείς: Δικαιώματα Ιδιοκτησίας (Property Rights), Αποτελεσματικότητα του Θεσμού της Δικαιοσύνης (Judicial Effectiveness) και Κρατική Διαφθορά (Government Integrity) (Πίνακας 20). Σε αυτούς τους τομείς η Αλβανία βαθμολογείται πολύ χαμηλά. Από το 2007 και μετά παρατηρείται μια προσπάθεια καταπολέμησης της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα της χώρας. Παρά τη μικρή βελτίωση που έχει επιτευχθεί στο δείκτη CPI, απαιτείται πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια προκειμένου η χώρα να καταπολεμήσει τη διαφθορά.

Μετά από έρευνα που διεξήχθη μεταξύ επιχειρήσεων το 2017 φαίνεται ότι πάνω από 80% των επιχειρήσεων στη χώρα τείνουν να αποκρύπτουν τα εισοδήματά τους (Γραφείο ΟΕΥ Τιράνων 2017). Η Αλβανία έχει, επίσης, υψηλό επίπεδο φοροδιαφυγής και συστηματικής απόπειρας φοροδιαφυγής από τις ιδιωτικές εταιρείες. Μια περιφερειακή έρευνα σχετικά με την άτυπη οικονομία, που αναπτύχθηκε σε πΓΔΜ και Αλβανία, αποκαλύπτει ότι πάνω από το 84% των ερωτηθέντων εταιρειών επιβεβαιώνουν ότι συγκαλύπτουν έσοδα, στις περισσότερες περιπτώσεις ή τουλάχιστον μερικές φορές (Γραφείο ΟΕΥ Τιράνων 2017). Η έρευνα διεξήχθη από το Ινστιτούτο για τη Δημοκρατία και τη Διαμεσολάβηση (IDM) στην Αλβανία και τα Κέντρα Έρευνας και Δημιουργίας Πολιτικής στην ΠΓΔΜ. Ερωτήθηκαν 70 επιχειρήσεις σε κάθε χώρα, οι οποίες επιλέχθηκαν με κριτήρια: τον κύκλο εργασιών, τους τομείς στους οποίους λειτουργούν και τη δημογραφική διαίρεση. Η Αλβανία φαίνεται να έχει υψηλό επίπεδο φοροδιαφυγής και πολλές ιδιωτικές εταιρείες να προσπαθούν να φοροδιαφύγουν. Το 40% των ερωτηθέντων υποστήριξαν ότι τείνουν να κρύβουν το εισόδημα στις περισσότερες περιπτώσεις. Επίσης, η έρευνα αποκαλύπτει ότι το 52% του πληθυσμού της

Αλβανίας δεν είχε λάβει απόδειξη για αγορά ενδυμάτων και υποδημάτων, αλκοόλ και τσιγάρα.

Ένα βασικό πρόβλημα διακυβέρνησης είναι η έλλειψη ανεξαρτησίας των δικαστικών διαδικασιών και η τεράστια εξουσία που κατέχουν οι πολιτικοί ηγέτες στα περισσότερα θεσμικά όργανα. Μια ανεξάρτητη και αποτελεσματική δικαστική εξουσία, με τη βοήθεια ελεύθερων μέσων ενημέρωσης και ισχυρής κοινωνίας των πολιτών, είναι ζωτικής σημασίας για την προάσπιση του κράτους δικαίου και την εξάλειψη της διαφθοράς. Παράλληλα, στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του κράτους δικαίου, προτείνεται η ελάττωση του πλήθους των νομικών παρεμβάσεων και ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης μέσω της μεγαλύτερης διαφάνειας στις διαδικασίες διορισμών και προαγωγών στο δικαστικό σώμα. Στο ίδιο πλαίσιο περιλαμβάνεται και η έλλειψη προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι επενδυτές αποθαρρύνονται να δραστηριοποιηθούν σε χώρες όπου δεν εξασφαλίζεται ένα ισχυρό δικονομικό σύστημα, όπου υπάρχουν δύσκαμπτες διοικητικές διαδικασίες και όπου το κράτος επεμβαίνει καθοριστικά στο χώρο της οικονομίας.

Η Αλβανία, επίσης, βαθμολογείται πολύ χαμηλά στον τομέα Εργασιακή Ελευθερία (Labor Freedom) του δείκτη IEF (Πίνακας 20). Συνεπώς, προτείνεται να εφαρμοσθεί μια περισσότερο φιλελεύθερη πολιτική στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Η κινητικότητα αυτή προϋποθέτει βελτίωση της επαγγελματικής κατάρτισης και της δια βίου μάθησης των εργαζομένων αλλά και γενικότερα της εκπαιδευτικής διαδικασίας των πολιτών της χώρας. Οι τομείς του δείκτη, στους οποίους η χώρα πετυχαίνει υψηλή βαθμολογία, είναι η συναλλαγματική ελευθερία (monetary freedom), που βασίζεται στην τιμή του πληθωρισμού και τη διακύμανση των τιμών, και η ελευθερία στο εμπόριο (trade freedom), που αντιστοιχεί στο μέγεθος των δασμολογικών και μη δασμολογικών (προστατευτικών) δασμών (tariff and non-tariff barriers).

Παρατηρώντας την επίδοση της χώρας στο δείκτη EDB, φαίνεται ότι η υψηλότερη βαθμολογία δίνεται στους τομείς της προστασίας των επενδυτών (Protecting Investors) και του διασυνοριακού εμπορίου (Trading Borders). Η χαμηλότερη επίδοση παρατηρείται στους τομείς των οικοδομικών αδειών (Construct Permits), της απόκτη-

σης ηλεκτρικού ρεύματος (Getting Electricity), της λειτουργίας του μητρώου ιδιοκτησίας και κτηματολογίου (Register Property), της πληρωμής των φόρων (Paying Taxes) και της εφαρμογής των συμβάσεων (Enforcing Contracts) (Πίνακας 23). Άρα, αυτοί είναι οι τομείς στους οποίους θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα κατά την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Όταν αναφερόμαστε γενικά στις χώρες που βρίσκονται στο δεύτερο στάδιο ανάπτυξης όπως είναι η Αλβανία, οι οποίες θέλουν να φθάσουν σε επίπεδα ανώτερου μέσου εισοδήματος, η γενική κατεύθυνση είναι να αυξηθούν οι επενδύσεις στην έρευνα και την καινοτομία. Η αξιοποίηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και ερευνητικών κέντρων από την επιχειρηματική κοινότητα είναι αναγκαία ώστε να αυξηθεί η ποιότητα και να μειωθεί το κόστος του παραγόμενου προϊόντος. Επίσης, απαιτείται η αναβάθμιση της εξαγωγικής δραστηριότητας μέσω της ανάπτυξης προηγμένων συμπλεγμάτων εταιρειών (Clusters) για την επίτευξη υψηλότερων επιπέδων παραγωγικότητας. Οι συνεργατικοί αυτοί σχηματισμοί έχουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των εταιρειών. Αυξάνουν την παραγωγικότητα, ενισχύουν την καινοτομία και υποβοηθούν την δημιουργία νέων εταιρειών. Η συσχέτιση της ανάπτυξης των συμπλεγμάτων εταιρειών σε μια χώρα με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει φανεί σε διάφορες έρευνες (π.χ. (Paraušić, Cvijanović και Mihailović 2014). Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα είναι η βελτίωση της θέσης των εταιρειών στην παγκόσμια ανταγωνιστικότητα και η αύξηση των εξαγωγών. Η ανθεκτικότητα και η δυναμικότητα του τραπεζικού συστήματος είναι, επίσης, καθοριστικής σημασίας για την ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, μέσω τη διαθεσιμότητας κεφαλαίων.

Στην οικονομετρική ανάλυση που παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 4) μελετήθηκε η σχέση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ των δεικτών GCI, IEF, EDB (ανεξάρτητες μεταβλητές) και του GDP της Αλβανίας (εξαρτημένη μεταβλητή), χρησιμοποιώντας στοιχεία από τη χρονική περίοδο 1995-2018, όπου υπάρχουν. Δημιουργήθηκε ένα οικονομετρικό υπόδειγμα και με τη βοήθεια της εφαρμογής στατιστικής ανάλυσης EViews 10 (Student Version), η οποία είναι κατάλληλη για οικονομετρική ανάλυση με βάση τις χρονοσειρές, διενεργήθηκαν έλεγχοι καταλοίπων και σταθερότητας του υποδείγματος και στη συνέχεια έλεγχος της στασιμότητας των χρονικών σειρών με τη μεθοδολογία Ljung-Box αλλά και με τους ελέγχους μοναδιαίων

ριζών Dickey-Fuller και Phillips-Perron. Το κύριο συμπέρασμα από την εκτιμημένη συνάρτηση μακροχρόνιας ισορροπίας είναι ότι όλοι οι συντελεστές του υποδείγματος είναι στατιστικά σημαντικοί τόσο μεμονωμένα όσο και συνολικά. Η εξαρτημένη μεταβλητή (GDP) ερμηνεύεται σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (οι εκτιμημένοι συντελεστές των εξεταζόμενων μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντικοί, σε επίπεδο σημαντικότητας 84%). Οι δείκτες της Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας, της Οικονομικής Ελευθερίας και της Διευκόλυνσης Επιχειρηματικής Δραστηριότητας έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη (όπου ως δείκτης μέτρησης της οικονομικής ανάπτυξης χρησιμοποιείται το ΑΕΠ) της Αλβανίας.

Πραγματοποιήθηκε εκτίμηση του υποδείγματος με τη μεθοδολογία των ελαχίστων τετραγώνων καθώς και έλεγχος της συνολοκλήρωσης. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι η συνολική γραμμική συνάρτηση των μεταβλητών έχει μορφή που φαίνεται στην εξίσωση 4.13. Μέσω της μεθοδολογίας Engle-Granger διαπιστώθηκε ότι τα κατάλοιπα είναι στάσιμα και υπάρχει συνολοκλήρωση μεταξύ των μεταβλητών. Οι έλεγχοι στα κατάλοιπα του υποδείγματος δείχνουν ότι το υπόδειγμα δεν έχει πρόβλημα στην αυτοσυσχέτιση, στην κανονικότητα και την ετεροσκεδαστικότητα. Τέλος, μελετήθηκε η σχέση αιτιότητας μεταξύ των μεταβλητών και καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι το GDP έχει αμφίδρομη σχέση αιτιότητας με το GCI, ενώ υφίσταται αιτιακή σχέση κατά Granger μεταξύ του GDP και του δείκτη IEF, δηλαδή το GDP επηρεάζεται από το IEF και όχι το αντίστροφο (Πίνακας 46).

Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι η άσκηση οικονομικής πολιτικής και η υιοθέτηση συγκεκριμένων προτάσεων είναι μια πολυεπίπεδη διαδικασία που πρέπει να λαμβάνει υπόψη διάφορες παραμέτρους όπως και η κοινωνική συνοχή και η ασφάλεια μιας χώρας. Η ανάλυση αριθμών και στατιστικών δεν εξυπηρετεί τη διαδικασία όταν γίνεται αυτοσκοπός. Αντίθετα, πρέπει να εντάσσεται σε έναν ευρύτερο σχεδιασμό ικανοποίησης των στρατηγικών που εκπονούνται από την εκάστοτε κυβέρνηση. Οι οικονομικοί δείκτες και η στατιστική ανάλυση βασίζονται σε κάποιες παραδοχές, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Η εξέταση των επιμέρους δεικτών (φυλώνες δεικτών ή υποτομείς) παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και μπορεί να δώσει πολύ χρήσιμες πληροφορίες για τα «δυνατά» και «αδύναμα» χαρακτηριστικά μιας οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια να αξιολογηθεί η οικονομία της Αλβανίας σύμφωνα με το επιχειρηματικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί στη χώρα, και να διερευνηθεί η σχέση της ανταγωνιστικότητας, της οικονομικής ελευθερίας και της διευκόλυνσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας με την ανάπτυξη, χρησιμοποιώντας τους αντίστοιχους διεθνώς αναγνωρισμένους δείκτες. Επιπλέον, δόθηκαν πρακτικές συμβουλές άσκησης πολιτικής σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης που προηγήθηκε. Δόθηκε προσοχή ώστε να ακολουθηθεί μια γενική προσέγγιση και μεθοδολογία, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε οποιαδήποτε άλλη χώρα υπό εξέταση.

Η Αλβανία είναι μια χώρα των Βαλκανίων, πλούσια σε ορυκτούς και φυσικούς πόρους, η οποία διαθέτει ανθρώπινο δυναμικό με υψηλό ποσοστό ατόμων σε παραγωγική ηλικία. Αποτελεί μια από τις αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρώπης η οποία, παρά την παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση, έχει καταφέρει να διατηρήσει σχετική μακροοικονομική σταθερότητα. Οι αδυναμίες της αλβανικής αγοράς προσδιορίζονται κυρίως στην αντιμετώπιση φαινομένων διαφθοράς, φαινομένων αθέμιτου ανταγωνισμού και άτυπης οικονομίας, καθώς και στην έλλειψη προστασίας δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και επαρκών οργανωτικών και θεσμικών δομών, που αφορούν στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και της δικαιοσύνης. Η χώρα, όπως και όλη η περιοχή δύναται να επωφεληθεί από τη συνεργασία μεταξύ των χωρών τόσο μέσω της οικονομίας κλίμακας και των συνεργατικών δομών (clustering), όσο και από τον γενικότερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών.

Σύμφωνα με το Δείκτη GCI η Αλβανία υστερεί κυρίως σε θέματα μεγέθους αγοράς, καινοτομίας, χρηματοοικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης και υποδομών. Η τόνωση της ανταγωνιστικότητας και η εξασφάλιση ευκαιριών για επιχειρηματικότητα είναι σημεία «κλειδιά» άσκησης οικονομικής πολιτικής και συνεισφέρουν μακροπρόθεσμα στην ευημερία των πολιτών. Οι ιθύνοντες της διαμόρφωσης της οικονομικής πολιτικής της γειτονικής χώρας θα πρέπει να εστιάσουν στις δομικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό την εκμετάλλευση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων και τη βελτίωση της γενικότερης απόδοσης σε θέματα ανταγωνιστικότητας. Ένα νέο μοντέλο οικονομικής

ανάπτυξης πρέπει να διαμορφωθεί με βελτιστοποίηση της χρήσης των φυσικών πόρων και του διαθέσιμου ανθρωπίνου κεφαλαίου (human capital). Στην κοινωνία της πληροφορίας που ζούμε, ο κύκλος ζωής των γνώσεων και των δεξιοτήτων των ατόμων συνεχώς μικραίνει. Γι' αυτό θα πρέπει να αναζητηθούν νέες τεχνολογίες μάθησης και εκπαίδευσης, ώστε να αξιοποιηθεί το ανθρώπινο κεφάλαιο ως πολλαπλασιαστής ισχύος. Ο διαμοιρασμός και η χρήση της πληροφορίας και της γνώσης είναι κρίσιμοι παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας. Ο ρόλος της κεντρικής τράπεζας της χώρας είναι κομβικός σε όλους τους προαναφερόμενους τομείς.

Στην οικονομετρική ανάλυση που παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο 4 μελετήθηκε η σχέση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ των δεικτών GCI, IEF, EDB (ανεξάρτητες μεταβλητές) και του GDP της Αλβανίας (εξαρτημένη μεταβλητή), χρησιμοποιώντας στοιχεία από τη χρονική περίοδο 1995-2018, όπου υπάρχουν. Από την βιβλιογραφική επισκόπηση που προηγήθηκε διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρξε αντίστοιχη μελέτη για τη συγκεκριμένη χώρα. Το κύριο συμπέρασμα είναι ότι όλοι οι συντελεστές του υποδείγματος είναι στατιστικά σημαντικοί τόσο μεμονωμένα όσο και συνολικά και η εξαρτημένη μεταβλητή (GDP) ερμηνεύεται σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (οι εκτιμημένοι συντελεστές των εξεταζόμενων μεταβλητών είναι στατιστικά σημαντικοί, σε επίπεδο σημαντικότητας 84%). Οι δείκτες της Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας, της Οικονομικής Ελευθερίας και της Διευκόλυνσης Επιχειρηματικής Δραστηριότητας έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη (όπου ως δείκτης μέτρησης της οικονομικής ανάπτυξης χρησιμοποιείται το ΑΕΠ) της Αλβανίας. Επίσης, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι το GDP έχει αμφίδρομη σχέση αιτιότητας με το GCI, ενώ υφίσταται αιτιακή σχέση κατά Granger μεταξύ του GDP και του δείκτη IEF, δηλαδή το GDP επηρεάζεται από το δείκτη IEF.

Η επίδραση της ανταγωνιστικότητας της οικονομικής ελευθερίας και της διευκόλυνσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη μια χώρας είναι πολυσχιδής η μελέτη τους μπορεί να διευρυνθεί με πολλούς τρόπους. Μια οικονομετρική ανάλυση που θα περιλαμβάνει τους επιμέρους δείκτες, υποτομείς ή πυλώνες των δεικτών που εξετάστηκαν μπορεί να δώσει περισσότερες πληροφορίες στον τρόπο που επηρεάζεται η ανάπτυξη στην Αλβανία και να εξειδικεύσει τις πρακτικές και μεταρρυθμίσεις στην ακολουθούμενη πολιτική για τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης. Η

εργασία αυτή μπορεί να επεκταθεί, επίσης, ώστε να περιλαμβάνει τις χώρες της περιοχής BAL-13 και να παρουσιάζει μια συγκριτική μελέτη των χωρών συμπεράσματα και κοινές πρακτικές για όλη την περιοχή.

Όσον αφορά στην εξειδίκευση του υποδείγματος που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή την εργασία, θα μπορούσε να επεκταθεί χρησιμοποιώντας επιπλέον δείκτες, όπως ο Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς και το Παγκόσμιο Βαρόμετρο Διαφθοράς, ώστε να συμπεριληφθεί η διαφθορά στις παραμέτρους που επιδρούν στην οικονομική ανάπτυξη. Επιπρόσθετα, οικονομετρικές μέθοδοι όπως είναι η μέθοδος ανάλυσης της συνάρτησης των αιφνίδιων αντιδράσεων, η οποία εξετάζει την αντίδραση της κάθε μεταβλητής του συστήματος σε μεταβολές των υπόλοιπων μεταβλητών, θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στην ανάλυση.

Τέλος, κάτι άλλο που θα ήταν χρήσιμο ίσως να εξετασθεί και να εισαχθεί στο υπόδειγμα, είναι παράγοντες που σχετίζονται με διεθνείς εξελίξεις ή αιφνίδιες μεταβολές. Το Πολιτικό-Οικονομικό-Κοινωνικό-Τεχνολογικό (PEST) περιβάλλον μιας χώρας διαμορφώνει καθοριστικά και την οικονομική της κατάσταση. Η πολιτική σταθερότητα και η κοινωνική συνοχή συμβάλουν στην προσέλκυση επενδύσεων οι οποίες συμβάλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Acemoglu, Daron. 2003. «A Historical Approach to Assessing the Role of Institutions in Economic Development.» *Finance and Development* 40 (2): 27-30.
- Aiginger, Karl. 2006. «Competitiveness: From a dangerous obsession to a welfare creating ability with positive externalities.» *Journal of Industry, Competition and Trade* 6 (2): 161-177. Πρόσβαση 12 Σεπ 2018.
<http://hdl.handle.net/10.1007/s10842-006-9471-x>.
- Aldrich, John. 1995. «Correlations genuine and spurious in Pearson and Yule.» *Statistical Science* 10 (4): 364-376. Πρόσβαση 14 Αυγ 2018.
https://projecteuclid.org/download/pdf_1/euclid.ss/1177009870.
- Baldwin, R. , και Ch. Wyplosz. 2009. *The Economics of European integration. 3rd edition*. Berkshire UK: McGraw-Hill Higher Education.
- Buis, Romain, Romain Duval, και Fabrice Murtin. 2011. *The policy and institutional drivers of economic growth across OECD and non-OECD economies: new evidence from growth regressions*. OECD Economics Department Working Papers, No.843, OECD Publishing. Πρόσβαση 10 Αυγ 2018.
<http://dx.doi.org/10.1787/5kghwnhxwkhj-en>.
- Cicccone, Antonio, και Elias Papaioannou. 2009. «Human Capital, the Structure of Production, and Growth.» *The Review of Economics and Statistics* 91 (1): 66-82. Πρόσβαση 16 Αυγ 2018.
- Dicken, Peter. 2007. *Global Shift*. 5th edition. London: SAGE Publications Ltd.
- Djogo, Marko, και Nenad Stanisic. 2016. «Is the Global Competitiveness Report the right measure of macroeconomic competitiveness?» *Zb. rad. Ekon. fak. Rij.* 34 (1): 91-117. Πρόσβαση 20 Οκτ 2018. doi:10.18045/zbefri.2016.1.91.
- Dunning, John H., και Sarianna M. Lundan. 2008. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. 2nd edition. Cheltenham UK: Edward Elgar.

- Engle , Robert F., και Byung Sam Yoo. 1987. «Forecasting and Testing in Co-integrated Systems.» *Journal of econometrics* 35 (1): 143-159.
- fitchratings.com. 2018. *Fitch upgrades Albania's ProCredit Bank to 'BB-' outlook stable*. 18 Jan. Πρόσβαση 11 Ιουν 2018. <https://seenews.com/news/fitch-upgrades-albanias-procredit-bank-to-bb-outlook-stable-598736>.
- Frakt, Austin , και Mike Piper. 2014. *Microeconomics Made Simple: Basic Microeconomic Principles Explained in 100 Pages Or Less*. Simple Subjects.
- Fullani, Ardian. 2012. *Growth in Albania and South East Europe: The Way Ahead*. South East European Studies at Oxford (SEESOX),.
- Fung, Michael K. 2009. «Financial development and economic growth: Convergence or divergence?» *Journal of International Money and Finance* 28 (1): 56-67
Πρόσβαση 19 Αυγ 2018.
- Gordon, R. J. 2014. *The Demise of U.S. Economic Growth: Restatement, Rebuttal, and Reflections*. NBER Working Paper No. 19895, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Πρόσβαση 01 Σεπ 2018.
<http://www.nber.org/papers/w19895>.
- Goyal, Alok, και Mridula Goyal. 2008. *Buiseness Environment*. New Delhi: V K Publications.
- Grilo, Isabel, και Gert Koopman. 2006. «Productivity and microeconomic eforms: strengthening EU competitiveness.» *Journal of Industry, Competition and Trade* 6 (2): 67-84. Πρόσβαση 12 Σεπ 2018.
<http://hdl.handle.net/10.1007/s10842-006-9472-9>.
- Gwartney, James, Robert Lawson, και Joshua Hall. 2017. *Economic Freedom of the World: 2017*. Annual Report, Frazer Institute. Πρόσβαση 12 Αυγ 2018.
<https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom>.
- Hiriyappa, B. 2008. *Strategic Management for Chartered Accountants*. New Delhi: New Age International.

- IDRA. 2017. *An Enabling Environment for Sustainable Enterprises in Albania*. Tirana: Institute for Development Research and Alternatives.
- International Monetary Fund. 2017. *World Economic Outlook Database April 2017*. Washington: IMF.
- International Monetary Fund. European Dept. 2015. *Europe: The Western Balkans: 15 Years of Economic Transition*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- Kota, Vasilika. 2007. «Alternative methods of estimating potential output in Albania.» *Working Paper*. Tirana: Bank of Albania, Nov. Πρόσβαση 11 Σεπ 2018. https://www.bankofalbania.org/Publications/Research/Research_Papers/Alternative_methods_of_estimating_potential_output_in_Albania.html.
- Kota, Vasilika. 2009. «Determinants of economic growth in Albania.» *Economic Bulletin*, Vol. 12, No. 4, Bank of Albania, 108-119.
- Krugman, Paul. 1994. «Competitiveness A Dangerous Obsession.» *Foreign Affairs* No.2: 28-44. Πρόσβαση 12 Σεπ 2018. <http://www.walkerd.people.cofc.edu/Readings/Trade/KrugmanDangerous.pdf>.
- Krugman, Paul. 1996. «Making sense of the competitiveness debate.» *Review of Economic Policy* 12 (3): 17-25.
- McAfee, Andrew, και Eric Brynjolfsson. 2017. *Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future*. New York: W.W. Norton and Company.
- Miller, Terry, Anthony B. Kim, και James M. Roberts. 2018. *2018 Index of Economic Freedom*. Washington: The Heritage Foundation.
- Olczyk, Magdalena, και Aleksandra Kordalska. 2015. «Global Competitiveness and Economic Growth: A One-Way or Two-Way Relationship?» *VIIIth International Conference On Applied Economics Contemporary Issues In Economy Under The Title Market Or Government?* Institute of Economic Research. doi:10.13140/RG.2.1.1835.6563.

- Paakkonen, Jenni. 2010. «Economic freedom as driver of growth in transition.» *Economic Systems* 34: 469–479. Πρόσβαση 16 Οκτ 2018.
doi:10.1016/j.ecosys.2010.03.001.
- Paraušić, Vesna, Drago Cvijanović, και Branko Mihailovi. 2014. «Correlation between the state of cluster development and national competitiveness in the Global Competitiveness Report of the World Economic Forum 2012–2013.» *Economic Research-Ekonomska Istraživanja* 27 (1): 662-672.
<http://dx.doi.org/10.1080/1331677X.2014.974917>, Πρόσβαση 10 Αυγ 2018.
- Paul (Vass), Andreea, και Ileana Alexe. 2012. «Comparative Analysis of South Eastern Europe Economies Facing the Crisis. Future Prospects for the Region.» *ROMANIAN JOURNAL OF EUROPEAN AFFAIRS* 12 (2).
Πρόσβαση 17 Σεπ 2018.
http://beta.ier.ro/documente/rjea_vol12_no2/rjea_vol.12_nr_.2_site_art2_.pdf.
- Podobnik, Boris, Davor Horvatic, Dror Y. Kenett, και Eugene H. Stanley. 2012. «The competitiveness versus the wealth of a country.» *Scientific Reports*.
Πρόσβαση 10 Οκτ 2018. doi:10.1038/srep00678.
- Porter, Michael E. 2004. *Building the Microeconomic Foundations of Prosperity Findings from the Business Competitiveness*. In *The Global Competitiveness Report 2003-2004*, edited by Michael E. Porter, Klaus Schwab and Xavier Sala-i-Martin, 29-56, Oxford: University Press.
- . 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press.
doi:10.1007/978-1-349-11336-1.
- Porter, Michael E., Jeffrey D. Sachs, και John W. McArthur. 2002. «Executive Summary: Competitiveness and Stages of Economic Development.» *The Global Competitiveness Report 2001-2002*. New York: Oxford University Press.
- Porter, Michael, Mercedes Delgado , Christian H.M. Ketel, και Scott Stern. 2008. *Moving to a New Global Competitiveness Index*. In *The Global*

Competitiveness Report 2008-2009. ed. Porter, M., & Schwab, K., Geneva, Switzerland: World Economic Forum, 43-63.

Ricardo, David. 1817. *On the Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray. Πρόσβαση 1 Σεπ 2018. Google Books.

Rodrik, Dani, Arvind Subramanian, και Francesco Trebbi. 2004. «Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development.» *Journal of Economic Growth* 9 (2): 131-165.

Sanfey, Peter, και Simone Zeh. 2012. «Making sense of competitiveness indicators in south-eastern Europe.» *Working Paper No145*. European Bank for Reconstruction and Development. Πρόσβαση 12 Σεπ 2018. <https://www.ebrd.com/downloads/research/economics/workingpapers/wp0145.pdf>.

Scalera, Francesco. 2016. «The Balkan Area Development: Threats and Opportunities for Italian Companies' Investment Strategies.» *International Journal of Business and Management* (Canadian Center of Science and Education) 11 (10). Πρόσβαση 22 Οκτ 2018. doi:10.5539/ijbm.v11n10p37.

Schwab, Klaus. 2017. *The Global Competitiveness Report 2017-2018*. Insight Report, Geneva: World Economic Forum.

Spilimbergo, Antonio, και Natasha Xingyuan Che . 2011. «Structural Reforms and Regional Convergence.» *Working Paper*. IMF, April.

Stiglitz, Joseph E., Amartya Sen, και Jean Paul Fitoussi. 2009. «Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.» Paris.

The World Bank. 2018. *Doing Business 2018 Reforming to Create Jobs*. A World Bank Group Flagship Report, Washington DC: World Bank Publications.

Yim, Gary. 2018. *S&P affirms Albania at B+/B, outlook stable*. 05 Feb. Πρόσβαση 10 Ιουν 2018. <https://seenews.com/news/sp-affirms-albania-at-bb-outlook-stable-600640>.

- Ανδρικόπουλος, Ανδρέας. 2002. *Οικονομετρία Θεωρία και Εμπειρικές Εφαρμογές Τόμοι Α και Β*. Αθήνα: Μπένου.
- Αργυροπούλου, Χ. 2017. *Για την Κατάσταση της Αλβανικής Οικονομίας και την Ανάπτυξη των Διμερών Οικονομικών & Εμπορικών Σχέσεων Ελλάδος – Αλβανίας*. Έκθεση, Τίρανα: Πρεσβεία της Ελλάδος στα Τίρανα Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων.
- Βάμβουκας, Γώργιος. 2008. *Σύγχρονη Οικονομετρία Ανάλυση Και Εφαρμογές*. Αθήνα: Ο.Π.Α. (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ).
- Γραφείο ΟΕΥ Τιράνων. 2017. «Ενημερωτικό Δελτίο Γραφείου ΟΕΥ Τιράνων Σεπτεμβρίου 2017.» Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο, Τίρανα. Πρόσβαση 12 Ιουλ 2018. <http://agora.mfa.gr/ta-grafeia-oikonomikon-emporikon-upotheseon/grafeia-ana-xora/infofile/60068>.
- Δημέλη, Σοφία. 201. *Σύγχρονες Μέθοδοι Ανάλυσης Χρονολογικών Σειρών*. Αθήνα: Ο.Π.Α. (Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών).
- Δριτσάκη, Χάιδω, και Δριτσάκη Μελίνα. 2013. *Εισαγωγή Στην Οικονομετρία Με Τη Χρήση Του Λογισμικού Eviews*. Θεσσαλονίκη: Κλειδάριθμος.
- Δριτσάκης, Νικόλαος. 2012. *Υπολογιστικές Τεχνικές Εκτιμητικής*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστημιακές Παραδόσεις.
- Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα. 2014. Ετήσια Έκθεση Αλβανία 2013, Τίρανα. Πρόσβαση 22 Σεπ 2018. <http://www2.mfa.gr/infofiles-menu/infofile/50543>.
- Ελληνική Πρεσβεία στα Τίρανα. 2015. «Οδηγός Επιχειρείν στην Αλβανία.» Τίρανα.
- Παπακωνσταντίνου, Παναγιώτα. 2011. «Η σχέση μεταξύ αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, γραφειοκρατίας, εισοδήματος και οικονομικής ανάπτυξης: διερεύνηση σε 180 χώρες.» Διδακτορική Διατριβή.
- Χυτούδη, Θεοδώρα. 2016. «Η Αιτιότητα Συνεπάγεται Συσχέτιση; Ανάλυση Προσομοιωμένων Συστημάτων Χρονολογικών Σειρών.» *Διπλωματική Εργασία*.